

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 55.

Onsdagen den 8 juni, f. m. .

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Beskow* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 368, med förslag angående nya inkomstberäkningar för 1921 års tilläggsstat och 1922 års riksstat m. m.; och

nr 369, med förslag till förordning angående dels en omsättnings- dels en utskänkningskatt å spritdrycker.

Dessa propositioner blevo på begäran omedelbart remitterade, propositionen nr 368 till statsutskottet och propositionen nr 369 till bevillningsutskottet.

§ 2.

Till avgörande förelåg först konstitutionsutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen jämte i ämnet väckta motioner.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 353, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande:

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

Härigenom förordnas, att 15, 17—21, 23—28, 30—33, 54, 56, 59, 69, 79, 80, 83, 87, 95 och 96 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

15 §.

Val — — — — — kännetecken.

Å valsedel skall, på sätt formulär 1 vid denna lag utvisar,

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 55.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.*
(Forts.)

ovanför namnen utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av valmän eller för viss meningsriktning); och skall sedeln jämväl i övrigt avfattas i överensstämmelse med nämnda formulär.

Varje valsedel må å sedelns vänstra sida upptaga högst två namn utöver det antal riksdagsmän valet avser. Namnen skola uppföras var för sig i de särskilda rummen och gälla själva riksdagsmannavalet samt, i den mån namnen därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare åt avgången riksdagsman. För efterträdarevalet må dessutom i motsvarande rum å sedelns högra sida uppföras högst två namn för vart och ett av de för själva riksdagsmannavalet upptagna namnen. Upptager rum å sedelns högra sida två namn, skola de förekomma det ena under det andra.

Blanketter till valsedlar skola finnas tillgängliga vid valet.

17 §.

Ogill — — — — — med avsikt där anbragt;
vilken saknar partibeteckning eller upptager sådan å annat ställe än ovanför namnen;
vilken icke upptager något giltigt namn.

18 §.

Är något namn å valsedel överstruket, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem som därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn på någon, som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt.

Finnas å valsedel flera namn för själva riksdagsmannavalet än som enligt 15 § är medgivet, eller äro namn, som särskilt upptagits för val av efterträdare åt riksdagsman, flera än två, anses det eller de sista, övertaliga namnen såsom obefintliga.

För val av efterträdare särskilt upptaget namn, som saknar motsvarande namn för själva riksdagsmannavalet, anses såsom obefintligt.

19 §.

1. Sedan valsedlarna ordnats efter partibeteckning, skall inom varje parti, till den utsträckning, som för utseendet av stadgat antal riksdagsmän är nödig, genom särskilda sammanräkningar bestämmas ordning mellan de namn å partiets valsedlar, vilka avse själva riksdagsmannavalet.

Vid varje sammanräkning gäller valsedel allenast för ett namn.

2. Vid första sammanräkningen gäller valsedel för det namn, som står först å sedeln.

Partiets valsedlar ordnas i grupper så, att sedlar med samma första namn bilda en grupp.

Valsedlarna inom varje grupp räknas, och deras antal utgör gruppens röstetal. Samma tal är också jämförelsetal för det namn, som står först på gruppens valsedlar.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller första platsen i ordningen.

3. Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel för det namn, vilket, bortsett från namn, som redan erhållit plats i ordningen, står främst å sedeln.

Den eller de grupper, vilkas valsedlar vid närmast föregående sammanräkning gällde för det namn, som erhöi plats i ordningen, upplösas, och nämnda valsedlar ordnas i nya grupper så, att sedlar, som vid den pågående sammanräkningen gälla för ett och samma namn, bilda en grupp; däremot bibehållas övriga befintliga grupper oförändrade.

Valsedlarna inom varje nybildad grupp räknas, och deras antal utgör gruppens rösttal.

För de namn, för vilka finnas gällande valsedlar, beräknas rösttal och jämförelsetal.

Rösttalet för ett namn är lika med rösttalet för den grupp eller sammanlagda rösttalet för de grupper, vilkas valsedlar gälla för namnet.

Jämförelsetalet för ett namn är lika med dess rösttal, där icke grupp av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats. Har så skett, erhålles namnets jämförelsetal genom att dela dess rösttal med det tal, som motsvarar den del, gruppen tagit i besättandet av plats eller platser, som utdelats (gruppens platstal), ökat med 1, eller, om flera grupper av valsedlar, som gälla för namnet, deltagit i besättandet av förut utdelad plats, med dessa gruppers sammanlagda platstal, ökat med 1. Platstalet för en grupp beräknas sålunda, att gruppens rösttal delas med största jämförelsetalet vid sammanräkningen närmast före gruppens bildande.

Det namn, vars jämförelsetal är störst, erhåller plats i ordningen.

4. Bråktal, som uppkommer vid delning, beräknas i decimaler, två till antalet. Höjning av den sista decimalsiffran må ej äga rum.

20 §.

1. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika partierna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas det parti, vilket för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit ett parti tilldelad, besättes genast så, att partiets första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom partiet, partiets andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, partiets tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från ett eller flera andra partier.

Jämförelsetalet är lika med partiets rösttal, så länge partiet ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att partiets rösttal delas med det

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

tal, som motsvarar antalet av partiet till delade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två partier, skall dock, vid beräkning av det antal platser, som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre partier, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har ett parti redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet av de namn å partiets valsedlar, vilka avse själva riksdagsmannavalet, varde det från vidare jämförelse utslutet.

2. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom det parti, som, enligt vad i 1 mom. sägs, har största jämförelsetalet.

21 §.

1. Sedan valet av riksdagsmän blivit avslutat, skall för varje riksdagsman företagas en ny sammanräkning inom det parti, för vilket han blivit vald, för utseende av efterträdare åt riksdagsmannen. Har riksdagsman fått sig tillerkänd plats från flera partier, anses han vald för det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid varje ny sammanräkning tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för riksdagsmannens namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller som hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit utsedd till riksdagsman, anses såsom obefintligt skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den ifrågakvarande riksdagsmannen särskilt upptagna efterträdarenamnen, eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva riksdagsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn, som står främst bland samtliga efterträdarenamnen å sedeln.

Den, som erhållit högsta rösttalet, är vald till efterträdare.

2. Där någon, som blivit utsedd till riksdagsman, vid valtillfället avsäger sig uppdraget, skall valförrättaren förklara den avgångnes efterträdare vald i den avgångnes ställe. I sammanhang härmed utses jämlikt de i 1 mom. stadgade grunder efterträdare åt den sålunda valde, så ock åt annan riksdagsman, för vilken den valde tillika må hava varit efterträdare; och skall vid utseende av efterträdare åt riksdagsman, som själv varit efterträdare, så förfaras, som gällde det att utse efterträdare åt den ursprungligen valde riksdagsmannen.

Skulle efterträdare vid valtillfället avsäga sig sitt uppdrag, utses ny efterträdare enligt förut i detta moment givna bestämmelser.

23 §.

Hava vid valet riksdagsmän icke blivit till föreskrivet antal

utsedda, anställas genast nytt val för utseende av felande antal riksdagsmän jämte efterträdare.

För utseende allenast av efterträdare må nytt val ej anställas.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

24 §.

Vid rösternas sammanräknande användas av Konungen fastställda blanketter med anvisningar, och skall vid valet föras protokoll enligt formulär, som av Konungen fastställs.

De avgivna valsedlarna skola av valförrättaren inläggas under försegling, de godkända och de underkända var för sig, samt jämte valprotokollet ofördröjligen insändas till den Konungens befallningshavande, som enligt vad i riksdagsordningen stadgas har att taga befattning med valet. Sker insändandet med allmänna posten, skall försändelsen assureras.

25 §.

Fullmakt — — — — Ort och tid.

Valförrättaren låte ofördröjligen utan lösen tillställa utsedd efterträdare utdrag av valprotokollet i vad det efterträdaren rör.

26 §.

Har riksdagsman annorledes än i 21 § 2 mom. sägs avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, och skall platsen besättas från den valkrets, som utsett den avgångne, eller har efterträdare annorledes än i nämnda moment sägs avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, då skall Konungens befallningshavande vid offentlig förrättning, som hålles så snart ske kan och varom underrättelse minst åtta dagar förut meddelas genom anslag och medelst tryck så som med Konungens befallningshavandes kungörelser vanligen förfäres, företaga erforderliga åtgärder enligt de i 21 § 2 mom. och 22 § angivna grunder för utseende, i förra fallet av ny riksdagsman jämte efterträdare och i senare fallet av ny efterträdare.

Vid förrättningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling.

27 §.

Vid förrättning, som i nästföregående paragraf avses, skall Konungens befallningshavande i protokoll upptaga de föreliggande omständigheterna samt uppgift å envar, som på grund därav blivit utsedd till riksdagsman eller efterträdare. Sedan detta protokoll vid förrättningen upplästs, utfärde Konungens befallningshavande omedelbart fullmakt för utsedd riksdagsman och låte ofördröjligen utan lösen tillställa utsedd efterträdare utdrag av protokollet i vad det efterträdaren rör.

Fullmakt, som nu sagts, skall vara av följande lydelse:

»Sedan» N. N. — — — — Ort och tid.

28 §.

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

Finnes i fall, som i 26 § avses, å valsedlarna icke namn å någon, som kan inträda såsom ledamot i avgången riksdagsmans ställe, skall nytt val anställas för utseende av riksdagsman jämte efterträdare.

Omfattar valkretsen landstingsområden, tillhörande olika län, skall Konungens befallningshavande, som verkställer förrättningen, hos Konungen anmäla behovet av nytt val för ledighetens fyllande.

Är riksdagsman utsedd, men finnes å valsedlarna icke namn å någon, som kan inträda såsom efterträdare, skall därvid bero.

30 §.

För valen till andra kammaren indelas riket i tjuguatta valkretsar, nämligen:

Stockholms stad;

Malmöhus läns norra valkrets, innefattande Luggude, Rönnebergs, Onsjö, Harjagers, Frosta och Färs härad samt städerna Hälsingborg, Landskrona och Eslöv;

Malmöhus läns södra valkrets, innefattande Torna, Bara, Oxie, Skytts, Vemmenhögs, Ljunits och Herrestads härad samt städerna Malmö, Lund, Ystad, Trälleborg och Skanör med Falsterbo;

Göteborgs och Bohus läns landstingsområde;

Göteborgs stad;

Älvsborgs läns norra valkrets, innefattande Nordals, Sundals, Valbo, Tössbo, Vedbo, Flundre, Väne, Bjärke, Vätle, Ale, Kullings och Gäsene härad samt städerna Ämål, Vänersborg, Alingsås och Trollhättan;

Älvsborgs läns södra valkrets, innefattande Äs, Kinds, Redvägs, Marks, Vedens och Bollebygds härad samt städerna Borås och Ulricehamn;

vart och ett av rikets övriga län.

31 §.

1. Valkrets, som består av en stad, skall delas i lämpligt antal valdistrikt.

32 §.

1. Förslag om — — — — olika valdistrikt.

Utan föregående framställning vare Konungens befallningshavande berättigad och i fall, varom stadgas i 31 § 1 och 5 mom., pliktig att om indelning i valdistrikt eller ändring i redan skedd indelning förordna, sedan på landet kommunalstämma och i stad stadsfullmäktige beretts tillfälle att i ärendet avgiva yttrande. Om ändring — — — — för kommunalfullmäktigeval.

Beslut angående — — — — upprättade röstlängden.

33 §.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

För varje valdistrikt å landet skall finnas en valnämnd av fem inom distriktet boende personer. Ordförande i denna nämnd jämte suppleant för honom förordnar Konungens befallningshavande årligen före februari månads utgång. De fyra ledamöterna jämte två suppleanter väljas varje år å ordinarie kommunalstämma i mars eller, i kommun, där fullmäktige finnas, å fullmäktiges ordinarie sammanträde i samma månad. Det åligger i förra fallet kommunalstämmans och i senare fallet kommunalfullmäktiges ordförande att ofördröjligen utan lösen låta tillstålla en var av de valda ledamöterna och suppleanterna i valnämnden ett utdrag av stämmoprotokollet, i vad dem rör. Om de personers namn och bostad, som blivit till ordförande och suppleant för honom utsedda, låter Konungens befallningshavande i länskungörelserna meddela underrättelse.

54 §.

1. Val i hela riket till andra kammaren förrättas, då valen ske på grund av 17 § 1 mom. riksdagsordningen, å tredje söndagen i september månad samt i fall, som i 17 § 2 mom. riksdagsordningen avses, å den sön- eller helgdag, som av Konungen bestämmes.

I stad må dock valet av Konungens befallningshavande utsättas att äga rum å den söckendag, vilken infaller närmast före sön- eller helgdag, som ovan sagts.

Då synnerliga skäl därtill äro, må Konungen förordna, att val till andra kammaren för viss valkrets skall förrättas å annan dag än i första stycket sägs, dock att val på grund av 17 § 1 mom. riksdagsordningen alltid skola utsättas till dag under september månad.

2. Annat val till andra kammaren än i 1 mom. sägs förrättas å sön- eller helgdag. I stad, som bildar egen valkrets, må dock valet av Konungens befallningshavande utsättas att äga rum å söckendag, som infaller omedelbart före sön- eller helgdag, och i annan stad å söckendagen närmast före sön- eller helgdag, som för valkretsens i övrigt bestämmes till valdag. Då synnerliga skäl därtill äro, må Konungen förordna, att valet skall hållas å annan dag än i förevarande moment sägs.

56 §.

Valförrättare vare på landet valnämnden; i stad, som utgör ett valdistrikt, magistraten; och i annan stad magistratens deputerade, varom i 91 § här nedan sägs.

59 §.

Vid — — — — — kännetecken.

Å valsedel skall ovanför namnen utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av väljare eller för viss meningsriktning).

Namnen skola å valsedeln uppföras i en följd, det ena under det

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

andra, och må utgöra högst två utöver det antal riksdagsmän valet avser.

Valsedel — — — — — åsyftas.

69 §.

När — — — — — avslutad.

Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnan och räknas öppnade. I det protokoll, som i överensstämmelse med formulär 2 vid denna lag samt i formuläret gjorda anvisningar skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Jämväl — — — — — i valet.

Valkuverten — — — — — valkuverten inlagts.

79 §.

Ogill — — — — — med avsikt där anbragt;
vilken saknar partibeteckning eller upptager sådan å annat ställe än ovanför namnen;

vilken icke upptager något giltigt namn.

Finnas — — — — — ogilla.

80 §.

Är något namn å valsedel överstruket, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem som därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn på någon, som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt.

Finnas å valsedel flera namn än som enligt 59 § är medgivet, anses det eller de sista, övertaliga namnen såsom obefintliga.

83 §.

Vid rösternas sammanräknande användas av Konungen fastställda blanketter med anvisningar, och låte Konungens befallningshavande vid förrättningen föra protokoll enligt formulär, som av Konungen fastställles.

Samtliga valsedlar inläggas, de godkända och de underkända var för sig, i omslag, vilka, innan förrättningen avslutas, förses med minst två närvarandes sigill. De sålunda inlagda valsedlarna skola förvaras intill utgången av den tid, för vilken valet gäller.

87 §.

1. Har någon, som blivit vald till riksdagsman, av sagt sig uppdraget eller eljest avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, då skall Konungens befallningshavande ofördröjligen vid offentlig förrättning, så kungjord, som i 26 § sägs, verkställa ny röstsammanräkning inom det parti, för vilket den avgångne blivit vald. Blev den avgångne vald för flera partier, skall sammanräkningen ske inom det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de val-

sedlar, vilka gällde för den avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valde, vilkens namn står främst på sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, inträde såsom ledamot i den avgångnes ställe. Mellan lika rösttal skilje lotten.

Efter sammanräkningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling.

2. Lag samma vare, där riksdagsman, som blivit utsedd jämlikt 1 mom., avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd; och skall vid den nya sammanräkningen såsom förut häusyn tagas blott till de valsedlar, som gällde för den först avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen.

95 §.

Valnämnden — — — — — verkställas.

Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, samt utgifter för stämplars skola gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler. Valkuvert och de i 69 § nämnda omslag bekostas av statsverket.

96 §.

Ytterkuvert och innerkuvert, varom i 63 och 74 §§ sägs, skola vara av ogenomskinligt papper och försedda med ändamålsbeteckning samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet.

Formulär — — — — — fastställas av Konungen.

Övergångsstadgande.

Denna lag träder med nedan stadgade undantag i kraft den 1 juli 1921.

Vid tiden för lagens trädande i kraft bestående indelning i valdistrikt skall oberoende av den nya lagen gälla, till dess annorlunda varder förordnat i den ordning 32 § föreskriver.

Har riksdagsman, som blivit utsedd enligt äldre lag, avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd, skall vid ledighetens fyllande äldre lag tillämpas.

I sammanhang med denna proposition hade utskottet till behandling förehäft följande, i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 221—225 av herr *Stendahl*;

nr 226 av herrar *Schotte* och *Rosén*; och

nr 227 av herrar *Pålsson*; samt

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

inom andra kammaren:

- nr 350 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp;
nr 351 av herr *Olsson* i Rösta m. fl.;
nr 352 av herr *Jönsson* i Fridhill; och
nr 353 av herr *Hage*.

Utskottet hemställde

- 1) att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt
2) att ovanberörda motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Clason, Hellberg, Karl Johan Ekman, Lyberg, af Ekenstam, Leander, Hansson* i Gårda, *Persson* i Fritorp, *Andersson* i Igelboda och *Gustafson* i Kasenberg, som föreslagit,

- 1) att riksdagen, med förklaring att förevarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

Härigenom förordnas, att 15, 17—21, 24, 26, 30—33, 54, 56 59, 69, 79, 80, 83, 87, 95 och 96 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola erhålla följande ändrade lydelse.

15 §.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

17 §.

Ogill — — — — — med avsikt där anbragt;
vilken saknar partibeteckning eller upptager sådan å annat ställe än ovanför namnen;
vilken icke för själva riksdagsmannavalet upptager något giltigt namn.

18—20 §§.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

21 §.

Där någon, som blivit vald till riksdagsman, vid valtillfället avsäger sig uppdraget, skall valförrättaren genast företaga ny röstsammanräkning inom det parti, för vilket den avgångne blivit vald.

Blev den avgångne vald för flera partier, skall sammanräkningen ske inom det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för den avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit genom valet utsedd till riksdagsman, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den avgångne riksdagsmannen särskilt upptagna efterträdarenamnen eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva riksdagsmannavalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn, som står främst bland samtliga efterträdarenamnen å sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, är vald i den avgångnes ställe.

Skulle jämväl sålunda utsedd riksdagsman vid valtillfället avsäga sig uppdraget, förfares på enahanda sätt; och skall vid den nya sammanräkningen såsom förut hänsyn tagas blott till de valsedlar, som gällde för den först avgångnes namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen.

24 §.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

26 §.

Har riksdagsman annorledes än i 21 § sägs avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, och skall platsen besättas från den valkrets, som utsett den avgångne, då skall Konungens befallningshavande vid offentlig förrättning, som hålles så snart ske kan och varom underrättelse minst åtta dagar förut meddelas genom anslag och medelst tryck så som med Konungens befallningshavandes kungörelser vanligen förfares, verkställa ny röstsammanräkning enligt de i 21 och 22 §§ angivna grunder.

Efter sammanräkningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling.

30—33, 54 56, 59, 69, 79, 80, 83, 87, 95 och 96 §§; övergångsstadgande.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag;

2) att riksdagen, i anledning av motionen I: 225, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästa riksdag, framlägga förslag, innebärande att den i Kungl. Maj:ts föreliggande proposition föreslagna sammanräkningsmetoden för val till riksdagens andra kammare måtte införas att gälla även vid val till landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige; samt

3) att övriga i ämnet väckta motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

av herrar *Hellberg* och *Lyberg*, som i ett särskilt uttalande

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

framhållit önskvärdheten av en återgång till majoritetsval i enmansvalkretsar;

av herr *Klefbeck*, som instämt i det av sistnämnda reservanter gjorda uttalandet;

av herr *Leander*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att under den fortsatta revisionen av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen måtte tagas i övervägande, huruvida och i vad mån en återgång till enmansvalkretsar och majoritetsval i fråga om valen till andra kammaren lämpligen skulle kunna äga rum;

av herrar *Johansson* i Kälkebo och *P. S. Hedlund* i Östersund, som förklarar, att de om ock med en viss tvekan biträdde det i herr *Clasons* m. fl. reservation framlagda förslaget, dock med den ändring, att 30 § erhöles följande lydelse:

30 §.

»För valen — — — — nämligen:

Stockholms stad;

Göteborgs stad;

Göteborgs och Bohus läns landstingsområde;

Malmö, Hälsingborgs, Landskrona och Lunds städer;

Malmöhus läns valkrets, innefattande länets landsbygd samt städerna Ystad, Trälleborg, Skanör med Falsterbo och Eslöv.

Älvsborgs läns norra — — — — övriga län»; samt

6) av herr *Reuterskiöld*, som framlagt särskilt förslag till avfattning av utskottets yttrande.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr *Hansson* i Gårda: Herr talman, mina herrar! Som man av konstitutionsutskottets utlåtande finner, har utskottet beslutat avstyrka Kungl. Maj:ts proposition, nr 353, med förslag till lag om vissa ändringar i vallagen.

Innan jag övergår till själva sakfrågan, kan jag icke underlåta att något beröra den behandling, som den förevarande propositionen har genomgått inom utskottet. Då frågan först upptogs till behandling gällde det att taga ståndpunkt till, huruvida man på grund av den korta tid som återstod innan riksdagen åtskiljes skulle ingå på en realbehandling av densamma, och det spörsmålet diskuterades ganska ingående. Utskottet beslöt emellertid, med rätt stor majoritet att ingå på realbehandling av den föreliggande propositionen. Realbehandlingen ägde sedermera rum under flera sammanträden, och den gav till resultat, antingen att de olika pragraferna blevo enhälligt antagna i det skick, de förelågo, eller att en hel del ändringar blevo i desamma vidtagna, och detta med stor majoritet. Det var först vid det slutliga avgörandet, som det visade sig, att den förutvarande majoriteten hade i någon mån förminskats. Vid det slutliga avgörandet

inträffade det förhållandet, att en del av utskottets medlemmar, på grund av att de icke i en viss detalj lyckats få sin mening gällande, biträdde avslagsyrkandet, och följden vart, att det blev lika många på bägge sidor, d. v. s. 10 för bifall och 10 för avslag. Och det var den förseglade sedeln, som fällde utslaget till förmån för dem, som yrkat avslag.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Frågan om förändring av det proportionella valsättet är ju icke ny. Den har många år varit föremål för behandling. Redan 1911 hemställdes i skrivelse till Kungl. Maj:t, att man skulle vidtaga vissa utredningar om de brister, som vidlådde det proportionella valsystemet. Detta gav ju endast till resultat, att man 1914 genomförde en del smärre förändringar. Sedermera har frågan blivit ytterligare aktuell och detta särskilt genom 1917 års val. Det visade sig vid dessa val, att en del partier blevo överrepresenterade och en del andra åter underrepresenterade. Och det visade sig även vid sammanräkningarna, att de gävo ett helt annat resultat än det valmännen hade tänkt sig. Dekapitering förekom nämligen i ganska stor utsträckning, och män blevo valda, som valmännen aldrig hade tänkt på som sina representanter i riksdagens andra kammare. Det var på grund av dessa erfarenheter, som riksdagen 1918 upptog här berörda spörsmål till förnyad omprövning, och resultatet blev, att riksdagen då i skrivelse till Kungl. Maj:t påpekade dessa missförhållanden och yrkade på att en utredning skulle ske i syfte att få dem avhjälpna. Man hade tänkt, att denna fråga skulle i så god tid hinna utredas, att ett förslag skulle kunna föreligga i riksdagen och bli antaget och träda i kraft till de val, som ägde rum 1920. Men på grund av att utredningen icke då var slutförd skedde ju icke detta. Emellertid bragtes frågan ändå under föregående års riksdags prövning genom motion av herr Stendahl i första kammaren. Konstitutionsutskottet beslöt för sin del med stor majoritet att tillstyrka denna motion och att hemställa till riksdagen, att antaga en helt ny valkretsindelning gående ut på i regel länen som valkretsar. Vi voro några inom konstitutionsutskottet, som voro en smula betänksamma att redan då slå in på denna väg och reserverade oss emot beslutet. Vi yrkade i stället på vissa ändringar i 14 § riksdagsordningen, som skulle leda till att vi i år skulle kunna antaga ändringar i vallagen och även få dem gällande till de val, som i år eventuellt komma att äga rum. Denna vår reservation blev av riksdagen antagen och vi äro således nu oförhindrade att vidtaga ny valkretsindelning och även få den tillämpad vid de val till andra kammaren, som äro påtänkta att äga rum innevarande år.

De sakkunniga ha sedermera framlagt sitt betänkande, och i detta betänkande föreslås en hel del förändringar. Den ena förändringen innebär, att valkretsarna skola utökas till i regel länen som valkretsar. Ett annat förslag innebär vissa officiella valförberedelser och möjligheter till personröstning. Vidare föreslås ett nytt sammanräkningsförfarande, som innebär att rangordningsprincipen bliver den behärskande vid sammanräkningen. Kungl. Maj:t har icke kunnat medhinna, förstär jag, att i år framlägga frågan i hela dess

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

vidd utan har ur detta de sakkunnigas förslag utbrutit frågan om förstorande av valkretsarna jämte det nya sammanräkningsförfarandet. De övriga spörsmålen har Kungl. Maj:t ansett kunna anstå till ett senare tillfälle.

Som jag förut nämnde, har utskottet haft att yttra sig över denna kungl. proposition och över de förslag, som däri äro framlagda, och utskottets majoritet har för sin del icke kunnat biträda, att vi i år skulle antaga dessa ändringar i vallagen. Utskottet säger: »Utskottet är däremot icke övertygat om lämpligheten av att, såsom här föreslås, ur de sakkunnigas förslag utbryta vissa spörsmål till omedelbart avgörande.» Men utskottet har dock icke kunnat bestämt säga, att det skulle innebära någon direkt fara att göra dessa utbrytningar. Ty utskottet säger sedermera, att utskottet icke ansett sig kunna uttala ett bestämt omdöme, om »huruvida en ändring i antydd riktning av valkretsindelningen och genomförandet av en ny sammanräkningsmetod kan ske utan införande av officiella valförberedelser och andra av de sakkunniga föreslagna åtgärder. De refererade betänkligheterna häremot synas emellertid vara av den styrka, att utskottet anser sig för närvarande böra avstyrka Kungl. Maj:ts förslag.» Vi andra, som nu inom utskottet haft en annan mening, anse, att de nuvarande bestämmelserna lida av så många brister, att det ur många synpunkter är fördelaktigt att nu antaga de föreslagna ändringarna, trots att de officiella valförberedelserna och därmed sammanhängande spörsmål icke äro medtagna. Det har från alla håll påvisats, vilka olägenheter det nuvarande valsystemet kan vålla, och genom valmansskårens utökning komma dessa olägenheter att bli allt mer svårartade under de val, som komma att äga rum under den närmaste tiden. Då det gäller att väga nackdelarna av att taga de här föreslagna ändringarna utan samband med de officiella valförberedelserna mot de, som vidlåda de nuvarande bestämmelserna, så synes det mig, att de senare äro övervägande och att allt talar för att vi böra redan nu vidtaga de föreslagna ändringarna. Utskottet anser, enligt vad jag kan förstå, att genom de officiella valförberedelsernas antagande skulle möjligheten till vad som man ibland kallar stöd av partibeteckningar förekommas. Jag vill däremot erinra, att om vi gå med på att utöka valkretsarna så torde icke benägenheten för dylika åtgärder bli så stor, som den varit tillförene. Och för övrigt ha de senaste valen visat, att denna benägenhet att obehörigen tillägna sig annat partis beteckning är i avtagande. Jag tror knappast det ens kan påvisas, att något sådant ägt rum vid 1920 års val.

Som stöd för den uppfattning, vi reservanter göra gällande, att vi redan nu böra antaga de av Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna, kan jag även åberopa en del länsstyrelsens uttalanden. Om vi granska dessa, finna vi, att man från vissa håll där ansett det vara klokt och välbetänkt att nu antaga förslagen om ökade valkretsar och ny sammanräkningsmetod och att pröva dessa, innan man övergår till de andra nyheterna. Denna tanke går igenom många av länsstyrelsernas uttalanden, och det framskymtar även en dylik mening hos överståthållarämbetet.

Utskottet anser vidare, att till de skäl, som det här anfört för avslag, bör läggas det, att tiden är för kort att vidtaga dessa förändringar, om vi nu i höst skola ha nyval. Ja, under föregående år var jag själv av samma uppfattning. Då ansåg jag, att tiden var för kort till valen. Denna fråga var då för litet genomtänkt, men sedan dess har den blivit aktuell, de olika politiska partierna ha haft tillfälle att yttra sig över de här framlagda förslagen, och det har trängt ut i det allmänna folkmedvetandet, att vi i år ha att förvänta en utvidgning av valkretsarna jämte en del andra förändringar. Jag tror för min del, att jag icke tar miste, om jag säger, att inom de politiska partierna har man på många håll inriktat sig på att få större valkretsar redan i år. Jag tror därför icke, att detta skäl för närvarande har så stor betydelse.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.*
(Forts.)

För övrigt är det ju inga så stora nyheter, som förslaget bjuder på. Den ena nyheten är, att valkretsarna bli utvidgade, så att det blir ett större antal mandat, och partierna inom desamma ha att tävla om. Den andra nyheten är, att det blir ett nytt sammanräkningsförfarande, som enligt allas uppfattning är mycket mera förmånligt än det nuvarande, ett sammanräkningsförfarande, som möjligt gör, att valmännen veta, att om de rösta på Andersson såsom första namn, så få de verkligen Andersson vald och icke Pettersson, som står såsom femte eller sjätte namn på valsedeln.

Man talar i utskottets utlåtande om att icke väljarna hinna tränga in i den nya sammanräkningsmetoden och icke heller de, som skola företaga sammanräkning. Jag tror för min del, att om förslaget här blir antaget, kommer nog vår tidningspress och även andra att draga försorg om att dessa två nyheter bli bekanta för den stora allmänheten, och jag tror, att allmänheten är fullkomligt nöjd, om den vet, att om de rösta på en kandidat, som de vilja hava in i riksdagens andra kammare, få de verkligen denne vald och icke någon annan, som de kanske under inga förhållanden vilja ha. Det gives ju också tillfälle att, även om valkretsarna utökas, där man så önskar, gå fram under samma förhållanden som nu, och man får då genom den absoluta rangordningsregelns tillämpning säkerställt, att man får de män valda, som man satt upp på respektive listor inom valkretsen.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid. Jag vill till slut endast sammanfatta de skäl, som jag anser vara vägande för reformens antagande. Genom valkretsarnas utökning beredes större tillfälle för de olika partierna och för valmännen att göra sig gällande. Den nya sammanräkningsmetoden medför, att man vet, på vilken man röstar, och vet, vilken man får placerad. Ett skäl, som för mig även är avgörande, är, att då vi i år få så många nya valmän, det ur alla synpunkter är fördelaktigt, att dessa nya valmän med ens få pröva det nya valsättet och slippa att först vid detta val tillämpa det gamla för att nästa gång gå in för ett nytt. Vidare anser jag, att då vi nu här i riksdagen givit folket den fulla medborgerliga rätten, böra vi även giva det tillfälle att kunna i största möjliga mån göra densamma gällande.

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

På grund av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Clason m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Efter den förste talarens utförliga yttrande skall jag för min del icke trötta kammaren med att hålla någon föreläsning över vad den kungl. propositionen och utskottets betänkande innebära. Det torde herrarna samt och synnerligen hava lika bra reda på som jag. Jag skall dock be att bland alla dessa punkter få särskilt fästa mig vid en, nämligen § 30. Denna paragraf har ett särskilt stort intresse för frågan om valkretsindelningen. Nu vill jag säga, att hela propositionen och konstitutionsutskottets betänkande äro egentligen ingenting annat än ett av de vanliga förslagen till reparation av vårt nuvarande valsystem. Hur ofta man än kommer med dylika förslag, finnes alltid för kommande riksdag en hel del paragrafer att bättra på, och ju mera vi bättra på, desto sämre blir det i regel här liksom beträffande all lagstiftning i riksdagen.

Ifråga om § 30 hava åtskilliga förslag framställts, särskilt beträffande valkretsindelningen i det län jag tillhör, nämligen Malmöhus län. Jag vill tala om, hur många olika meningar man har i denna sak. Går jag då först till den kungl. propositionen och ser efter, vad den innehåller, finner jag, att enligt denna Malmöhus läns norra valkrets skall innefatta Luggude, Rönnebergs, Onsjö, Harjagers, Frosta och Färs härad samt städerna Hälsingborg, Landskrona och Eslöv samt södra valkretsen återstående delar av länet. Enligt herr Pålssons motion skall Malmöhus och Älvsborgs län i likhet med övriga län utgöra en valkrets vardera eller, därest detta yrkande icke bifalles, ifråga om Malmöhus län, Lunds stad och Torna härad föras till norra valkretsen. Sedan ha vi herr Olssons i Kullenbergstorp motion, enligt vilken Malmöhus läns samtliga städer skola bilda en valkrets och länets landsbygd en valkrets. Vidare ha vi herr Clasons m. fl. reservation, som innebär, att till Malmöhus läns norra landskap skola höra Luggude, Rönnebergs, Onsjö, Harjagers, Frosta och Färs härad samt städerna Hälsingborg, Landskrona och Eslöv. Slutligen lär det ha framställts ett kompromissförslag, som skulle gå ut på, att städerna Malmö, Hälsingborg, Landskrona och Lund skulle utgöra en valkrets och hela det övriga länet en valkrets.

Nu är detta en ganska svår fråga att avgöra, synnerligast som det finnes även andra valkretsar, om vilka man har skilda meningar. Det förefaller mig ganska egendomligt, att man nu i riksdagens sista timme nödvändigtvis skall upptaga denna fråga, som är så ofantligt betydelsefull särskilt för Malmöhus län, men även för ett par andra län. Jag anser, att man kunde hava hejdat reformivern, och särskilt finner jag det vara i högsta grad betänkligt att göra ett försök att genomföra den nya ordningen, då man med säkerhet kan påräkna, att andra kammaren blir upplöst i år och nya val skola förrättas. Även om man nu fattar ett beslut i ärendet, kan jag icke tänka mig, att en valorganisation i god tid kan bli färdig, så att den vid det förestående höstvalet kan fungera på ett något så när tillfreds-

ställande sätt. Detta torde vara alldeles tillräckliga skäl för att uppskjuta ärendets avgörande. Jag förstår icke, varför Kungl. Maj:t har kommit fram med denna proposition så sent, att utskottets utlåtande kunnat avgivas först i riksdagens sista vecka.

Det har meddelats här, att man gjort ett allvarligt försök att förmå regeringen att underlåta att upplösa riksdagen. Det lär hava varit tvenne personer inom varje parti, som blivit utsedda att uppvakta statsministern i detta syfte, och till och med från högerpartiet hava tvenne personer deltagit i uppvaktningen. Nu bestrider man, att de blivit utsedda att uppträda såsom representanter för högerpartiet, men i varje fall ha de förenat sig med övriga partiets representanter och uppvaktat statsministern, och de ha, med fullt berättigande synes det mig, fått ett avvisande svar. Jag vet icke, vilka det är, som utan något slags bemyndigande helt självrådigt tagit sig för att uppvakta statsministern å partiets vägnar. Jag nämner detta för att försöka för framtiden sätta stopp för dylika tilltag, som utföras utan medgivande från partiernas sida. Jag glädde mig synnerligen åt att herr statsministern givit dem vederbörlig tillrättavising.

Jag har icke begärt ordet vid detta tillfälle för att yttra mig om alla detaljer i detta förslag. Jag är icke tillräckligt inne i maskineriet för att kunna såsom den föregående ärade talaren från början till slut redogöra för alla de olika punkter, rörande vilka förändringar föreslagits, men jag vill varna herrarna för att alltför ofta göra ändringar i valorganisationen. Det är nämligen så, att man över allt i landet fruktar för alla de lagändringar, som beslutas av riksdagen. I veten icke, vilken möda och besvär det kostar dem, som skola tillämpa författningarna, att kunna följa med alla dessa lagar och förordningar, som Sveriges riksdag oavbrutet överöser dem med. Vid universitetet klagar man inom de juridiska fakulteterna särskilt över den ständigt växande floden av lagar, som icke tycks kunna hejdas. Men här i kammaren går man på och lagstiftar, och man skulle helt säkert hålla på med det ända till jul, om icke här från en och annan uttalats en varning mot detta lagstiftande, som aldrig tager någon ända.

Det är i varje fall en ganska allvarlig sak detta att lagstifta mycket. Man skall skaffa sig få lagar men goda och icke många lagar av tvivelaktigt värde, ty därigenom hävdar icke riksdagen sin värdighet, och icke heller skaffar riksdagen sig respekt ute i landet. Särskilt under kristiden ansåg en massa människor, att man icke borde underlåta att göra allt vad man kunde, när det gällde att överträda vissa författningar och förordningar. Vi måste handla så, att vi kunna svara för vad vi göra inför allmänheten, och icke så, att man har anledning att klaga, att riksdagen är en institution, som icke gör något annat än pratar från morgon till kväll. Nu stå vi ut med minst tre plena i veckan, som fortgå till långt in på nätterna. Jag undrar icke på att en del av ledamöterna fått nog av riksdagsarbetet, och ingen människa kan väl klandra dem, om de vända riksdagen ryggen och resa hem, ty vi ha andra angelägenheter att tillvarataga än att sitta här och stifta lagar. Var och en av oss har

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

ju sin borgerliga näring att sköta. Särskilt är ju jordbruket nu i behov av varenda arm, som finnes. Men allt detta får åsidosättas blott för det nöjet, att vi skola här åhöra debatter från morgonen och ända till klockan 2 på natten. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på en annan sak. Se på dessa luntor, mina herrar! Detta skall genomgås på en enda dag. Om ett par av herrarna sätta sig tillsammans och läsa på det i tre veckor, skola ni knappast hinna till slut ändå och ännu mindre kunna Ni inlära det. Detta är det arbete, som ligger för oss i dag, och när det är fullbordat, vet jag icke. Talmännen äro uttröttrade, utskottsledamöterna likaså, och alla lida av denna fruktansvärda arbetsbörda, som knappast någon har rygg att bära. Det är därför jag vill säga, att allt, som icke nödvändigtvis behöves, bör från denna stund uppskjutas till en annan riksdag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr P. S. Hedlund i Östersund: Herr talman, mina herrar! Efter den admonition vi fått att söka så fort som möjligt komma ifrån de ärenden, som här föreligga, skall jag icke upptaga kammarens tid med någon längre redogörelse med anledning av det föreliggande förslaget. Jag vill blott här i största korthet yrka bifall till herr Clasons reservation med den ändring, som innefattas i den av herr Johansson i Kälkebo och mig avgivna reservationen. Den innefattar ju, som herrarna torde se, endast den ändringen i Kungl. Maj:ts förslag, att Malmöhus läns valkretsar sammanslås till en med undantag för städerna Malmö, Hälsingborg, Landskrona och Lund. Därigenom sker den minsta ändringen inom Malmöhus län. De förutvarande båda stadsvalkretsarna sammanslås till en, och de övriga tre valkretsarna, innefattande landsbygden jämte övriga städer, sammanslås till en valkrets. Den tanke, som ligger bakom detta, nämligen att storstäderna icke böra välja tillsammans med landsbygden, synes oss vara fullkomligt riktigt, och det är anledningen till att vi gått med på detta förslag.

Under förutsättning att denna ändring i § 30 vidtages, äro vi beredda att, om också med en viss tvekan, biträda det av herr Clason gjorda yrkandet. Under andra förhållanden kommer givetvis jag för min del att icke kunna gå med på herr Clasons reservation, utan jag kommer då att följa dem som för närvarande yrka avslag. Detsamma torde också vara förhållandet med det övervägande antalet ledamöter av bondegrupperna inom denna kammare.

Jag ber sålunda att få yrka bifall till herr Clasons m. fl. reservation med den ändring, som innefattas i den av herr Johansson i Kälkebo och mig avgivna reservationen ifråga om § 30.

Herr Sävström: Herr talman, mina herrar! Det finns två riktningar bland dem som yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Det är en del, som äro principiella motståndare mot utökningen av valkretsarna och mot det proportionella valsättet över huvud taget. Då jag varit med om att biträda utskottets avslagsyrkande, har det

icke skett på sådana skäl, utan jag vill redan vid detta tillfälle tillkännagiva, att jag för min del anser, att det proportionella valsättet är det bästa, som vi för närvarande kunna ha, men jag anser, att om det skall vara skälig rättvisa i detta valsätt, så är en utökning av valkretsarna absolut ofrånkomlig. Jag har således inga principiella betänkligheter mot Kungl. Maj:ts förslag; varför jag varit med om att avstyrka detsamma, är därför, att förslaget kommit för sent.

Det har framhållits av utskottet, och de herrar, som varit med i riksdagen förut, veta lika väl som jag, att riksdagen begärt, att förslag skulle framläggas för riksdagen i god tid. Så har emellertid icke skett, och vi äro nu framme i juni månad, då vi skola fatta beslut om detta förslag. Nu vill jag säga, att detta beror icke på regeringen, ty regeringen har försökt att framlägga förslaget så skyndsamt som möjligt. Redan samma dag, som sakkunniga avgåvo sitt förslag, framlade regeringen sin proposition. Det är således icke någon anmärkning mot regeringen. Men om vi, såsom meningen är, skulle företaga ett extra val redan i höst, då anser jag, att tiden är alltför knapp, ty man måste ändå säga, att valmännen böra väl något så när känna till det nya valsätt, som då skall tillämpas, och i någon mån kunna beräkna effekten av sin röstgivning.

Vidare tycker jag, att när vi så nyligen vidtagit genomgripande förändringar i vallagen, kan det icke vara lämpligt att redan nu vara färdig att taga en så betydelsefull ändring, som här är föreslagen, då vi därtill allesammans känna, att det icke är slut med detta. Förslaget är nämligen i och för sig ofullständigt, ty det är endast en del av de sakkunnigas förslag som här blivit framlagd, och om vi bifalla Kungl. Maj:ts proposition i dag, sker detta under medvetande av, att vi kanske redan nästkommande riksdag få taga den andra delen. Det kan visserligen vara olika meningar om, vad de sakkunniga ytterligare hava föreslagit, men säkert är, att riksdagen i varje fall måste taga det under omprövning. Det är således dessa skäl, att förslaget kommit för sent och framlägges ofullständigt som gjort, att jag vid detta tillfälle måste ansluta mig till dem, som yrka avslag på den kungl. propositionen.

Jag kan nöja mig med vad som redan är sagt. Jag tycker, att det kan vara överflödigt att här upptaga tiden alltför länge med att ingå i diskussion om de teoretiska beräkningarna ifråga om sammanräkningsmetoden och allt vad därmed sammanhänger. Det är alltså dessa praktiska skäl, som för mig varit avgörande, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Ekeberg: Herr talman! Den siste ärade talaren anmärkte, att detta förslag kommit väl sent på riksdagens bord. Samtidigt var han emellertid nog älskvärd att icke vilja lägga skulden för denna omständighet på regeringen. Han framhöll, att regeringen expedierat detta ärende samma dag, som kommitténs förslag kom in. Kanske en och annan av herrarna göra den reflexionen, att detta var väl ferm expedition. Hur kunde det vara möjligt för regeringen att så snabbt fatta stånd-

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.*
(Forts.)

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

punkt till frågan? Förklaringen är ganska enkel. Strax i höstas, då jag tillträdde mitt ämbete, satte jag mig i förbindelse med den kommitté, som utarbetet förslaget, och vi ha sedan stått i ständigt samarbete med varandra. Propositionen har sålunda med hjälp från kommitténs sida kunnat utarbetas parallellt med kommitténs betänkande.

Jag begagnar också tillfället att betona, att anledningen till förseningen icke heller ligger hos kommittén. Kommittén har gjort hart när övermänskliga ansträngningar för att bliva färdig tidigare. Men det har icke lyckats, framför allt emedan kommitténs ordförande och ledande kraft gång efter annan måst tagas i anspråk för andra offentliga värv, där han varit oersättlig.

Att jag nu, fastän förslaget icke kunde komma fram förrän efter mitten av april, likväl framlagt det vid denna riksdag, beror till en början på de starka önskemål om att en proposition skulle komma, som uttalats vid förra årets riksdag. Jag tänker härvid icke blott på den diskussion, som här förekom vid behandlingen av herr Stendahls motion om länsvalkretsar, utan dessa önskemål kommo även till uttryck i grundlagsform. Man ändrade § 14 R. O. för att undanröja det grundlagsenliga hindret mot en skyndsam övergång till större valkretsar, och man tillfogade en övergångsbestämmelse i syfte att möjliggöra, att reformen skulle kunna bringas i tillämpning vid höstens val. Det gäller sålunda icke någon ny fråga, som kommit som från skyn. Att denna riksdag skulle komma att behandla frågan om länsvalkretsar, det var väl var och en redan förut på det klara med. Ej heller det nya sammanräkningsförfarandet är något nytt. Det överensstämmer i allt väsentligt med förslag, som ända sedan 1913 varit lagda under allmänhetens ögon. Men härtill kommer ett annat skäl av mera positiv art, och det är, att vissa egenskaper hos det nu tillämpade sammanräkningsförfarandet äro av den art, att jag ansett det vara min oavsläppta skyldighet att sätta riksdagen i tillfälle att medverka till en lagändring, innan man skrider till nya val.

Det nuvarande sammanräkningsförfarandet är så underbart inrättat, att om en person avger sin valsedel för att främja en viss kandidats val, han i själva verket därigenom kan medverka till att undanskjuta denne och driva fram en helt annan, vilkens utsikter att bliva vald aldrig runnit upp i hans hjärna. Men man säger kanske då: den där s. k. dekapiteringen ha vi mycket hört talas om, och vi ha också sett, att den ställt till mycket trassel vid kommunala val, men vid de politiska valen spelar den i stort sett icke någon roll. Härvid glömmar man en ofantligt viktig omständighet, nämligen att detta spörsmål, även om vi icke nu övergå till länsvalkretsar, kommer i väsentligt ändrat läge genom den oerhörda utvidgningen av valmanskåren. Denna blir vid de stundande valen inemot tredubblad. Då kanske man säger: det råder så stor valleda, att det nog icke blir så många, som rösta. Men även om det skulle vara sant, att antalet avgivna röster icke blir så mycket förstorat som antalet valberättigade, kommer i alla fall valmans-

kårens sammansättning att bli en helt annan. Huru under sådana förhållanden valmännen komma att förfara, i vad mån de komma att verkställa strykningar och använda spränglistor, undandraget sig alla beräkningar. Om vi icke före höstens val reformera sammanräkningsförfarandet, kunna vi komma att stå inför ganska obehagliga överraskningar. Jag har därför icke kunnat underlåta att bereda riksdagen tillfälle att göra en ändring i det nuvarande, tillåt mig säga, vallotteriet, innan vi släppa fram de nya väljar-skarorna till valurnorna.

Vad sedan angår den mest brännande frågan, frågan om länsvalkretsar, har ju denna redan länge varit diskuterad. Redan 1903 avgav en kommitté ett förslag i den riktningen. Propositioner i samma riktning framlades 1904 och 1905, och vad som passerat under de senare åren är i färskt minne och har för övrigt berörts av föregående talare. Vad är då anledningen till att man vill utvidga valkretsarna? Jo, först den rent principiella, att det proportionella valsättets idé icke kan förverkligas på någorlunda tillfredsställande sätt utan förstoring av valkretsarna. Proportionalismen bygger, som flera gånger sagts, på en tanke av djup och oemotståndlig rättvisa. Principen är, att representationen skall giva en någorlunda trogen bild av de skilda politiska meningsriktningarna. Framför allt avser det proportionella valsättet att ge de små grupperna tillfälle att göra sin röst hörd med en kraft, som någorlunda svarar mot deras styrka. Erfarenheten visar emellertid, att på grund av den nuvarande valkretsindelningen resultatet icke sällan blivit en vrågbild av verkligheten. Jag erinrar om erfarenheterna från år 1917, då icke mindre än 16 platser hamnade hos andra partier, än som borde ha blivit fallet, om proportionalismen varit rättvist genomförd. Det förhöll sig så, som en talare i första kammaren förra året spetsigt anmärkte, att 16 ledamöter av andra kammaren sutto såsom representanter icke för sina partier utan för en dålig valmetod. Det nuvarande systemet är, såsom det också vid samma tillfälle uttrycktes, ungefär såsom att bjuda sex personer att sitta på tre stolar. Vi ha 5 å 6 partier, men icke mindre än 40 av de 56 valkretsarna är mandatantalet 3 eller på sin höjd 4. Man säger då kanske: Verkställda försöksuträkningar visa, att man icke heller når en fullständig rättvisa genom länsvalkretsar. Man har till och med kunnat påvisa ett fall, då resultatet skulle ha blivit sämre. Ja, detta senare är en ren tillfällighet. Var och en, som tänker efter en smula, måste förstå, att risken för denna snedvridning måste med matematisk nödvändighet reduceras till hälften, då valkretsarnas antal minskas till hälften, helt enkelt därför, att det röstöverskott, som utgör felkällan, blir hälften så stort som med den nuvarande ordningen.

Det är emellertid icke blott denna önskan, att representationen skall återspegla de politiska meningsriktningarna i stort i hela landet, som föranlett ett yrkande på denna reform, utan ock andra skäl. Ett sådant skäl är, att det är önskvärt, att de skilda partierna, så vitt möjligt, bli representerade inom de särskilda valkret-

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.

(Forts.)

sarna. Vi veta, att för närvarande även stora partier på många håll äro utan representanter, och man kan lätt förstå, huru dödande och förslappande detta skall inverka på det politiska intresset hos dessa meningsriktningar.

En annan omständighet är den, att den nuvarande ordningen uppmuntrar så osunda företeelser som påtvungna valkarteller och stöld av partibeteckningar. Till slut kan man också anföra, att länet synes vara en ganska naturlig enhet vid dessa val.

Jag skulle kunna sammanfatta kritiken av den nuvarande situationen så, att den nu gällande ordningen i själva verket är en dålig kompromiss mellan majoritetsval i enmansvalkretsar och ett genomfört proportionellt system. Den garanterar å ena sidan icke vad man vill vinna genom majoritetsval i enmansvalkretsar, nämligen ett utpräglat personligt samband mellan väljare och den valde, och den garanterar å andra sidan icke heller vad man vill vinna genom ett proportionellt valsystem, nämligen en någorlunda rättvis fördelning av mandaten.

Om jag härnäst övergår till de invändningar, som från skilda håll äro framställda, konstaterar jag med stor tillfredsställelse, att dessa invändningar, såsom de framförts av särskilt den siste ärade talaren, icke rikta sig mot kommitténs förslag i dess grundtankar utan endast mot en partiell lösning och en partiell lösning redan nu. Utkottsmajoriteten anholder tvärtom uttryckligen, att hela detta förslag, sedan det genomgått ytterligare prövning och granskning, måtte föreläggas en följande riksdag. Man anmärker, sade jag, till en början, att de sakkunnigas förslag icke är framlagt i dess helhet. Anledningen härtill torde jag knappast behöva ytterligare betona. Mellan de tre huvudpartier, som kommittén kommit med, föreligger den stora skillnaden, att medan de båda huvuddelar, som nu äro framlagda, i själva verket äro allmänt bekanta saker, är den tredje en väsentlig nyhet, som måste hinna mogna i det allmänna medvetandet mer än vad den korta tiden till höstens val kan hinna medge. Länsstyrelsernas utlåtanden i saken ha också styrkt mig i den uppfattningen, att tiden icke är mogen för en lösning av frågan i hela dess vidd.

Vilka äro då de faror, som skulle följa, om förslaget nu toges partiellt? Den principiellt viktigaste faran skulle väl vara den, att om man tar de stora valkretsarna utan att samtidigt taga den officiella nomineringen och listförbunden, svagheter hos det proportionella systemet skulle starkare framträda. Man skulle, har det sagts, försvaga det personliga sambandet mellan väljarna och deras representanter och stärka partiledningens makt. Jag vill då betona, att de faror, som man därvid tänker sig, i det väsentliga neutraliseras genom den nu framlagda nya sammanräkningsmetoden. Genom denna nya sammanräkningsmetod blir det möjligt att företaga en sådan decentralisering av valrörelsen, som de officiella listorna och förbundsförbandet skulle bana väg för. Man kan vid blivande val utan risk att ställa till dekapitering och trassel låta var och en av de gamla valkretsarna gå fram med sin egen lista.

Man kan lokalisera valrörelsen på det viset utan någon svårighet. Man riskerar, säger jag, därigenom icke, att man dekapiterar en lista i den ena eller andra valkretsen. Man vinner däremot det väsentliga, som förslaget avser, nämligen att de överskott, som uppstå i den ena eller andra valkretsen, icke äro bortkastade utan komma partiet som en helhet till godo. Man kan sålunda, menar jag, genom det nya sammanräkningsförfarandet plus de gemensamma partibeteckningarna, om man lägger valrörelsen förståndigt, nå fram till en sådan decentralisering, som de officiella listorna och förbunds-förfarandet skulle avse att möjliggöra. På det viset kan man också undvika den risken, att man får sådana namn, som icke äro tillräckligt kända. Man kan, i fall man vill, lägga kandidatvalen på det nuvarande sättet och gå fram såsom nu. Man kan också gå fram med för länet gemensamma listor med delvis skilda kombinationer, utan att risken är densamma som för närvarande. Jag tror icke heller, att den farhåga för ytterligare klyvning i små partier, som man så mycket talar om, kommer att besannas. I varje fall vill jag starkt understryka, att alla dessa faror äro, såvitt angår de närmaste valen, mycket små. Ingen tror väl, att före höstens val skola komma att bildas nya partier, därför att valkretsarna bli större, och innan man skrider till val en annan gång, finns det möjlighet, i fall man anser det lämpligt, att bygga ut systemet.

Det har också betonats, att det skulle vålla så många svårigheter att redan till hösten anpassa sig efter det nya sammanräkningsförfarandet. Jag får säga, att det är en invändning, som jag för min del har svårt att riktigt förstå, då det ankommer på myndigheterna att verkställa sammanräkningen. Regeringen skall nog taga på sitt ansvar, att myndigheterna bli tillräckligt instruerade. Valmännen däremot kunna avfatta sina valsedlar alldeles som förut, partiledningen kan gå till väga på alldeles samma sätt som hittills. Den enda skillnaden är den, att enligt det nya valsättet valledning och väljare ha mycket större utsikter än förut att nå den effekt, som verkligen avses, nämligen att få fram de främsta namnen. Den kombination, som för närvarande råder mellan två olika system, rangordningsregeln och reduktionsregeln, är i sina verkningar mycket främmande för allmänheten, och det blir alltid ett anskri av förvåning för varje gång, som reduktionsregeln träder i tillämpning och den s. k. rangordningen nedifrån blir en följd. Sådana faror föreligga för framtiden icke. Vad väljarna intressera sig för är icke detaljerna i systemets mekanism, utan de intressera sig för de stora huvuddragen, och framför allt för resultatet, och vad resultatet angår, kommer det nya systemet att ge väljarna vad de vilja ha och redan nu önska, men ofta förgäves eftersträva med tillämpning av nu gällande valmetod.

Det har vidare framhållits, att det skulle möta stora svårigheter för partiorganisationerna att få hela valmekanismen anpassad efter länsvalkretsarna. Jag har vänt mig till personer med erfarenhet på området för att förvissa mig om huruvida detta skulle vara händelsen, och jag har därvid fått den upplysningen, att en

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

sådan anpassning icke alls är så svår. På sina håll är den redan förberedd och ingenstädes har den ansetts stöta på några oöverstiggliga svårigheter.

Slutligen invändes det mot det nya systemet, att det skulle främja stöld av partibeteckningar. Det har redan därpå svarats med en hänvisning till 1920 års val, som visa en förbättring i den politiska moralen på denna punkt, och jag vill tillägga, att dessa farhågor i varje fall äro ogrundade, såvitt angår det närmast förestående valet, då det gäller att anpassa sig efter nya förhållanden, där ingen med någon säkerhet kan beräkna röststyrkan varken hos det egna eller hos andra partier på grund av de stora nya väljarekärer, som komma till.

En ärad talare har föreslagit en viss modifikation i den kungl. propositionen, avseende en avvikande valkretsindelning i Malmöhus län. Jag behöver naturligtvis icke säga, att jag helst skulle ha sett, att Kungl. Maj:ts proposition på den punkten blivit antagen oförändrad. Det är givet, att den bäst stämmer med de principer, som jag anser vara de riktiga. Eljest skulle jag icke ha lagt förslaget på det sätt som skett. Men jag måste å andra sidan säga, att jag ganska väl förstår de skäl, som från vissa håll anförts för ett undantag på denna punkt. Det förhåller sig nämligen så, att medan överallt eljest ett sammanförande till större valkretsar skett utan att några gamla valkretsar slitits sönder, har man i Malmöhus län för att komma till ett lämpligt resultat måst verkställa en sådan sönderslitning. Nu önskar man i stället gå fram på den vägen, att man sammanför enheter, som redan bestå. Man vill sammanföra de båda stadsvalkretsarna till en valkrets och sammanföra de andra valkretsarna till en annan. Och i all synnerhet som därigenom icke skulle bildas några nya stadsvalkretsar utan allenast sammanslås två sådana, kan jag för min del — och jag har övertygat mig om att mina kolleger i regeringen i denna punkt äro ense med mig — ge min anslutning till detta förslag, för den händelse riksdagens beslut skulle komma att gå i den riktningen.

Jag torde, herr talman, utan risk att bli motsagd våga det ytterrandet, att de val, som närmast förestå i flera hänseenden äro av osedvanligt stor betydelse. Det gäller ju omval av hela folkrepresentationen. Väljarekären till andra kammaren är mångdubblad. Kvinnorna skola för första gången gå fram till valurnorna, och riksdagen i sitt nya skick får att taga ståndpunkt till frågor av stor, ja delvis ödesdiger betydelse. Till slut kan jag också hänvisa till det samband, som föreligger mellan höstens val och regeringsbildningens problem. Är det då, mina herrar, välbetänkt att skrida till dessa val med en sammanräkningsmetod sådan som den nuvarande och med en valkretsindelning, som lider av så påtagliga och allmänt erkända svagheter? Nej, mina herrar, låtom oss visa något av beslutsamhetens friskhet och taga det steg, som så länge är förberett.

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Herr justitieministern har här betonat, att det icke förefinnes ett så starkt organiskt sam-

manhang mellan å ena sidan de två reformer, som här föreslås, och å andra sidan de tre reformer, som ha föreslagits av kommittén, men vars framläggande inför riksdagen man ämnar uppskjuta. För min del skulle jag vilja tillspetsa detta påstående ännu mera genom att säga, att detta sammanhang, enligt mitt förmenande, är ännu mindre än vad herr justitieministern gör gällande. Det är ännu mindre, menar jag, därför att jag tror, att de tre reformer, som nu uppskjutas, icke komma att kunna genomföras här i riksdagen. Om så är, föreligger ju ännu mindre skäl att nu uppskjuta den här föreslagna reformen.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Herr justitieministern erkände till och med, att vissa Konungens befallningshavande hade sagt, att de tre reformer, som man nu uppskjuter, äro alltför okända. De stå icke i överensstämmelse med allmän åskådning, och det tar lång tid, innan man kan få svensk politisk uppfattning att omfatta och vara med om dem. Ja, jag tror också det, och jag håller för troligt, att det kanske icke någonsin lyckas.

Vi ha exempelvis den föreslagna reformen, att vid val 25 personer måste ena sig om en lista för att få föra fram den. Jag har samtalat med många personer om detta, och de säga för sin del, att det är något synnerligen främmande för svensk uppfattning. »Det var då märkvärdigt», säger man, »skall jag icke ha rätt att rösta på vem jag vill, när jag kommer fram till vallokalen. Om jag vill rösta på Andersson, skall jag väl ha rätt att göra det.» De göra gällande, att detta förslag innebär en inskränkning i den gamla rätten för en svensk man att vid politiska val rösta på vem han vill.

Jag tycker, att den åskådning och den uppfattning, som tar sig uttryck i sådana talesätt, är fullständigt riktig, och jag hoppas därför, att denna reform aldrig någonsin kommer att gå igenom. För övrigt medför den ju, som vi alla veta, att ämbetsmannavärlden skall taga viss befattning med kandidatnomineringen, vilket jag också finner synnerligen stridande mot den åskådning och den uppfattning, som finns hos menige man ute i landet.

Jag vill för övrigt säga, att avsikten med den föreslagna anmälningsskyldigheten, nämligen att 25 personer skola förena sig om och föra fram en viss lista, naturligtvis är, att man icke skall kunna föra fram för många listor. Jag är dock övertygad om att man icke når denna avsikt med en så enkel och litet omfattande reform som den, att det endast fordras 25 personer för att en lista skall få föras fram. Skola vi erhålla någon effekt på detta område, då tror jag för min del, att vi måste gå ännu längre på den vägen. Då få vi nog ta till en sådan åtgärd, som finns genomförd åtminstone i ett utländskt land, där det är bestämt, att man, för att få föra fram en viss kandidat, skall deponera en viss summa hos vederbörande myndighet, och befinnes det, att denne kandidat icke blir vald, då förlora de, som ha deponerat denna summa, sina pengar. Ja, till sådana konsekvenser vill man naturligtvis aldrig komma här i vårt land, men jag förmenar, att vad som på denna punkt är föreslaget, dock är ett steg fram mot en sådan restriktiv lagstiftning på detta område.

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

Jag vill vidare säga, att även den andra föreslagna reformen, nämligen att man skall numrera listorna och alltså taga bort det gamla kända sättet att använda partibeteckningar, är långt ifrån tillfredsställande. Vi veta alla, att den omständigheten, att man har en partibeteckning över en viss lista, ger listan en viss politisk färg och säger valmannen, att denna lista på vilken det exempelvis står »Arbetarpartiet», är en lista, vars kandidater skola försöka arbeta för arbetarnas intressen. Sätter man i stället dit ett nummer, som meningen är skall ske på ett eller annat sätt, så blir det ju något helt annat. Man har då på listan endast att rätta sig efter personernas namn, som många kanske icke känna till. Även *den* reformen skulle jag därför icke alls vilja vara med om, utan jag tycker, att vi skola hoppas, att icke heller *den* skall komma att genomföras.

Slutligen ha vi den tredje reform, som nu undanskjutes, och som gäller personröstning med subsidiär liströstning. För min del må jag säga, att jag finner detta förslag vara en politisk drivhusplanta, som jag tror aldrig någonsin kommer att taga växt och fart här i vårt nordliga klimat. Jag är för övrigt övertygad om att bakom denna reform stå i detta land så få — och jag tror, att så även kommer att vara i fortsättningen — att den reformen aldrig någonsin kommer att vinna någon majoritet eller någon anslutning här i Sverige. Jag är för min del mycket litet benägen att vilja vara med om den synnerligen invecklade procedur, som följer just med denna personröstning med subsidiär liströstning, endast för att tillgodose ett litet fåtal personer, som ställa sig så där förnämt avvisande från allt vad partibildning heter, att de icke kunna gå in i något politiskt parti eller ansluta sig till en viss politisk sammanslutning. Jag skulle för övrigt vilja säga, att det väl i allmänhet ändå är på det sättet, att, om en person skaffat sig vissa politiska kunskaper och sysslat med politiska ting, har han, även om han icke är partislav, väl till slut kommit till den uppfattningen, att han har en viss ungefärlig politisk läggning. I och med detsamma faller han under en viss politisk schablon. Hela detta tal om, att det finns personer, som icke kunna ansluta sig till något parti, och för vilka man måste anordna hela denna invecklade procedur, tycker jag därför bör kunna avvisas både nu och i framtiden.

Kravet på att man nu skall taga det framlagda förslaget finner jag alltså så mycket starkare, då jag samtidigt vill göra gällande, att vi aldrig skola taga de tre nu uppskjutna reformerna. Jag vill från dessa utgångspunkter säga, att jag finner, att regeringen ur kommitténs förslag tagit upp det livsdugliga, som har utsikt att gå igenom i riksdagen, och avvisat, åtminstone för tillfället, det övriga, och jag hoppas avvisat det även för framtiden. Jag är således givetvis villig att lägga min röst för regeringsförslaget i huvudsak.

Då det nu ständigt och jämt talas om att frågan icke är tillräckligt utredd, vill jag liksom en föregående talare peka på att vi utredde denna fråga 1903, vi utredde den 1913, vi uttalade oss för den 1918, och år 1920 var konstitutionsutskottet färdigt att ta länsvalkretsar. Då saken varit så på tal ständigt och jämt, skulle

det vara förvånansvärt, om det finnes några valkretsar i landet, där partierna, som nu hålla på att förbereda sig för valarbetet, hade så litet kännedom om, att det kanske skulle kunna bli länsvalkretsar, att vi på grund därav skulle behöva taga hänsyn till dem, som icke förberett sig på den eventualiteten. För min del tror jag, att saken ligger så till, att man tänkt även härpå i valkretsarna. Jag känner flera valkretsar, där de olika partierna ha gjort upp alternativa förslag. De ha gjort upp ett förslag om att sätta upp den och den i valkretsen, om den gamla indelningen bibehålles; men om det blir länsvalkretsar, har man beslutat att ordna det på det eller det bestämda sättet. Jag tror för min del icke, att länsvalkretsar skulle komma som en överraskning, utan jag tror, att valmännen äro fullt underkunniga om att det kan hända och att det föreligger mycket stora utsikter för, att man kommer att använda länsvalkretsar vid de val, som nu skola gå av stapeln.

Det har i denna diskussion kommit in ett åtminstone för tillfället alldeles nytt moment. Ett lik har stigit upp ur graven, och det liket är *majoritetsvalen*. Jag tycker för min del, att man skulle kunna säga till dem, som nu börja agitera för majoritetsval: Låt det där liket, som nu har vilat i jorden i många år, vila fortfarande. Det har ruttnat för längesedan. Det är icke livskraftigt. Det går icke att blåsa liv i det liket. Den, som möjligen har några funderingar i den vägen, tycker jag utan vidare med detsamma borde avstå från dem, ty jag är alldeles övertygad om att det icke går att komma fram på den vägen att nu försöka komma tillbaka till enmansvalkretsar med majoritetsval.

Nu säger visserligen någon: ja, men vi kunna ha majoritetsval med fyllnadsmandat. Vi kunna göra på det sättet, att vi först välja efter majoritetsprincipen i enmansvalkretsar. Sedan skaffa vi oss ett visst antal fyllnadsmandat, med vilka vi fylla ut, så att varje parti blir proportionellt representerat här i riksdagen. Ja, visst kunna vi göra det, men jag vill mot detta invända, att, om vi skola gå den vägen, måste vi skaffa så många fyllnadsmandat, att en mycket stor procent av kammarens ledamöter kommer att tillsättas med dessa fyllnadsmandat. Jag skulle för min del hålla före, att vi nog måste reservera minst ett 80 à 90-tal av andra kammarens mandat såsom fyllnadsmandat. Jag tror, att kammaren icke kommer att vara benägen att gå fram den vägen.

Vidare skulle jag vilja säga, att hela denna majoritetsrepresentation leder ju till konsekvenser, som ha berörts även av föregående talare, och som äro, jag skulle vilja säga, rent antidemokratiska. Majoritetsvalprincipen blir ju den, att vissa partiriktningar skulle få göra sig gällande på valmötena, men de skulle icke, även om de äro ganska starka, få släppa in en enda man i riksdagen, d. v. s. deras åskådning skall icke någon gång få höras vid avgörandet av frågor här i riksdagen av den ena eller andra arten.

Jag tror för min del, att den åskådning, som tvärtom gör gällande, att varje åskådning bör få göra sig direkt gällande i förhållande till sin styrka vid avgörandet av frågorna här i riksdagen,

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

är ofantligt mera demokratisk, och är en åskådning, som säkerligen måste omfattas av valmännen med förtroende och intresse på ett helt annat sätt än den uråldriga majoritetsvalprincipen, som vi ju redan en gång ha avskrivit.

För min del skulle jag ju utöver det förslag, som här framkommit om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, även vilja hava igenom vissa metoder, som jag fört fram i motioner ävensom i framställningar till vederbörande kommitté, vilka metoder ytterligare skulle medverka till att representationen här i riksdagen gäve ett verkligt uttryck för de olika åskådningarna i landet. Jag har i detta syfte fört fram förslaget om valkvotsregeln liksom förslaget om så kallade överföringsmandat, tvenne förslag, som, om de kombinerades, skulle kunna resultera i att man här i riksdagen hade precis på siffran en representation i förhållande till de avgivna rösterna inom varje parti. Men jag vet mycket väl, att det just nu är omöjligt att få fram denna sak och skall under sådana förhållanden inskränka mig till att, åtminstone för tillfället, stanna för det kungliga förslaget. Jag vet visserligen, att mot detta kungliga förslag finnes en opposition även uppe på norrlandslänsbänkarna. Här har väckts en motion, som gått fram på den linjen, att man nu skulle avslå det kungliga förslaget. Och man har därvidlag gjort gällande, att förhållandena i Norrland och Sälunda även i det län, som jag tillhör, Norrbottens län, särskilt motiverade, att man avsloge det kungliga förslaget. För min del vill jag blott påvisa det förhållandet, att när man inhämtat yttranden från vissa län inom Norrland, så har man inom ett flertal valdistrikt därifrån uttalat sig för länsvalkretsar. Trots den motion, som här finnes och som samlat vissa underskrifter, vågar jag betämt påstå, att i Norrland finnes majoritet för den åskådningen, att vi redan nu böra ta länsvalkretsar. Jag vågar det bestämda påståendet. Särskilt vad Norrbottens län beträffar vill jag för min del säga, att jag tror, att med den nuvarande indelningen i valkretsar när man icke, vad man verkligen skulle vilja nå. Om det nu vore så, att man t. ex. i Norrbotten skulle vilja ha mindre valkretsar, huru skulle man då lägga dem? Jo, då borde man lägga dem efter etnografiska linjer, så att t. ex. finnbygden och möjligen lappbygden röstade särskilt för sig. Den åskådningen skulle jag möjligen kunna förstå. Men den nuvarande indelningen, som skär rakt igenom både Lappland och nedre Norrbottens kustlandskap och som Sälunda icke alls går efter etnografiska linjer, har icke någon slags betydelse, och därför menar jag, att det vore all anledning även för det länet att yrka på, att det bleve länsvalkretsar.

Jag skall inskränka mig till vad jag nu sagt. Jag vill för min del slutligen säga, att jag har ingenting att invända mot den uppdelning av Malmöhus län, som herr Hedlund här yrkat på. Från dessa utgångspunkter och med hänvisning till den motivering, jag anfört, ber jag alltså att få göra samma yrkande som det, vilket här är framställt av herr Hedlund.

Herr L e a n d e r: Herr talman! Vid de sista gemensamma voteringarna här i kammaren hade man tillfälle att iakttaga, hurusom kammaren på två å tre veckor ändrat mening i åtskilliga frågor. Vad kammaren bifallit vid en frågas första behandling, det avslög den i den gemensamma voteringen. Det får därför vara ursäktligt, om konstitutionsutskottet ändrar mening från det ena året till det andra. Men nog är det litet underligt, att just de medlemmar inom nämnda utskott, som i fjol förordade ett bifall till förslaget om länsvalkretsar, utan att dock någon förbättrad valmetod då förelåg, i år ställt sig på avslag mot det kungliga förslaget, ehuru i år förslaget om de större valkretsarna är förenat med förslag om ett förbättrat sammanräkningsförfarande, varigenom den olyckliga dekapiteringen kunde undvikas.

Av motiveringen till den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen framgår tydligt, att det emellertid inom utskottsmajoriteten har rått mycket stor tvekan och vacklande hit och dit. Läser man närmare utskottets utlåtande, skall man till och med kunna finna, att utskottet liksom ber om ursäkt för det beslut, som det fattat, och de, som varit med om att diktera utskottets förslag, hava liksom ångrat sig redan innan de hunnit stiga upp ifrån det bord, vid vilket de setat, då beslutet fattades. De förklara, att de på intet sätt vilja underkänna de i de sakkunnigas betänkande och den kungliga propositionen angivna reformlinjerna och hoppas, att förslaget snart måtte återkomma. Nu har till och med en av dem, som tillhöra utskottsmajoriteten, herr P. S. Hedlund i Östersund, förklarat, att han under vissa villkor är benägen att biträda den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen, d. v. s. det kungliga förslaget.

För min del tror jag, att jag kan se ganska objektivt på denna sak. Det län, som jag har äran representera, har ju alltid ifrån proportionalismens införande varit en enda valkrets och skulle enligt förslaget så förbliva, så att vare sig den kungliga propositionen vinner bifall eller avslås här, så beröras icke vi blekingar personligen därav. För övrigt borde man väl aldrig här i riksdagen låta de personliga synpunkterna spela någon avgörande roll. Det är nu litet svårt att förstå, varför det råder tvekan hos många att gå med på det kungliga förslaget. Jag har undrat, om det möjligtvis kunde vara tanken på, att man därigenom skulle kunna undanskjuta eller inhiibera de andrakammarval till hösten, för vilka man på många håll hyser ganska stora betänkligheter. Men skall man se saken från proportionalismens synpunkt, måste man väl ändå erkänna, att genom de större valkretsarna skipas bättre rättvisa än medelst de små. Om det finnes fem å sex partier och endast tre riksdagsmän skola väljas, så måste följderna givetvis bli, att halva antalet partier bli utan representanter, och detta är ingalunda någon rättvisa.

Man har ju gjort en hel mängd invändningar mot detta förslag, och bland annat förklarar man ju, att genom de större valkretsarna komma riksdagsmannakandidaterna och valmännen icke i sådan kontakt med varandra som genom de små. Därom yttrar emellertid konungens befallningshavande i Jämtlands län följande ganska riktiga ord: »Redan nu är med den proportionella valmetoden valmännens

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Om
ändringar i
lagen om val-
till riksdagen.
(Forts.)

inflytande på den för valet av riksdagsman inom ett parti avgörande kandidatnomineringen ganska minimal, så att en utökning av valkretsen icke synes däri medföra någon förminskning. Valmännen äro redan nu i många fall nödsakade att på andras rekommendation eller bud rösta på en kandidat, som de föga känna till. Valkretsarnas utvidgning till att omfatta länet skulle härutinnan icke försätta dem i någon i avsevärd mån sämre situation.»

När man också säger, att de större valkretsarna ännu mera främja partisplittring, får jag erinra om, att partisplittringen förefinnes redan. Om det nya sammanräkningsförfarandets fördelar har herr statsrådet här utförligt talat, och alla äro ense om dessa fördelar, så att den saken anser jag mig kunna gå förbi. För min del har jag nu i en särskild reservation framhållit, att jag icke är någon synnerlig vän av proportionalismen. Jag har därför också med anledning av herr Jönssons i Fridhill motion dristat mig föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att det under nu pågående revision av vallagen även borde tagas i övervägande, huruvida och i vad mån man bör återvända till enmansvalkretsar och majoritetsval. Nu är det dock så, att även de, som äro missbelåtna med proportionalismen och hava ögonen öppna för dess nackdelar, dock betrakta den som ett nödvändigt ont, som man aldrig kan komma ifrån, och därför är det nu fåfängt att yrka bifall till denna min reservation. När vi alltså nu skola ha proportionalismen kvar, så måste man naturligtvis se till, att man får den bästa och mest rättvisa metod, som kan åstadkommas. Och av den anledningen har jag nu ansett mig kunna biträda herr Clasons m. fl. reservation och ber att få yrka bifall till denna, dock med den ändring av 30 §, som nu är föreslagen av herr P. S. Hedlund i Östersund.

Det är icke alls smakligt, det skall jag erkänna, att gå med därpå. Städer och landsbygd hava ju gemensamma intressen, och man bör akta sig för allt, som kan vidga klyftan emellan dem. Men här är det förhållandet rådande, att dessa städer icke förut valt tillsammans med landsbygden. Och om nu det kungliga förslaget öde skulle hänga därpå, så kan man ju nu icke annat än gå med på detta förslag. Jag hoppas, att herr Sommelius' kandidaturlöser icke därigenom lider någon risk, utan att den lika fullt är säkerställd. Ty honom vilja vi icke på villkor mista här i kammaren. Vare sig nu herr Sommelius risar eller smeker, vare sig han talar om latinets och grekiskans bildande betydelse eller håller moralpredikningar för oss, är det alltid trevligt att ha honom här.

Jag skall, herr talman, alltså be att få yrka bifall till den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen med den av herr P. S. Hedlund i Östersund reservationsvis föreslagna ändringen. Och så skall jag ytterligare be att få göra en liten rättelse. Genom ett förbi-seende hava ett par ord kommit in i reservationens text, vilka icke böra stå där. Det är de sista orden i 32 § på sidan 34. Där står nu »upprättade röstlängden». Jag skall be att få föreslå, att där i stället införas orden »skall angivas».

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Det var en talare på Hälsingborgsbänken, som nämnde, att vi hade en så lång föredragningslista, och att vi därför borde fatta oss så kort som möjligt. Detta gör, att jag skall taga hans ord ad notam och inskränka mig till att yttra mig i allra största korthet. Jag har emellertid svårt att låta bli att yttra mig i denna sak.

Redan från första stund hade man liksom på känn, att dessa små valkretsar skulle komma att medföra en olägenhet. Största delen av dem hava, såsom påpekats, 3 å 4 representanter var, och det förstod man och insåg redan 1906 och 1907, att det kunde bliva olägenheter därav. Man kan ju göra den frågan varför man icke då genast tillgrep länsvalkretsar, då man i alla fall trodde, att det borde vara på det sättet. Jag skall till mitt försvar endast säga, att man väl insåg det, men att det var så pass stor misstro emot de stora valkretsarna då, att man icke egentligen vågade taga steget ut på en gång utan tänkte sig, att om man här kunde få de mindre valkretsarna på 3 å 4 mandat, så skulle väl sedermera tiden kunna komma för en förändring i dessa. Ja, mina herrar, den tiden hava vi redan kommit till, och det är ganska länge som det påyrkats, att man skulle övergå till större valkretsar. Riksdagen har skrivit om hela den valordning, som vi hava, och begärt, att det skulle göras förändringar i den, och riksdagen har även uttalat sig för och rätt starkt strukit under önskvärdheten av att få större valkretsar. För min del är jag av den uppfattningen, att det skulle vara en synnerligen god åtgärd, om riksdagen redan nu kunde besluta sig för att antaga detta förslag beträffande de större valkretsarna.

Jag tror icke man rättvisligen kan säga, att den anmärkning, som fälldes av en talare för en stund sedan, att det är lagstiftningsraseri att ändra denna lag, har sin tillämpning i detta fall, ty här har det i alla fall, vare sig man är anhängare eller motståndare till de proportionella valen, dock från alla håll bekräftats, att det nuvarande systemet verkar icke bra, att det medför de olägenheter, som här hava talats om, dekapitering o. s. v., och att det medför, att partierna icke kunna få ut sin fulla representation, utan att somliga bliva överrepresenterade och somliga underrepresenterade, med ett ord, dessa saker, som jag icke skall upprepa, därför att de äro omnämnda i den kungl. propositionen och redan berörts här förut i dag. Därför menar jag, är det en lagstiftning, som verkligen är av behovet påkallad. Man kan naturligtvis alltid säga, att vi icke ha hunnit sätta oss in i den tillräckligt mycket, vi vilja skjuta undan förslaget ett år till för att tänka vidare på saken. Det kan man göra, men däremot vill jag erinra om, att vi hava hållit på och tänkt på detta länge nog. Det är rätt länge sedan denna sista kommitté tillsattes för att utreda valsättet, och betänkandet har i alla fall varit tillgängligt i tryck sedan någon gång i mars månad, vi hava vetat, att förslaget skulle komma och vi hava varit övertygade om att Kungl. Maj:t skulle komma fram med det, så att nog hade vi haft tillfälle att sätta oss in i och studera det, varför vi kunna vara mogna att fatta ett beslut redan nu. När vi i fjol behandlade denna fråga med anledning av en motion — någon

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.*
(Forts.)

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

proposition kunde tyvärr icke då komma, utan det var en motion — så var det väl ändock här i riksdagen rätt starka sympatier för, att man skulle visserligen icke då men så fort som möjligt komma till en förbättring av förhållandena. Riksdagen tog då det ovanliga steget att ändra grundlagen på sådant sätt, att det möjliggjordes för år 1921 års riksdag att vidtaga en ändring i vallagen, den ändring, som vi nu diskutera om. Sålunda, menar jag, får man väl ändock säga, att riksdagen i fjol var av den uppfattningen, att det väl ändock borde göras en förändring, när det väl komme en kungl. proposition och när kommittén hade arbetat slut, och det sålunda icke förelåg, som i fjol, blott en motion, vilken riksdagen kände sig tveksam inför.

Utav alla de invändningar, som gjorts mot de stora valkretsarna, skall jag icke upptaga någon till något vidare bemötande. Det är endast en sak, som jag skulle vilja säga ett par ord om, nämligen detta tal om personlighetsmomentets försvagande. Det kan väl icke bestridas, att det ligger en viss sanning däri, och att det är något, som kan åberopas av dem, som äro motståndare till de stora valkretsarna, att nämligen valmännen icke kunna få den personliga kontakten och beröringen med dem som skola väljas. Jag skulle dock vilja säga emot detta, att det finnes redan med de valkretsar, som nu äro, så pass stora områden, att det icke är så lätt att uppehålla den personliga kontakten och bekantskapen mellan valmännen och representanterna. Naturligtvis kan man säga, att olägenheten bleve större, om valkretsarna bliva större än de nu äro, men redan nu äro de rätt stora, och särskilt i Norrland med dess stora avstånd kommer skillnaden icke att bliva stor, och även på många håll i mellersta Sverige läser icke heller skillnaden bliva av den beskaffenhet, att det rimligtvis kan sägas, att det är någon stor olägenhet. Länen äro sedan gammalt en sammanfattning av de olika delarna däriom och de olika provinserna, och inom länen och i länen residensstäder knyts en massa intressen för hela länets befolkning tillsammans. Där samlas man till landsting, där har man hushållningssällskap, och där behandlas en hel del andra angelägenheter, som röra länet, vilket naturligtvis alltid föranleder en viss kontakt åtminstone emellan länen mera framstående invånare. Det ligger sålunda någonting redan i länsindelningen, som så att säga anger såsom naturligt och riktigt, att man även gör länet till en valkrets, men därtill kommer, att den sammanräkningsmetod, som här är föreslagen, är uppenbarligen ägnad att skapa möjligheter för olika delar av ett län, t. ex. de nuvarande valkretsarna, att hålla tillsammans omkring en lista av kandidater och söka få igenom den, så att det kräves icke ovillkorligen, att hela länet skall hava en gemensam överläggning om huru kandidaterna skola uppställas.

Uti det kungl. förslaget ser jag sålunda för min del ett förslag, som är väl värt att antaga, och som jag för min del skulle vilja sätta ett stort pris på, om det kunde antagas redan nu, så att det kunde tillämpas redan innevarande höst. Emot detta förslag hava gjorts vissa ändringsförslag, och i sådant avseende hava vi det som ligger i herr Hedlunds reservation, som herrarna ju hava sig bekant,

nämligen att vissa städer i Malmöhus län skulle vara en valkrets för sig. Jag må säga, att jag hellre skulle hava sett, att detta förslag icke kommit fram, att man hade kunnat konsekvent hålla sig till principen om att landsbygd och städer skulle välja tillsammans, så att man hade inskränkt stadsvalkretsarna till endast de största städerna, nämligen Stockholm och Göteborg, och hade låtit därvid bero. Men å andra sidan kan jag icke för min del se, att det är något så synnerligt stort principbrott, som man gör i detta fall. Har man Stockholm som en valkrets och Göteborg som en valkrets, skulle man också kunna tänka sig, att vår tredje stad Malmö vore en valkrets för sig, men trots att Malmö är en stor stad, som väl den representant, som kommer att tala efter mig, har en stark känsla av, så är det i alla fall kanske dock med de fyra representanter, som den har, önskvärt, att den icke förblir ensam, och därför kan det tyckas rätt naturligt, om det skulle kunna låta sig göra, att den förenades åtminstone med tre andra städer. Jag vill påpeka, att då man går den vägen, gör man dock icke något brott emot vad som nu gäller, ty, mina herrar, om vi avslå hela detta förslag och bibehålla valkretsarna som de äro, så hava vi Stockholm, Göteborg, Malmö, Lund—Landskrona—Hälsingborg och Norrköping—Linköping, alltså fem särskilda stadsvalkretsar. Antaga vi detta förslag, sådant det föreligger i herr Hedlunds reservation, få vi tre stadsvalkretsar. Det är sålunda en inskränkning från fem till tre, och jag tror icke, att man genom att gå med på detta kommer att inaugurera en princip, som sedermera kan komma till tillämpning på många olika håll, ty det lär icke låta sig geografiskt göra att skapa en massa stadsvalkretsar, utan det stannar väl vid detta, och då får det bero därvid.

Jag fäste mig med en viss tillfredsställelse vid, att den ärade representanten från Hälsingborg icke lade någon särskild betoning på, att detta skulle vara olämpligt för den valkrets han representerade. Jag förstår, att det kan vara möjligt, att en del olägenheter uppstå för de mindre städerna, om de komma ihop med de större, men det är dock icke så stora olägenheter, att de på något sätt kunna utgöra hinder för att vara med om förslaget, vilket jag, såsom jag förut sagt, lägger en mycket stor vikt på.

Mina herrar! För det proportionella valsättet är det en oavvisligt stark nödvändighet att de stora valkretsarna komma till stånd, och att de komma till stånd så fort som möjligt. De behövas för att systemet skall komma till en bättre tillämpning, en rättvisare användning, och de behövas, därför att partierna nu i vissa län helt enkelt icke kunna få någon representation alls på grund av det fåtaliga antalet anhängare till partiet. Jag tror dock, att om man finge detta förslag genomfört, skulle det visa sig, att man över huvud taget skulle vinna en bättre rättvisa och därmed även större tillfredsställelse med valordningen än vad nu är fallet, och därför, herr talman, slutar jag med att yrka bifall till herr Clasons reservation med den av herr Hedlund gjorda förändringen och instämmer tillika med herr Leander i den av honom gjorda lilla rättelsen på ett par ord, som uppenbarligen voro oriktiga.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Herr Rydén: Herr talman! Det kommittéarbete, som slutresulterat i det här föreliggande förslaget, upptar ju fyra olika punkter, som med varandra hava ett sakligt och principiellt sammanhang, nämligen dels frågan om förstörade valkretsar, dels införandet av officiella valförberedelser, dels införandet av personlig röstning med subsidiär liströstning och dels nytt sammanräkningsförfarande. Det betonas av de kommittéer på upprepade ställen i betänkandet, att särskilt frågan om de förstörade valkretsarna sammanhänger efter de sakkunnigas uppfattning alldeles direkt med frågan om de två mellersta av dessa reformförslag, som jag här uppräknade, nämligen frågan om de officiella valförberedelserna och personlig röstning med subsidiär liströstning. Det yttras, efter vad jag kan erinra mig — ordalagen minns jag icke — det yttras på ett ställe i betänkandet, att man rent av icke skulle anse sig kunna föreslå genomförandet av de stora valkretsarna, för så vitt man icke samtidigt genomförde de officiella valförberedelserna. Nu har emellertid Kungl. Maj:t här brutit sönder detta sammanhängande förslag i två hälfter och framlagt den ena hälften för detta års riksdag. Vi veta icke, om den andra hälften skall komma framdeles, eller om den skall, på sätt herr Hage nyss sympatiserade med, för framtiden begravas. Jag skall först yttra några ord i frågan om valkretsarnas förstörande.

Det har på många håll i riksdagen blivit en slags föreställning — jag höll på att säga tvångsföreställning — att de stora valkretsarna med absolut nödvändighet måste föra till ett starkare utjämning av representationen för de olika partierna än vad de mindre valkretsarna göra.

Om de herrar, vilka tro detta och som tyckas vara omöjliga för skäl, som kunna utrota en oriktig tro, ville studera det siffermaterial, som är framlagt i de sakkunnigas betänkande, så skulle de se, att det här är ett lotteri, om det verkar utjämning eller icke. Det skall visa sig, att det icke varit något val, där icke de största brister och de största ojämnheter framkommit i de största valkretsarna. Så har det hänt några år. Jag hoppas, att herrarna icke ta illa upp, om jag åtminstone uppvisar det, att om den nu föreslagna valkretsindelningen varit gällande vid sista valet, vid 1920 års val, hade detta så långt ifrån verkat till rättvisa för detta valsystem, att det tvärtom ådagalagt, att orättvisorna blivit större, än om det valsystäm gällt, som vi nu ha. Jag skall med avseende på två punkter visa detta. Om hela landet hade varit en valkrets, hade högern fått 65 platser, nu fick den 70 med den nuvarande valkretsindelningen; men hade den gällt, som nu är föreslagen, skulle högern fått 72 platser eller blivit överrepresenterad med hela 7 platser. Om vi ta bondeförbundet, så borde det haft efter sina röster, om hela riket varit indelat i enmansvalkretsar, 18 mandat; men det fick enligt nuvarande valsättet 15 platser, men om det valsätt, som nu föreslås, varit gällande, hade man fått 13 platser, alltså 5 platser för litet. Vid 1917 års val åter hade valloppet fallit så, att andra partier blivit missgynnade; och detta visar väl alldeles uppenbart, att det icke är säkert, att införandet av stora valkretsar i och för sig, såvida man

icke gör hela riket till en valkrets, medför en utjämning, utan det kan hända, att rösterna, kombinationerna, falla på det sättet, att de t. o. m. medföra större olägenheter än med den nuvarande valkretsindelningen. Det var 1920 års val, som utfallit på det sättet, i fall nuvarande valkretsar gällt.

Nu säger herr statsrådet, att det är uppenbart, att våra tremansvalkretsar äro för små. Vi ha sex partier och det är detsamma som att tre stolar bjudas sex personer att sitta på, och därför skola vi ha större valkretsar, för att andra partier också skola få sitta. Nu har jag min egen kätterska mening om fördelen för hela vårt statsliv av en massa småpartier — men det kan man ju disputera om. Vad jag dock ville säga är, att då man i stället för att ha tre stolar i en eller annan valkrets inför tio stolar, så kunna herrarna vara övertygade, att i stället för sex partier skall det under loppet av två, tre eller flera år växa upp tio partier eller mera.

Det ligger i sakens natur, att ju större man gör valkretsarna, dess mer inbjuder man till bildande av smärre grupper, dess mer sönderfräter man styrkan i vårt nuvarande statsliv. Det är efter min uppfattning icke någon styrka, att man på detta sätt lägger fram en valordning, som direkt underlättar alla partiernas upplösning i småpartier. Vi se ju här — det betonas nu från alla håll — att det vore önskligt att åstadkomma en parlamentarisk regering, men därför att riksdagen är sönderfräkt i sex partier, så går det icke att bilda en sådan kombination för närvarande, att man kan skapa en sådan regering. För all del, vi ha ju en mycket duglig regering, men vi ha sett alla, och det erkänner ju regeringen själv, att den är ingen stark regering, och det beror på, att det är för många partier redan nu. Finnes det då någon anledning att införa en valordning, som gynnar en ytterligare upplösning av dessa partier och som följaktligen försvagar möjligheterna att skapa en parlamentarisk regering? Vi komma nu så säkert som något till att, med de större valkretsarna, riksdagen upplöses i ett otal småpartier, och det försvagar möjligheten att ge landet en verklig, en parlamentarisk och stark regering. Jag skall sedermera yttra några ord om vissa andra olägenheter i förslaget.

Men först vill jag säga några ord om en detalj, som regeringen upptagit, nämligen med avseende å ändringarna i sammanräkningsmetoden. Jag erkänner utan vidare, att vår nuvarande sammanräkningsmetod lider av bestämda brister; och jag har motionerat på sin tid om avhjälpande av den saken. Men jag måste också säga det, att man, när det gäller en sammanräkningsmetod, måste hålla på att denna metod skall bli så enkel, att menige man kunna förstå den. Jag kan icke dela den uppfattning, som herr justitieministern gav uttryck åt, att folket i gemen icke egentligen behöver veta hur det går till vid sammanräkningen. Jo men, så pass vetgiriga äro de flesta, åtminstone de mera intresserade valmännen, att de icke blott vilja vara valboskap, som tågar fram och röstar med en valsedel, men som icke själva kunna bilda sig något som helst omdöme, hur deras röster verka och hur det över huvud taget går till att ur den stora

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

urnan med alla sina valsedlar få fram vissa personer såsom riksdagsmän.

Jag vill då säga, att visst kan man förstå den föreslagna sammanräkningsmetoden. Jag erkänner, att det kan vara möjligt, att man ej hittar på något enklare, ehuru jag icke är övertygad om detta. Men vad jag är säker på, är, att om jag i detta ögonblick, såsom herr Lindman på sin tid sade om mig, fick vara magister och fråga herrarna i kammaren, hur många av herrarna, som kunna den nya valmetoden, som är föreslagen, så är jag övertygad om, att en mycke stor del av riksdagens egna ledamöter gå bet på den uppgiften. Jag är inte den förste, som sysslat med den här metoden, men jag har nedlagt ofantligt mycket arbete på att sätta mig in i denna valmetod, använt dagars arbete för att sätta mig i stånd att göra en så enkel framställning av detta, så att folk skulle förstå vad det innebär. Men det är icke lätt, och den gamla satsen, som framfördes, när detta förslag första gången var före, äger ännu giltighet, nämligen att det är ett principiellt fel att göra själva valsättet så krångligt, att det medborgerliga utövändet av rösträtten i viss mån blir ett matematiskt konststycke. Det är icke riktigt och önskvärt att gå den vägen och att på detta sätt lösa problemet; det är möjligt, att det är olösligt att skapa en god valmetod med ett enkelt sammanräkningsförfarande; men det får jag bestämt säga, att icke är det ett lättlost problem att skapa ett enkelt sammanräkningsförfarande i det föreliggande systemet, och det skulle, som sagt, vara ytterligt roligt att få lov göra en undersökning, huru många av riksdagens ledamöter, som åtnästone i denna brådska verkligheten kunna räkna ihop ett val efter den nu föreslagna metoden. Jag vet inte, om det inte bleve många, som bleve bet på den saken.

Sedan måste jag framställa den frågan: vad menar herr justitieministern eller regeringen beträffande den andra halvan, den nu utelämnade halvan utav den av kommitterade sammanförda enhetliga reformen, skola vi ha den eller inte ha den? Är det mening, att vi under denna periodens fortsättning skola taga ståndpunkt till den andra halvan, till den, som handlar om officiella valförberedelser och om personröstning med susidiär liströstning, skola vi ha den eller inte? Jag vill också framställa ännu en fråga, med anledning av att det synes mig ganska underligt, om vi skola taga den andra halvan, sedan vi tagit den första. Vad inträffar då? Jo, det inträffar, att om det nu blir en riksdagsupplösning om någon månad, och vi i september i år skola välja en ny andra kammare, så skola vi till stora delar ha ett obekant valsätt att bjuda de nya medborgarskarorna på. Men då skall det valsättet icke räcka längre än för det valet; nästa val skola vi ha ett nytt, i fall man tager den andra halvan med, som blir så väsentligt olika mot det nya, som nu skall beslutas av riksdagen, att det blir ett kolossalt arbete att återigen kunna sätta folk in i vad det nya då kommer att innebära. Och är det så återigen, att regeringen har för avsikt att framdriva den andra hälften av reformen och icke åtnöja sig enbart med den första, då må jag i likhet med de sakkunniga säga, att man slår absolut ihjäl regeringens för-

slag genom den principiella invändning, som man gör icke mot större valkretsar utan mot officiella valförberedelser, som satts i oskiljaktigt samband därmed. Det skall bli intressant att se, hur herr justitieministern skall göra i fortsättningen med dessa saker, om den andra halvan kommer eller icke. Det böra vi veta nu. Det kan väl icke vara rimlig anledning att taga ett valsätt för detta valet och så ändra om alltsammans till nästa val, som ju kommer 1924; då kunna vi hellre behålla det vi ha.

Herr Lindman polemiserade mot herr Sommelius, därför att herr Sommelius klagade över, att det lagstiftas för mycket härvidlag. Nu sade herr Lindman, att något sådant kunde ju icke ske i detta fall. Jag kan icke underlåta att påpeka en sak, nämligen att den nu gällande vallagen bär datum av den 26 november 1920. Då utfärdades en helt ny vallag och denna nya vallag har nu trätt i kraft, och jag föreställer mig, att våra valnämnder hålla på att sätta sig in i den; då är det mer än förlåtligt, om de tro och tänka sig, att när vi ha en så ny vallag som av den 26 november 1920, så skall väl denna gälla åtminstone till nästa val. Skall nu riksdagen besluta att, innan denna lag ens varit tillämpad i sina nya delar, vidtaga ändringar i vallagen, ändringar, som visserligen innebära, om icke hälften av paragraferna, dock ett stort antal av desamma. Jag anser för min del, att om det varit en enskild person, som handlade på det sättet, att han ena dagen utdelade föreskrifter och, innan dessa föreskrifter trädde i kraft, lägger om alltsammans och föreskriver, att nu gäller det icke längre, så skulle man göra sig den frågan, om den människan vore riktigt klar i huvudet, som inte vet, vad hon vill, utan gör än si och än så. Men det är precis detsamma, som gäller på hela detta område, och jag kan icke underlåta att också säga det till försvar för min länskamrats yttrande, att vilja herrarna verkligen veta, huru det förhåller sig med kommunallagarna under de senaste åren, de lagar nämligen, som så beröra den stora allmänheten, så är det så, att det nästan är ogörligt t. o. m. för en gammal riksdagsman att kunna i vissa punkter utrona, vad som verkligen gäller. Här ändras vartenda år, så att jag tror icke det finnes något förlag, som vågar ge ut en ny edition av kommunallagarna, en säredition, därför att man har anledning tro, att de gälla icke så mycket som under ett par månader efter det denna nya edition utkommit, utan de ändras igen. Jag kan icke påminna mig, om man undantar den stora lagboken, att vi haft under de senare åren något förlag, som vågat ge ut en kommunallagsedition för dem, som behövt den tillgänglig, just på grund av att riksdagen lappat på kommunallagarna vartenda år, så att de kanske kunna var omoderna, när en ny edition kommer ut. Jag kan också anföra ett exempel från i våras, hur det var en ledamot av denna kammare, som ville ha reda på, huruvida proportionella val skulle tillämpas vid val av den hälft av folkskolestyrelse i stad, som utses av kyrkostämman; det var flera av konstitutionsutskottets egna ledamöter, som då tillfrågades och även jag var inkallad för att klara upp vad som gällde i detta fall: proportionella val eller icke. Vi arbetade synnerligen mycket och gingo igenom en hel rad

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.*

(Forts.)

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

av riksdagsskrivelser och författningar för att kunna utröna vad som verkligen gällde i detta fall. Jag skulle icke förundrat mig över att så skedde, om vi icke haft de högst framstående ledamöter av konstitutionsutskottet, som skulle hjälpa oss till rätta. Men även de blevo bet på att komma till rätta med vad som här gäller. Hur skall man då kunna begära, att folket ute i bygderna egentligen skola veta, vad som är gällande eller icke på dessa områden när man oavbrutet stympar sådana författningar, som man sedan sätter i allmänhetens hand för att sedan tillämpas av densamma. Juristerna ha ju detta alldeles klart för sig, men vi skola komma ihåg, att kommunallagarna, vallagarna och dylika skola handhavas av arbetare och lantbrukare, sålunda av människor, som av Konungens befallningshavande kunna sättas som ordförande i valnämnder m. m.

Jag anser för min del, att herr Sommelius hade ganska god grund för sitt jämmerrop över att det lagstiftas på detta område så, att folk snart inte vet vad som gäller. Och vad herr Sommelius sade, kommer att ha tillämpning inte minst i avseende på vad som förestår, ifall detta förslag till ny vallag går igenom. Jag tycker, att man bör skona människorna litet ifrån dessa eviga ruckningar på detta område. Åtminstone böra de bestämmelser, man utfärdar, få gälla ett halvår eller ett år, innan man går att stöpa om dem på nytt.

Jag skall inte säga många ord rörande omregleringen av Malmöhus län. Om jag såsom representant från Malmö stad ser på saken, är det mig absolut likgiltigt, om man gör Malmöhus län till egen valkrets eller hur man delar upp länet. Det kan nämligen aldrig åstadkommas kombinationer, där inte Malmö stad kommer till sin rätt. Om jag däremot skall se på det hela som *skåning*, kan jag inte underlåta att säga, att nog skulle man ganska mycket riva sönder de gamla förbindelser, som hitintills varit, om man går med på en valkretsindelning av den beskaffenhet, som här föreslås, och vilken i det stora hästbytet man tycks ha enat sig om att genomföra, en indelning, enligt vilken man sammanför Hälsingborg, Lund och Landskrona med Malmö stad. Om man betraktar Skånes historia, skall man nämligen finna, att det är två städer, som i fråga om tidningar, kommunikationer och dylikt utgjort ett slags centra: det är å ena sidan Malmö, å andra sidan Hälsingborg, var för sitt område. Det är mycket naturligt, att för den norra valkretsen det är Hälsingborgstidningarna, som för olika partier äro de ledande, och Hälsingborg blir för norra valkretsen ett centrum — även partiorganisationerna äro lagda på ett sådant sätt. För södra delen återigen är Malmö centralpunkten. Allt detta är dock för mig en tämligen underordnad fråga, ehuru jag måste erkänna, att jag tycker det vore litet hårt, om man för att genomföra denna valkretsindelning går till ett sönderbrytande av gamla förbindelser, går till en reglering av Malmöhus län i detta avseende, som inte förefaller vara den allra riktigaste och naturligaste.

Herr justitieministern framhöll, att höstens val komma att bli av oerhörd betydelse. Det blir en valmanskår, tredubbelt så stor

som den nuvarande, som blir berättigad att deltaga i valen, och ur dessa val skola, hoppas vi, framgå en parlamentarisk regering — jag tyckte, att herr justitieministern i sitt anförande antydde, att detta var en önskan även från hans sida. Så kom han till den slutsatsen: låt oss alltså nu taga hela detta stora förslag, för att vi skola kunna uppnå det bästa möjliga, som går att få! Jag kunde dock för min del mycket lätt föranledas till att draga en annan slutsats av den omständigheten, att valmanskåren tredubblas. Jag skulle kunna säga: betunga icke de nya medborgarskarorna, som skola sätta sig in i de politiska spörsmål, vari de tidigare inte känt sig på samma sätt hemmastadda, som de hädanefter måste vara, betunga dem icke ytterligare genom att tvinga dem att sätta sig in i den nya valmetod, som är ganska krånglig, krånglig även för de gamla, som förut varit med om valen! Det vore kanske icke så oklokt, att låta »tillmognandet» av de nya valmännen försiggå i två etapper, att låta valmännen första gången, de skola rösta, sätta sig in i de politiska frågor, som de till äventyrs förut inte känna till, skona dem från det nya valsättets vedermödor och svårigheter och uppskjuta dessa senare till ett annat tillfälle, ifall det nämligen skall befinnas nödvändigt att sedan införa en ny valmetod.

Denna debatt har bland annat visat oss en mycket underlig argumentering av en ärad talare på Blekingebänken. Herr Leander står principiellt på enmansvalkretsarnas grund — alltså yrkar han bifall till de största valkretsar, som det över huvud taget för närvarande kan vara fråga om att besluta! Jag tycker för min del, att om herr Leander som principiell utgångspunkt har en önskan att återinföra enmansvalkretsarna, det är svårt att förstå logiken i ett sådant yrkande, som han framställde, såvida man nämligen inte — det medger jag — för att få tillbaka enmansvalkretsarna hyllar katastrofteorien på detta område och säger: låt oss köra på ju längre, dess bättre; ju galnare det blir, dess fortare faller allt över ända!

Mina herrar! Det kanske är jag som är konservativ, när jag tycker att vi här i Sverige kommit in på ett förfärligt tråkigt valsystem. Jag menar, att det finns ingen valglädje nu för tiden. Det finns väl några ledamöter kvar här i kammaren, som valdes på den tiden, då man tillämpade majoritetsval med enmansvalkretsar — själv gjorde jag mitt första inträde i det politiska livet under en valkampanj enligt denna metod. Jag tror, att de som varit med om båda delarna, skola medgiva, att det var bättre som det var tidigare. På den tiden stod det man mot man ute i valkretsarna, människorna kände i allmänhet till båda riksdagsmannakandidaterna, och det var då oerhört mycket större glädje i själva valstriden och valrörelsen. Man hade två eller tre eller flera mannar att slåss för, man röstade en dag, och på kvällen hade alla klart för sig, hur valet hade gått. Ute i socknarna hade nämligen på den tiden ordförandena för kommunalstämmorna så mycket medborgerligt förtroende, att de fingo lov att öppna sedlarna och se, hur rösterna utfallit. Så meddelades det telefonvis över hela landet, hur det röstats på de olika ställena, man fick in resultat från skilda håll, man räknade samman det hela,

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.*

(Forts.)

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.

(Forts.)

på kvällen visste man, hurudant valresultatet blivit, och på morgonen fick man läsa om det i tidningarna.

Nu ha vi ett valsystem sådant som detta. Man väljer den fjärde eller femte september. Så går man hem och lägger sig den kvällen, valsedelbuntarna skickas intill länsstyrelserna, i ett visst fall låt mig säga till Uppsala länsstyrelse, och där förvaras de i kassavalven och bli liggande exempelvis till den 28 september, då man någon gång fram på natten får veta hur det gick med valet den 4 eller 5 september. Det är klart, att sådant skall till slut alldeles döda valintresset hos människorna i allmänhet. Man kan göra en jämförelse med förhållandena i Danmark, där man har ett proportionellt vals-system liksom hos oss. Vid sista valet var jag i tillfälle att på ort och ställe se, hurusom samma dag, som valet försiggått, man på natten kunde i »Politikens» och andra stora Köpenhamnstidningars fönster läsa de olika valresultaten. Varför? Jo, man har där inte ett sådant misstroende mot ordförandena för kommunalrepresentationerna ute i orterna, utan dessa personer ha rättighet att öppna valsedlarna och räkna efter hur rösterna fallit. På detta sätt kan det sägas, kanske inte precis vem som är vald, men i varje fall, hur många röster varje parti erhållit. Så summeras samma dag siffrorna ihop, medan man väntar under stort intresse och stor spänning, och valdagen på kvällen har man reda på, huru valet utfallit i landet som helhet.

Vad Sverige beträffar, måste jag påstå, att några otrevligare byråkrater i fråga om anordnande av ett valsystem än vi äro finns det inte. Om man utsatte ett pris för att hitta på världens tråkigaste valsystem, så är jag övertygad om, att de svenska statsmakterna skulle erhålla detta pris utan all tävlan med de andra makterna i Europa. Ett tråkigare valsystem än det, som vi ha, detta valsystem, som dödar allt valintresse, finns ingenstädes. Det är en ohjälplig byråkrati, som här föreligger från de svenska statsmyndigheternas sida, det må sedan vara Kungl. Maj:t eller riksdagen, som bär ansvaret. Man kunde åtminstone, synes det mig, gå så långt i tillmötesgående mot ett berättigat och naturligt intresse för valstriden, att man låte valkuverten öppnas ute i socknarna, så att man inom något så när rimlig tid finge se, hur rösterna fallit.

Nej, den tiden vi hade majoritetsval slogos vi man mot man i de olika kretsarna. Man fick samma dag, som valet varit före, höra hur det gått. Det var intresse och liv i valrörelsen, det var helt annat och bättre tillstånd än nu.

Jag vill nu säga: ju större valkretsar vi införa, dess mer skilja vi de personer, som skola stå som riksdagsmannakandidater, från deras valmän. I dag går förslaget om de större valkretsarna förmodligen igenom, och om en tid, när herr Hage och andra fått syssla med valmatematiken och sett, att det hjälpte inte detta heller, kommer man att begära större och större valkretsar. Allt mera skilja vi därmed riksdagsmännen från väljarekåren, allt mera lösa vi upp det personliga och naturliga sambandet och förtroendebandet mellan valmännen och deras representanter. De en-

da, som vinna på en sådan anordning, äro valbossarna; det är bossväldet, som får en handikap. Det är fara för, att vår politiska utveckling kommer att gå därhän, att man ohjälpligt utlämnar valmännen åt vad några dirigenter på en eller annan plats sitta och besluta för deras räkning.

Jag vet, att jag tillhör dem, som i dag tappa i denna fråga, men då jag, herr talman, inte kan finna mig i att vara med om ett sådant förslag, har jag känt behov att utsäga detta. Jag är övertygad, att framtiden skall ge mig rätt. Då jag är förvissad om, att det steg, som nu tages i riktning mot ett ytterligare utvidgande av valkretsarna, mot ett ytterligare skiljande av representanterna från deras valmän, kommer att leda till bossväldets befastande och till förflackning av vårt politiska liv, skall jag med min röst bidraga till, att konstitutionsutskottet får möjlighet att fälla Kungl. Maj:ts förslag på detta område.

I detta yttrande instämde herrar *Lovén, Borggren, Olsson* i Mora, *Sehlin, Bäckström, Rehn, Holmner, Wiklund, Godin, Anderson* i Råstock, *O. Nilsson* i Örebro, *Flognfält, Jansson* i Talby och *Kloo*.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Ekeberg*: Herr talman! Jag skall tillåta mig att taga upp till bemötande några punkter i herr Rydéns anförande, som direkt eller indirekt voro riktade mot mig. Herr Rydén började sitt anförande med att nämna ett exempel, som skulle visa, att en utvidgning av valkretsarna icke komme att leda till större rättvisa än vad som gäller under det nuvarande tillståndet. Jag vill då framhålla, vad jag redan förut betonat, nämligen att det även med denna utvidgning av valkretsarna givetvis en eller annan gång kan inträffa en sådan malör, som herr Rydén med sitt exempel avsåg. Men då herr Rydén bestrider, att de vidsträcktare valkretsarna i stort sett komma att verka mera rättvist, bestrider han själva de matematiska lagarnas giltighet. Det är nämligen obestriddigt, att då man minskar antalet felkällor till hälften, man också med nödvändighet minskar förekomsten av sådana felaktiga valresultat. Nog är herr Rydén en mäktig man här i kammaren, men så mäktig tror jag inte han är, att han kan sätta de matematiska lagarna ur kraft.

Herr Rydén talade sedan om, att om man minskar valkretsarna och ökar representanternas antal, även antalet partier därigenom kommer att stiga. Jag fick det intrycket av vad han sade, att han menade, att om man minskar antalet valkretsar till hälften, med andra ord gör dem dubbelt så stora, genomsnittligt sett, detta komme att leda till dubbelt så många partier. Det skulle då vara intressant, om herr Rydén fullföljde sin tankegång. För den händelse man gjorde hela landet till en valkrets, skulle med hans sätt att räkna följden bli femtiosex gånger så många partier som för närvarande. Den slutsatsen accepterar väl inte herr Rydén själv. Jag nämnde detta bara för att visa, att man naturligtvis inte får resonera på så sätt, att det blir flera partier, så snart man får flera man-

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

dat att tävla om. Partibildningen vilar på andra och mera reella grunder, och det är klart, att sedan man har kommit fram till en representation för åtskilliga skilda meningsgrupper, faran för ytterligare nybildningar inte blir så stor.

Sedan citerade herr Rydén ett yttrande av mig, vilket återgavs ungefär så, att det gemena folket inte skulle behöva veta, hur det hela går till, och herr Rydén frågade dramatiskt vad den ene eller andre i kammaren egentligen visste om detta nya valsystem. Det skulle ha varit intressant, om man hade riktat till kammarens ledamöter en liknande fråga, då 1909 års vallag genomfördes. Jag undrar, hur mycket den ene eller andre då visste — jag är för min del övertygad om, att man vid det tillfället inte kände till så mycket.

Nu däremot vet man härom åtskilligt mera. Och framför allt är jag övertygad om, att själva grundtanken i det nya valsystemet ofantligt mycket bättre stämmer med vad folk i allmänhet önskar och vill. Vad man önskar och vill är, att de främsta skola bli de främsta och icke att de yttersta skola bli de främsta, som för närvarande så lätt blir fallet. Och jag vågar det påståendet, att även om en eller annan matematisk detalj i det schema, som är upprättat för att vinna mer snabbhet i sammanräkningsförfarandet, kan vara ganska svår att fatta, de enkla och klara linjer i detta sammanräkningsförfarande, som den nya valmetoden innehåller, i det den bygger på den absoluta rangordningen, äro ofantligt mycket lättare att förstå och riktigare och rättvisare än det haltande mellan två principer, som för närvarande råder, med därav följande olyckliga resultat.

Herr Rydén uttalade en om icke två gånger i sitt anförande, att det var mycket möjligt och t. o. m. önskvärt — om jag fattade honom rätt — att det nästa år satt en ny regering. Under sådana förhållanden kan man fråga sig, varför herr Rydén hyser så stort intresse för vilken ståndpunkt jag intager till den fortsatta behandlingen av denna fråga. Jag vill emellertid ingalunda undandraga honom ett svar.

Jag för min del sympatiserar med spörsmålet om officiell nominering, men jag har icke intagit en slutlig ståndpunkt, utan meningen är, att denna viktiga fråga skall ytterligare övervägas och utredas och att mandärvilslag naturligtvis skall försöka tänka sig in uti, huru det nya kommer att verka, men icke det endast, utan även om det stämmer med folkets tänkesätt och önsknings här i landet. Ja, säger herr Rydén, men om man, som jag gör, kan tänka sig möjligheten av en ytterligare ändring i vallagen, innan den löpande fyraårsperioden går till ända, så blir det så besvärligt för valmännen. Jag tror icke, att det förhåller sig på detta sätt. Jag menar, att denna utvidgning till länsvalkretsar redan har gått in i medvetandet, och vidare överensstämmer enligt min uppfattning den nya sammanräkningsmetoden i sin väsentliga punkt, den absoluta rangordningen, ungefär med vad väljaremassorna redan nu i stor utsträckning tro vara gällande rätt. De bli alltid förvånade, när de

se reduktionsregeln uppstiecka huvudet och medföra, att det blir en rangordning nedifrån, som gör, att de sista komma att bli de första. Och som jag i mitt tidigare anförande betonade, medför den nya sammanräkningsmetoden ingalunda, att man behöver lägga om det sätt, varpå man avfattar sin valsedel. Man kan avfatta den absolut som man vill, skillnaden blir väsentligen, att röstningen kommer att verka som man tänkt sig och icke som den nu ofta beklagligen kommer att verka.

Det skulle, säger herr Rydén vidare, innefatta ett betungande av de medborgare, som nu skola rösta för första gången, ifall man införde denna nya valmetod. Det förefaller mig tvärtom, som skulle det för dessa nya valmansskaror vara mycket bättre att med ens tillägna sig den metod, som skall gälla för framtiden, så att de icke nu behöva sätta sig in i *ett* system och senare i ett annat.

Slutet av herr Rydéns anförande formade sig till en vidräkning med det proportionella valsystemets allmänna principer. Jag vill då säga, att man må ha vilken ståndpunkt man vill i principfrågan, så får man dock utgå från fakta, sådana de föreligga, och säkert får man här i landet — jag förmodar, att herr Rydén är ense med mig däri — för en avsevärd tid framåt räkna med de allmänna principer för valen, som nu gälla hos oss. Och då vi stå inför ett så utomordentligt viktigt val, förefaller det mig verkligen både naturligt och önskvärt, att man avlägsnar detta valsystems allra betänkligaste sidor. Innan man släpper fram de nya väljareskarorna, som nog komma att göra strykningar kors och tvärs å sedlarna och gå fram med särlistor i betydande utsträckning är det framför allt av nöden att taga bort det fel i den nu gällande ordningen, som gör, att man ur detta vallotteri får fram sådana namn, som kanske ingen människas tänkt sig.

Herr E d é n: Herr talman! När jag hörde herr Rydén lägga in en sådan energi i sitt anförande mot reservationen och Kungl. Maj:ts förslag, kunde jag icke undgå att göra den reflexionen, att det var dock en disproportion, ett visst missförhållande mellan argumenteringen och yrkandet. Herr Rydén målade i livliga färger, vilkas sanning jag skulle vara den förste att på allt sätt, om det behövdes, erkänna, huru trevliga valen eller i varje fall sammanräkningarna voro på den tiden, när man hade enmansvalkretsar och resultatet tillkännagavs i regel samma kväll, så att de som hade lyckats, genast fingo fröjdas åt segern i stället för att vänta så och så länge. Men han glömde, att det fel, som han fann vidlåda den proportionella metoden, felet att vara Europas kanske »tråkigaste» metod — för all del, jag skall icke tvista om detta förhållande — det felet vidlåder också den nu gällande vallagen, till vilken herr Rydén i själva verket yrkade bifall. Herr Rydén har icke gjort något för att på minsta sätt eliminera bort denna tråkighet i valsystemet, för att befordra snabbhet i sammanräkningen, för att hastigt få fram resultaten från de olika kommunerna. Allt detta står orubblig kvar enligt hans yrkande, det vill jag göra gällande.

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.

(Forts.)

Och mot den bakgrund, som han ställde fram, kan det vara hugget som stucket, om man skulle bibehålla de nuvarande valkretsarna eller gå med på regeringens förslag.

För min personliga del vill jag ha sagt, att jag har länge tvekat — icke under denna riksdag men förut — om jag skulle ansluta mig till tanken på de utökade valkretsarna. Jag har ingalunda varit främmande för den synpunkten, som herr Rydén så starkt framhöll i en annan del av sitt anförande, att det är av största vikt att bibehålla och om möjligt ytterligare förstärka sambandet mellan den valde och hans valmän. Och hade jag blivit övertygad om, att detta i avsevärd mån bättre kunde ske genom den nuvarande valkretsindelningen och den nuvarande metoden än genom utökning av valkretsarna, så skulle jag trots betänkligheter av annan art dock snarast stannat vid det gamla. Men i den delen vågar jag verkligen efter allvarligt övervägande ha en annan mening.

Det är så, att ha vi en gång kommit in i ett proportionellt valsystem med flermansvalkretsar, så är det personliga sambandet mellan den valde och hans valmän i den eminenta mening, som man fattade det under enmansvalkretsarnas tid, redan brutet, och ohjälpligt brutet. Det skall ingen komma och säga mig, att i det avseendet finnes någon *väsentlig* skillnad, om man har en valkrets med låt mig säga 4 representanter eller en valkrets med 7 representanter. Ty något verkligt samband mellan de valda och väljarna finnes lika litet i det ena som det andra fallet. En kandidat är redan nu i verklig mening personligen känd endast i en ringa del av valkretsen. Och denna bekantskap har han vanligen förskaffat sig genom föredrag, valagitation, genom samarbete med de ledande i landsting och länsinstitutioner, men icke heller på något annat sätt. Det personliga sambandet i den beklagligt ringa utsträckning, som nu kan bevaras med ett proportionellt valsätt, tror jag man ungefär lika lätt kan bevara med länsvalkretsar som med den nuvarande valkretsindelningen. Ja, jag skulle till och med ur viss synpunkt vara böjd att tro, att detta personliga moment kommer att kunna pressa sig fram icke obetydligt mera genom de större valkretsarna än i de mellanstora. Jag har den meningen, att om man går till så stora valkretsar, så skall det bli betydligt svårare att upprätthålla de sockensynpunkter, som nu i ganska stor grad göra sig gällande, särskilt i de små valkretsarna. Jag tror verkligen, att ju större valkretsarna äro, desto mera angeläget blir det för de olika meningsriktningarna att få fram personer, som gälla något inom valkretsen i dess helhet, personer som genom sin offentliga verksamhet eller sin verksamhet i länets tjänst gjort sig så kända, att de skilja sig från de speciella kandidaterna i de olika kommunerna eller de olika mindre delarna av länet. Naturligtvis kan ingen gå i borgen för att så blir förhållandet. Men de psykologiska momenten tror jag blir så starka, att varje parti, varje meningsriktning måste känna sig föranlåten att leta upp män, som kunna göra sig gällande på större områden och som därför kunna sägas ha större möjlighet att verka på valmännen.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Nu ligger det för övrigt så, att hela denna fråga om de stora valkretsarna har varit uppe gång efter annan. Det hängde på ett hår, att andra kammaren och riksdagen hade bifallit en enskild motion rörande dessa länsvalkretsar i fjol. Motionen föll då uteslutande på den grund, som också anfördes i kamrarna, att man icke fått valkretsindelningen satt i samband med den nya metoden. Nu är den nya metoden utarbetad, nu har sambandet åstadkommit. Vad skulle det vara för rimlig konsekvens av riksdagen att nu avvisa ett krav, som riksdagen uppställt sedan många år tillbaka och gång efter annan vidhållit? Jag skall icke överdriva betydelsen av de stora valkretsarna för den s. k. proportionella rättvisan. Jag tror dock, att det kunde vara av visst värde att något granska de beräkningar, som herr Rydén framlade, över huru länsvalkretsarna skulle verkat vid 1920 års val. För min del vill jag naturligtvis icke underkänna de beräkningarna, men jag har en liten stilla misstanke, att anledningen till det underliga resultat, som han framlagt, väl snarast beror på att vid 1920 års val förekom en del valkarteller av mer eller mindre onaturlig beskaffenhet, som förryckte valresultatet. Den efter min uppfattning största fördelen med de stora valkretsarna, länsvalkretsarna, är emellertid, att man kan bliva av — åtminstone hoppas jag det — med de mesta anledningarna till dessa valkarteller mellan olika grupper påtvungna eller frivilliga. I en hel del valkretsar återkommer nu gång efter annan den situationen, att en minoritet, som känner sig icke ha möjlighet att själv placera sina representanter, icke har annat att göra än antingen helt och hållet sitta hemma eller fördela sig på de starkare grupperna eller slutligen gå in i någon kartell av mer eller mindre onaturlig beskaffenhet. Jag tror, att med de stora valkretsarna komma dessa olägenheter — ty det är bestämda olägenheter — att försvinna eller åtminstone i hög grad förminskas. I och med detsamma kommer röstningen att verka på ett annat sätt än den kunde göra år 1920. Det kan aldrig resoneras bort — såsom också herr justitieministern framhållit — att ju färre valkretsarna äro, ju större de äro, dess mindre utsikter till felkällor vid sammanräkningen blir det. Det kan inte ens herr Rydén motbevisa med sitt nu framlagda exempel.

Nu säges det emellertid, att det är en synnerligen olämplig tidpunkt att företaga en sådan omreglering av valkretsarna och av valmetoden, därför att vi efter allt att döma stå inför val till andra kammaren redan i sommar. I detta avseende skall jag först och främst för min personliga del instämma i vad herr justitieministern anförde därom, att just den omständigheten, att det nu väntas val, vid vilka en så ofantligt utökad valmanskår kommer att framträda, gör det helt enkelt nödvändigt att taga bort de grövsta feLEN såväl i valmetoden som i valkretsindelningen. Jag tror verkligen, att det är riktigt, vad herr justitieministern sagt, att man står inte till svars med att låta de nuvarande fullkomligt uppenbara bristerna i sammanräkningsmetoden stå kvar, på samma gång vi få denna väldiga ökning av valmanskåren med dess oberäkneliga sätt att

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.

(Forts.)

rösta. Vi ha skyldighet att dessförinnan göra de förbättringar, som kunna göras, för att röstningsresultatet inte skall bjuda på ännu mera överraskningar och på ännu mera upp- och nedvända kandidatlistor än förut förekommit.

Då invänder herr Rydén: ja, men de nya valmännen — och de gamla också — medhinnna inte att lära sig denna nya valmetod. Och han gjorde, såsom herr justitieministern redan anmärkt, en dramatisk hänvändelse till kammaren, då han frågade, hur många av kammarens ledamöter, som lyckats knäcka den nya sammanräkningsmetoden. Jag skulle vilja göra en liten motfråga, inte till herr Rydén, ty han kan säkert både den gamla och den nya metoden, men väl till kammaren i övrigt: hur många av denna kammares ledamöter är det, som i själva verket tilltro sig att ordentligt behärska den *nuvarande* metoden? De enkla grunderna för denna metod kunna vi säkerligen allesamman, och de enkla grunderna för lagstiftningen om den nya metoden är det heller ingen konst att lära sig. Men då det gäller tillämpningen av den gamla metoden, då rangordningen brister och de många olika listtyperna komma och reduktionsregeln skall börja sin underliga verksamhet, då tillåter jag mig, utan att visa någon vanvördighet mot kammarens ledamöter, ha den bestämda uppfattningen, att det skulle vara mycket, mycket få, som skulle vara i stånd att klara upp, hur man då skulle förfara. De allra flesta av oss skulle gå bet även i det fallet, lika väl som när det blir fråga om den nya metoden. Det förhåller sig nämligen så, att i praktiken blir ett proportionellt sammanräkningsförfarande alltid kinkigt, vare sig man tillämpar den ena eller andra metoden. Jag tror, att det inte kan hjälpas detta, att själva sammanräkningsförfarandet få valmännen lov att överlämna åt de myndigheter, som företaga detta i lugn och ro, och som kunna göra det efter en omsorgsfull prövning.

Herr Rydén bör dessutom inte förbise, att den nya valmetoden har en mycket stor fördel framför den gamla däruti, att varje valman därmed vet, att rangordningen på hans valsedel gäller i alla väder, att rangordningen inte kan brytas, att det sålunda ligger en utomordentlig vikt vid namnens placering på listan, och att, om han ovillkorligen vill, att ett visst namn skall gå före alla andra, det är sörjt för, att så skall ske vid sammanräkningen, för den händelse namnet verkligen placeras först på listan. Ett medvetande härom har hållit på att arbeta sig in i den svenska valmanskåren, ett medvetande, som efter min mening är en riktig grund för den nya valmetoden. Enligt den hittillsvarande valmetoden har det däremot gång efter annan inträffat fullständiga omkastningar, som verkat stick i stäv emot hela denna grundläggande uppfattning vid valen, på grund därav, att rangordningen sprängts och sedan reduktionsregeln trätt i tillämpning. Jag kan därför lugnt påstå, att ur denna synpunkt bjuder den nya valmetoden just för valmanskåren mycket stora fördelar. Det kan hända, att valmannen inte utan vidare kan redogöra för hur sammanräkningen skall utföras, men enligt den nya metoden vet han i varje fall, att det första namnet alltid skall komma i betraktande och sedan de övriga namnen, vart

och ett i tur och ordning. Enligt den nuvarande metoden är däremot valmanskårens ställning ganska osäker. I ett parti, där stor splittning förekommer, vet man inte alls, hur en uppställd valsedel kan komma att verka, och det kan inträffa de mest häpnadsväckande överraskningar därigenom, att man låtit sig locka att på en sedel taga med namnet på en person, som kanske ingen egentligen önskat få vald.

Alltså: den nya valmetoden har inte bara stora fördelar i fråga om valens resultat, den har efter min mening mycket avsevärda fördelar för valmännen själva, inte minst för den utökade valmanskåren, då man nämligen nu får en enda princip, som hela valmanskåren vet, att man har att hålla sig till.

Vad de stora valkretsarna angår, har herr Rydén också gjort gällande, att uti de tillkallade sakkunnigas förslag införande av dessa valkretsar skulle ha gjorts beroende av hela den nya anordning, även med personröstning och subsidiärliströstning, som de sakkunniga framlagt. Det är riktigt, att detta samband fanns i de sakkunnigas från början framlagda förslag. Men när det visade sig, att man inte nu omedelbart kunde taga upp hela detta problem till lösning, ha dock de sakkunniga, såsom jag tror det står omnämnt i propositionen, varit med om att man kunde taga ut problemet om valkretsarna och lösa detta för sig, såvida nämligen man förband det med den nya rangordningen på valsedlarna och den nya sammanräkningsmetoden. Det är dock egentligen på den punkten, som sammanhanget är alldeles oavvisligt. Ännu för ett år sedan hade, såvitt jag vet, ingen enda i riksdagen någon tanke på, att de nya valkretsarnas införande skulle kräva någonting annat än en bättre sammanräkningsmetod och vad därmed sammanhänger. En ny princip för själva kandidatnomineringen, med officiella listförbund och borttagande av partibeteckningarna, tänkte man sig inte alls då, och detta är inte heller nödvändigt för de stora valkretsarna.

Efter min mening ligger problemet på det stora hela taget så, att det här gäller, huruvida man skall uppskjuta behandlingen av en fråga, som dock i stort sett har mognat till en lösning, bara därför att denna fråga *kan* förbindas med en ytterligare reform på valmetodens område, eller huruvida man nu skall taga den del av reformen, som är mogen för ett avgörande, nämligen valkretsarna och det förändrade sammanräkningsförfarandet, och låta med förövningen av de övriga sidorna av frågan anstå. Jag kan inte se annat än att övervägande skäl — inte minst med hänsyn till de väntade valen — tala för det förfarande, som regeringen föreslagit och varom reservanterna i utskottet förenat sig.

Jag vill säga, att jag kommit till denna uppfattning på grund av den bestämda förvisning jag har, att det inte finnes någon möjlighet att över huvud taget bli färdig med hela detta proportionella system utan att detsamma får löpa linan ut och verka efter sådana mått, som verkligen kunna sägas ge systemet tillfälle att skapa den rättvisa det vill skapa. Ur denna synpunkt har

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

jag inte förstått, att det egentligen ligger någon motsägelse i herr Leanders resonemang. Jag tror, att även för dem, som från början ställt sig skeptiska mot den proportionella valmetoden, även för dem, som ha den uppfattningen att förr eller senare måste vi komma ifrån denna metod, komma åter till en förnuftigare och mera personlig direkt röstning i enmansvalkretsar — men i så fall givetvis med något komplement för överskottsöstarna, för att inte partierna skola bli alltför missrepresenterade — även för dem, som ha denna uppfattning, säger jag — och jag får ärligt bekänna, att jag själv nog i grunden ansluter mig till dessa — bör det vara klart, att vägen dit är ännu lång, och den vägen kan man inte gå, innan det proportionella valsystemet fått, som jag nyss kallade det, löpa linan ut. När systemet fått provas i de stora valkretsarna, när man fått se, att olägenheterna även då äro stora, när man funnit, att den proportionella »rättvisan» alltjämt för med sig mycket betydande nackdelar och att metoden kanske till sist inte är så mycket överlägsen de andra, när man funnit allt detta, då kanske tiden är inne att åter fundera på en reformerad ordning för val i enmansvalkretsar. Då kan möjligen herr Rydén och jag mötas i en ny lyrisk beskrivning över fördelarna med den gamla valmetoden, då allt skedde på en gång, då man stod mot man — kanske det nu blir en kvinna mot en man.

Rörande detaljerna i det framlagda förslaget har jag endast att tillägga, att jag för min del är villig att medverka till antagandet av reservationen såväl med den av herr Leander föreslagna formella ändringen som även med den ändring, vilken föreslagits av herr Hedlund i Östersund. Jag vill i avseende å den sistnämnda säga, att jag i likhet med herr justitieministern nog anser, att det hade varit principiellt mera riktigt att låta de tre städerna Lund, Landskrona och Hälsingborg förenas med Malmöhus läns landsbygd, liksom andra med dem jämnstora städer i andra valkretsar skola förenas med landsbygden. Men regeringens förslag i denna fråga synes mig lida av en svaghet, som jag observerat från början och som gjort det svårt för mig att i denna detalj antaga detsamma. Jag syftar därpå, att regeringen har för att komma till en förening mellan de tre nämnda städerna och landsbygden sett sig tvungen att slå sönder den nuvarande mellersta valkretsen i Skåne, medan eljest inte på något håll i riket någon valkrets blivit sönderdelad. Jag har inte heller blivit övertygad om, att just den delning, som regeringen föreslagit, är den riktiga, och jag kan gärna passa på att nämna, att för min personliga del har jag ansett ett yrkande enligt ett av de två olika alternativ, som framställts i herr Pålssons motion i första kammaren, vara att föredraga. Då det emellertid alltid bör undvikas, att allt för många olika förslag framkomma i en dylik fråga om valkretsindelning, och då för sammanförande av Skånes fyra största städer till en valkrets kan anföras det starka skälet, att detta bara skulle betyda en sammanlagning av två redan nu existerande stadsvalkretsar, skall jag inte

motsätta mig denna ändring utan godkänna förslaget även i denna del.

Herr talman, jag skall tillfoga ännu några ord. Herr Rydén har låtit genom sitt anförande gå en stark underström utav betoning, att valsättet måste så ordnas, att det bildar en lämplig grundval för en parlamentarisk regeringsbildning. I avseende härpå kan jag lugnt försäkra, att jag är av alldeles samma principiella uppfattning som han. Men jag kan icke godtaga den meningen, att utökningen av valkretsarnas storlek skulle i något avseende göra ställningen svårare än den nuvarande valkretsindelningen gör. Jag tror verkligen icke, att man har någom rimlig anledning att befara, att denna utveckling av valkretsindelningen skulle komma att medföra ytterligare splittring i småpartier. Om en sådan splittring mot förmodan skulle uppträda, så tror jag, att vi kunna vara övertygade om att den lika väl komme att uppträda med den nuvarande valkretsindelningen som med länsvalkretsar. Det hör nu en gång till det proportionella systemets mycket stora svaghet, att vare sig det tillämpas med den ena eller andra valkretsindelningen, vare sig man använder sig av den ena eller andra metoden, försvåras bildandet av parlamentariska majoriteter. Det är en svaghet som vi, vilka från början stodo emot detta system, icke försummat att framhålla. Den svagheten botar man icke genom att stå kvar på den nuvarande valkretsindelningens grund, det har erfarenheten visat. Men väl kan det hända, att i större valkretsar, just genom en uppdragning av linjerna mellan de olika partierna, skulle åtminstone kunna göras ett förarbete för att dessa partier sedan få se situationen i ansiktet när det gäller att efter riksdagsvalen också ordna grundvalen för regeringen på det ena eller andra sättet.

På grund av vad jag nu anført skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till det av herr Leander framställda förslaget.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr vice talman, mina her! Det är med en smula förvåning jag åhört den starka kritik och opposition, som gjort sig gallande mot det kungl. förslaget, som nu behandlas här i dag. När vi skrevo om detta för tre år sedan till Kungl. Maj:t, då hörde jag icke någon, som ansåg att det var bra beställt med den nuvarande ordningen i avseende å valkretsindelningen och sammanräkningsförfarandet, utan man ville ha något bättre. Och jag hörde då heller icke talas om, att man var beredd att övergå till enmansvalkretsar. Det ha vi emellertid fått höra i dag tämligen starkt pointerat, och man har icke sparat på berömande ord härvidlag. Som jag var med på den tiden då valen till andra kammaren skedde i enmansvalkretsar och deltog rätt mycket i det valarbete, som då pågick, så kan jag icke neka till att en erinran om dessa dagar kan vara av intresse, liksom en erinran om

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.*
(Forts.)

gamla dagar över huvud ju alltid i viss mån kan innebära något uppmontrande och vägledande. Jag antager nämligen att även den ärade representanten för Malmö har att blicka tillbaka på ett intresserat arbete ifråga om riksdagsmannavalen på den tiden. Men då han talade om att en återgång till enmansvalkretsar skulle skänka mera intresse och större liv åt valmännen i avseende å deltagande i valen, så var det nog en sanning med modifikation. Har en viss meningsriktning förlorat gång på gång i en enmansvalkrets, så ha, enligt vad jag haft tillfälle att åtskilliga gånger iakttaga, denna riktningsrepresentanter sedermera föredragit att bli sittande hemma vid valen. I fråga om större valkretsar är det alltid någon möjlighet för att min röst skall betyda någonting, men om jag prövat på gång efter annan och förlorat i en enmansvalkrets, så går jag icke gärna upp till valen igen. Och jag tror, att, om man ser på procenten av de röstberättigade, som varit med vid valen, så visar det sig sannoligen, att det icke är vidare fina siffror utan att det blir tal om något sådant som 20—30 procent, som röstat, och just icke flera. Och så har det varit i många valkretsar. Endast då en stark söndrande fråga varit före, har man gått upp kraftigare. Så var t. ex. fallet vid valen till urtima riksdagen 1887, det var det största deltagareantal som jag erinrar mig från mina yngre år; då kom man upp tämligen mangrant.

Det är nog så, att då man söker slå ihjäl ett förslag, så anlitar man åtskilliga mer eller mindre drastiska medel; man målar upp så vackert det man vill understödja och skapar tilltalande fonder på egen hand, även om dessa sedermera befinnas icke hålla ihop till alla delar. Den ärade representanten för Hälsingborg var nu av den åsikten, att vi hålla på så mycket med lagstiftningsarbete, att vi borde sluta därmed — han fann det icke lämpligt att angiva, huru länge uppehållet skulle vara. Jag trodde dock icke att man vid nådda 70 års ålder hade kommit till en sådan uppfattning om ofelbarhet, att det icke skulle behöva göras några ändringar i lagar och författningar. Jag är också tämligen lastgammal, men anser icke förty att vi nog få fortsätta något ännu med lagstiftning. Vad särskilt beträffar valkretsindelningen och sammanräkningsmetoden, så ha vi icke gjort någon ändring på 12 år, och det är ju en icke så liten tid. Och om andra detaljer i vallagen blivit ändrade, så ha de gällt tämligen obetydliga saker gent emot detta andra. Jag tror också, att riksdagen måhända borde litet mer vänja sig vid att låta den uppfattningen bli vägledande, att då man skriver till Kungl. Maj:t, så har man en viss skyldighet att icke vid ett senare tillfälle så att säga rent förkasta både den tanke och den idé, som ligger i det man skrivit, ty det gagnar helt säkert icke riksdagen. Och man kan knappast förebrå Kungl. Maj:t att effektuera riksdagens skrivelser, då de låta sig effektueras.

Nu har åtskilligt talats om den motion, som jag väckt och den följd, som den synes ha haft, och jag får säga, att jag var mycket betänksam när jag skrev min motion, om jag skulle gå fram med det förslag, som Konungens befallningshavande i Malmö-

hus län har tagit upp, enbart, eller om jag skulle äventyll alternativförslag taga det andra förslaget, som man nu på åtskilliga håll synes vilja samla sig omkring. Det var nog förnämligast därför att jag ansåg mig stå på en säkrare basis, som gjorde jag tog upp Konungens befallningshavandes förslag, och ej tog upp det andra som ett alternativ. Det är ju alltid så, att då man kommer med alternativ i en motion, så ter detta sig icke riktigt tilltalande eller uppfattas med så starka sympatier, som om man kommer med *ett* direkt yrkande. Nu vill jag gärna säga, att jag ingalunda är motståndare till den tanken, att land och stad skola förenas i valkretsar. Den principen är god. Men liksom alla andra principer skall man ändå taga även denna med ett visst förstånd. Och jag vågar påstå, att då en kommun, såsom Malmö, har åtskilligt över 100,000 människor, så blir principens tillämpning härvidlag litet betänkelig, då den nämligen går ut på att man skall förena en sådan kommun med socknar om 2—300 personer; dessa få visserligen rösträtt, men detta blir egentligen endast en rösträtt på papperet och icke i verkligheten. Och jag kan försäkra den ärade representanten för Malmö, att hundratals personer sagt mig, att vi kunna lika gärna sitta hemma vid valen, om vi skola kopplas ihop med så stora kommuner.

Detta var själva anledningen, varför jag väckte min motion. Det var visserligen även en annan väg som anvisades, nämligen att slå ihop hela länet; men jag tror att det skulle bli litet ohanterligt, det skulle bli ett bra stort språng mellan tre representanter i en valkrets nu och nitton i en blivande länsvalkrets. Det får vara så att säga någon gräns, när man slår ihop, så att det icke blir alltför chanterligt. Jag får också säga, att då jag själv 1918 låg starkt i selen för att få de nuvarande valkretsarna, om vi skulle behålla det proportionella valsättet, icke orimligt små, så står jag på samma ståndpunkt i dag, och jag behåller den ståndpunkten, vare sig här det ena förslaget avgår med segern eller det andra. Man kan i detta sammanhang göra gällande, att vi under sådana förhållanden kunna komma att gå miste om den rent personliga kontakten med valmännen. Ja, jag har verkligen för min del sökt att hålla uppe kontakten med mina valmän så mycket som möjligt, men det har visat sig omöjligt med de valkretsar, som vi nu ha, och något avhjälpande av en sådan brist har icke kunnat anvisas av dem som yrka avslag å förslaget och sålunda förutsätta bibehållandet av status quo.

Så tillkommer en annan sak, som det talats om mycket, nämligen sammanräkningsmetoden. Jag kan icke förstå herr Rydén, då han säger att det icke ställer sig så rysligt svårt med den nuvarande metoden. Vi ha ju sett denna metod komma till användning, då det gäller kommunalfullmäktigeval, och jag kan försäkra, att om vi här icke haft författningen i vår hand, så skulle både herr Rydén och jag blivit bet, bara då vi haft att räkna ihop vid dessa val, absolut bet. Och vi kunna icke begära att denna metod skall komma till användning bara vid småvalen men icke vid riksdagmannavalen, det kan jag icke tro, att någon kan vara av den mening.

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Sedan finner jag det märkvärdigt att se den ärade representanten haja till litet för att ge sig ut litet granna i stort och verka i en större valkrets, det trodde jag sannerligen honom icke om. Jag försäkrar, att jag för min del trots mina många år på nacken icke alls erfar någon förskräckelse för att ge mig ut i de större valkretsarna. Och säkert vet jag, att vad beträffar sammanräkningsmetoden, så är det många hundra skåningar av alla partier, som redan så tidigt som 1918 synnerligen starkt lade mig på hjärtat att göra vad göras kunde för att få bort det nuvarande oeffter rättlighetstillståndet. Och jag delar fullständigt den siste ärade talarens uppfattning att karteller icke äro önskvärda. Men man har hittills slagit sig fram i smågrupper med karteller och denna olyckliga sammanräkningsmetod.

Det uttalades av en talare här, att han av praktiska skäl icke ville vara med på Kungl. Maj:ts förslag, enär tiden vore så knapp, innan förslaget skulle träda i tillämpning. Ja, att tiden är kort, det erkänner jag, men det är just av praktiska skäl med hänsyn till möjligheten att få en bättre sammanräkningsmetod, som jag för min del går med på den kungl. propositionen, oavsett allt annat. Jag tycker att samma praktiska skäl borde ha samma verkan även beträffande den åsyftade talaren.

Då man nu lägger frågan så, att ingen valkrets blir ituriven, ifall reservanternas förslag med det gjorda tillägget bifalles, så begriper jag icke, varför det skall bli så rysligt stora svårigheter med förarbetena till valen. Dessa finnas ju redan nu klarlagda i de nuvarande valkretsarna, och allt är redan organiserat och har varit organiserat nästan beständigt. Då kan jag icke se att svårigheterna skola bli så stora, om man slår ihop två eller tre valkretsar. Vi ha ju sett att det på andra områden går lätt. Nu erkänner jag gärna, att beträffande Norrland med dess stora avstånd är jag tveksam, om fördelar och olägenheter motväga varandra, eller vilka som äro övervägande. Men jag tycker, att då man sagt att förarbetet till valen i alla fall koncentreras till residensstäderna, så lär icke storleken vara så förskräckligt mycket till hinders för de norrländska valkretsarna.

Ja, så har man sagt åtskilligt annat, som det också skulle ha varit mycket intressant att litet närmare gå in på. Men nu ha vi redan diskuterat tre timmar denna sak, och jag finner mig därför böra inskränka mig. Jag vill emellertid blott tillägga en sak. Då herrarna anlägga så stora perspektiv på frågan om vad detta egentligen skulle medföra, nämligen en stor splittring i småpartier, så får jag säga, att jag tycker att man icke sett någon större splittring i de valkretsar, som ha ett större antal riksdagsmän i jämförelse med de valkretsar, som ha ett mindre antal. Visst icke; splittringen tycks vara fullt ut lika stor i smärre som större valkretsar. Och jag kan icke se, att det för denna splittring skall beredas en bättre grund, om vi göra valkretsarna så pass stora som här är föreslaget. Och för resten är det så, att en tanke, en känsla, ett behov ligger hos folket, hos väljarmassorna, ja då sätter ni icke en bom för detta

genom att behålla de nuvarande valkretsarna, absolut icke. Ty hur det än är, så bryter folkviljan fram även på detta område. Och finner man sig icke tillfreds med de nuvarande partierna, så håller man icke nya partibildningar nere och borta genom att behålla tremansvalkretsar, det kan jag försäkra herrarna. Och sedan kan jag för resten säga herr Rydén, att här ha ju redan under nuvarande förhållanden uppstått ett par tre nya partier, så olyckan är skedd redan nu. Jag tror icke, att man skall frukta för mycket, att en sönderrivning sker i framtiden, då man infört större valkretsar. Det blir andra krafter som motarbeta en sådan utveckling. Och i alla fall, då vi nu gått ned till djupet med vår rösträtt, gått så till botten, som vi rimligtvis kunnat — åtskilligt längre, än jag önskat, det säger jag rent ut — då synes det mig oeftergivligt, att vi genomföra sådana bestämmelser ifråga om rösträtt och valordning och röstsammanräkning, att de verkligen betyda något, alla de, som gå att lägga sin vasedel i urnan. Vad som härutinnan nu föreslagits kan visserligen angripas, det kan allt vad vi göra, det erkänner jag. Men otvivelaktigt är härmed ett synnerligen stort framsteg taget i jämförelse med som vi nu ha det, det vågar jag påstå, nu som för tre år sedan, och jag vågar stå för denna min mening.

Herr vice talman, jag skall härmed sluta och ber att få instämma i det yrkande, som gjorts av herr Hedlund i Östersund med det tillägg, som föreslagits av herr Leander.

Herr Persson i Fritorp: Herr talman, mina herrar! Debatten har nu pågått så länge, att de skäl som tala både för och mot förslaget äro mycket utförligt från båda sidor anförda. Jag skall vid sådant förhållande inskränka mig till några få ord för att belysa anledningen till att jag vill lämna min röst för den av herr Clason m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen med det av herr Hedlund gjorda tillägget. Hos dem som önska framgång åt förslaget ha olika meningar uppstått rörande valkretsindelningen i Malmöhus län. Jag hoppas att denna tuva icke skall stjälpas hela lasset. Men jag vill också bekänna det, att mitt votum sker med mycken tvekan och utan någon som helst hänförelse.

De skäl, som för mig äro avgörande för att rösta som jag sagt, är dels det att jag finner, att förslaget genom de stora valkretsarna medför större rättvisa än det nuvarande, och vidare det, att den nu tillämnade valmetoden är avgjort att föredraga framför den som nu tillämpas, vartill slutligen kommer det skälet att i avseende på utseendet av suppleanter i första kammaren ifrågavarande förslag enligt min mening är utmärkt och synnerligen välbehövt vid höstens val.

Jag begär emellertid egentligen för min ringa del ordet i anledning av det anförande, som hölls av den ärade representanten för Hälsingborg, herr Sommelius. Jag får säga, att det var ett ganska underligt anförande. Herr Sommelius talade om varjehanda och om mycket, som icke alls hänger samman med det föreliggande ämnet. Jag kan instämma med herr Sommelius i mångt och mycket, sär-

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

skilt i hans önskan, att vi snart skola komma hem till våra hemorter. Jag tror, att herr Sommelius härvidlag gav uttryck åt en önskan som är allmänt företrädd i kammaren.

Men så fann herr Sommelius lämpligt att i debatten indraga en viss »deputation», som haft företräde hos herr statsministern. Jag var själv en av deltagarna häri, det erkänner jag. Men det var icke någon »deputation», utan ett samtal som hölls, förresten inom detta hus' väggar. Det har alltid sagts, att inom högervartiet där har man frihet att handla och rösta, såsom man finner vara för landet mest gagneligt, och jag vill för min del gärna vitsorda, att jag aldrig här i riksdagen funnit något tryck från partiledningen. Men av herr Sommelii ord kan man lätt få en annan uppfattning hos utomstående, och jag anser det därför vara av en viss vikt att säga, att detta enligt min mening är fullkomligt felaktigt. Vid tillfället i fråga talade vi som enskilda riksdagsmän, och jag trodde att vi hade samma rätt att samtala, då tillfälle bjöds, med rikets främsta ämbetsman som andra medborgare. Nu saknade herr Sommelius ord nog starka för att fördöma vårt handlingssätt. Jag kan icke annat än tycka, att det är egendomligt, att herr Sommelius sålunda vill förmena riksdagsmän en rätt som tillkommer varje medborgare. Inom lantmanna- och borgarpartiet har det aldrig förekommit något kommando, och det är första gången i riksdagen som jag erfarit något sådant, och det har då kommit från herr Sommelius. Men jag får säga, att jag underkastar mig icke något kommando, icke ens om det kommer från herr Sommelius.

Herr Hansson i Gårda: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke förlänga debatten så mycket, men jag skall dock be att få upptaga något utav vad som här yttrats under densamma till bemötande och då främst de yttranden, som fällts av herr Rydén.

Herr Rydén uttalade, att i och med en förstoring av valkretsarna så skulle en massa småpartier växa fram. Denna sak har ju förut här blivit bemött, och jag skall därför icke orda så mycket om densamma. Men jag vill dock säga, att om man t. ex. ser på förhållandena i utlandet, så finner man något helt annat. Vi veta t. ex. hurusom man i Frankrike har haft otaligt många partier att dragas med under de gångna åren, och då frågar man sig, om detta är en följd av de stora valkretsarna. Men granskar man de förhållanden, som äro rådande i Frankrike, så finner man, att det just varit under den tid, då man där hade enmanskretsar, som dessa många olika partier ha uppstått. Vi se således av detta, att enmanskretsar utgöra icke ens de ett hinder för nya partibildningar.

Då jag lyssnade till herr Rydéns anförande, så kände jag mig nästan förflyttad tillbaka rätt så många år i tiden till den tid, då jag satt på skolbänken och vi fingo mottaga en del förmaningar av skol läraren, som var kommen tillbaka efter en tids bortavaro, för möjligen begångna fuffens under denna tid. Men det var så på den tiden, att man tog sådant ganska lätt, och man kan göra det även nu.

Herr Rydén talade om att vi gjort så ofantligt många lagändringar, och då närmast i våra kommunalförfattningar. Ja, jag har ju den äran att vara medlem av konstitutionsutskottet, och mig veterligt är det så, att vi icke under det gångna året vidtagit mer än en enda förändring i kommunalförordningarna, och denna förändring vidtogs på grund av en skrivelse, som riksdagen hade avgivit, och efter företagen utredning avgiven kungl. proposition. Jag har i denna kammarare vid ett tillfälle uttalat som min mening, att vi böra icke vidtaga ändringar, då de icke äro av behovet påkallade, men då de äro detta, då böra vi vidtaga erforderliga ändringar.

Herr Rydén talade vidare om vallagen, att den har nyss blivit stadfäst, och nu skola vi åter vidtaga ändringar i densamma o. s. v., och han framhöll i detta sammanhang att valnämnderna, om jag icke missuppfattade honom, nu ha börjat att sätta sig in i det nya, som tillkommit och bildat sig en uppfattning härom. Och nu kommer någonting annat, som omkullkastar de förut givna bestämmelserna. Ja, jag får för min del till detta säga, att jag finner icke, att det är någonting nytt i detta förslag, som vi i dag hava till behandling, för valnämnderna ifråga. För dem äro bestämmelserna precis enahanda som förut, så att de personer, som sitta i valnämnderna, behöva icke genom riksdagens beslut i dag få sin en gång bildade uppfattning rubbad, dithän kunna icke de ändringar verka, som i dag kunna bli antagna i fråga om valkretsindelningen och i fråga om sammanräkningen. Och sammanräkningen har man i valnämnderna icke att befatta sig med. Jag har varit medlem av en valnämnd i många år och har för min *personliga del* försökt tränga in i den nuvarande sammanräkningsmetoden, ehuru detta icke är nödvändigt för att kunna vara ledamot av valnämnd, vilken blott har att förrätta valen till andra kammaren m. m.; sammanräkningen sker ju inför annat forum.

Ja, som sagt, jag tror att alla de stora betänkligheter, som herr Rydén här har framfört, de äro dock i alla fall icke så vägande, som han här har sökt göra gällande.

Herr Sävström var även inne på frågan om valkretsindelningen och visade sig därvid, om jag icke missförstod honom, vara en anhängare av den föreslagna utökningen av valkretsarna. Men han ansåg, att frågan borde prövas i hela dess vidd och att man borde vänta till ett kommande år. Ja, jag kan förstå herr Sävströms ståndpunkt. Men om man granskar, vilka det är, som bilda majoriteten inom konstitutionsutskottet, så kan jag dock icke förstå en del andras ståndpunkt i alla avseenden. Ty om herrarna granska utlåtandet skola ni finna, att bland dem, som i år ställt sig så ytterst betänksamma mot att vidtaga dessa förändringar, finnas dock de, som föregående år med glatt mod gingo med på att redan då genomföra stora valkretsar, trots det att ingen utredning förelåg och trots det att man då icke hade något bättre sammanräkningsförfarande att föreslå.

Ja, jag skall nu icke längre upptaga tiden. Jag har sökt i min mån bemöta de invändningar som gjorts, och jag anser icke att det

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

förhållandet, att vi icke fått de officiella valförberedelserna med, bör verka därhän, att kammaren bör avslå det föreliggande förslaget.

Det har under debatten framkommit en del ändringsförslag i fråga om den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen, och ett av dessa förslag är ju framfört i fråga om valkretsindelningen och avser sådan ändring att de fyra större städerna i Malmöhus län skulle bilda en egen valkrets. Jag har för min del inom utskottet talat och röstat för detta, men ansåg icke att jag härvidlag borde reservera mig. Men då jag förut har haft den uppfattningen, att en ändring härvidlag kunde göras om det vore av behovet påkallat, så skall jag för min del icke motsätta mig den föreslagna ändringen.

Jag skall därför, herr talman, be att få återtaga mitt förut gjorda yrkande och be att få instämma i det yrkande, som är gjort av herr Leander.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr P. S. Hedlund i Östersund: Herr talman! För undvikande av flera olika yrkanden skall jag be att få instämma i det yrkande, som först framställdes av herr Leander, vilket innefattar bifall till herr Clasons med fleras reservation, dock med den ändringen, att § 30 erhåller den lydelse som föreslagits i den av herr Johansson och mig avgivna reservationen samt med den formella ändring i § 32 varom herr Leander först framställt yrkande.

Herr Hage: Herr talman! Jag har också begärt ordet för att instämma med herr Leander, men jag skall dessutom passa på tillfället att säga några ord med anledning av herr Rydén's anförande och med anledning av de många instämmanden som följde på detta.

Jag måste uttrycka min förvåning över att man på det hållet rent av frånfäller en tidigare intagen principiell ståndpunkt, ty denna saken var man ju fullständigt enig om redan 1918. Då höjdes, så vitt jag kan minnas, icke ett ord för avslag. Det enda man då hade olika meningar om var en viss reservation vid konstitutionsutskottets utlåtande, och denna gällde huruvida man skulle pröva metoden med tilläggsmandat, som man hade i Danmark. Däremot hörde man icke från något håll något motstånd mot detta förslag att utöka valkretsarna.

Nu kan ju visserligen herr Rydén invända, att på den tiden satt han på sätt och vis icke i riksdagen, ty han tillhörde ju Kungl. Maj:ts regering. Men med kännedom om herr Rydén's förmåga att följa med vad som händer och sker både inom sitt parti och här i riksdagen, även när han sitter i Kungl. Maj:ts regering, så tror jag nog, att om herr Rydén på den tiden haft en annan uppfattning, d. v. s. den han nu propagerat för, så hade han nog funnit utvägar att på ett eller annat sätt få fram denna uppfattning även här i riksdagen.

Min uppfattning måste alltså bli den, att herr Rydén och alla som instämt med honom sedan den tiden ändrat mening. Jag vet

icke vad det kunnat vara som kommit emellan och som gjort att alla dessa som nu gått på herr Rydén's linje kommit till en annan uppfattning. För min del tycker jag snarare att vad som förekommit under dessa val, som ägt rum sedan den tiden, tvärtom stärker den uppfattning, som var enhällig inom riksdagen 1918, och från den utgångspunkten, herr talman, vidblir jag alltså den uppfattning, jag förut deklarerat. Jag ber således att få hemställa om bifall till det yrkande, som här gjorts av herr Leander.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman! Jag föranledes att begära ordet, när jag hörde herr Rydén's anförande med dess varma försvar för enmansvalkretsar. Jag skall nu villigt erkänna, att jag icke precis är någon större beundrare av den svenska riksdagens sammansättning, men om jag jämför vår riksdags sammansättning med den sammansättning, som parlamentet äger i England, där man har enmansvalkretsar, kan det icke bli tal om att jag icke föredrager den sammansättning svenska riksdagen har.

När herr Rydén säger, att det är valbossintresset, som ligger bakom deras ståndpunkt, som vilja ha länsvalskretsar, så skulle jag vilja returnera artigheten till herr Rydén och säga, att sällan har jag hört något anförande i denna kammare, där valbossen lyste fram så klart och tydligt som i det anförande herr Rydén höll.

Herr Eliasson: Herr talman! Jag skall be att med några ord få deklarerat min ställning till denna fråga och då först yttra något om valkretsindelningen.

Meningarna här äro ju mycket delade. Kungl. Maj:t och reservanterna föreslå 28 valkretsar, herr Jönsson i Fridhill har motionerat om 180 valkretsar, och utskottet vill ha kvar 56 valkretsar.

Även om jag vore oviss i denna fråga, skulle jag välja den gyllene medelvägen och rösta för utskottets förslag, men nu är jag icke oviss utan tvärtom livligt övertygad, att det för närvarande är lämpligast att icke företaga någon ändring. Det är ju sant och riktigt, att det finnes skäl, som tala för och emot såväl de större som de mindre valkretsarna. Med de mindre valkretsarna har man den fördelen, att kandidaten blir lättare känd av valmännen, och det är en stark sida hos detta system. Med den större valkretsen har man åter den fördelen att proportionalismen kommer mera till sin rätt, och detta är onekligen också en stark sida.

Jag håller icke för otroligt, att den tid en gång skall komma, då det blir lämpligt att låta länet utgöra en valkrets, men nu anser jag icke detta vara riktigt. Jag förmodar, att valmännen ute i landet redan börjat ordna för höstens val, och då ha de naturligtvis räknat med de mindre valkretsarna. Det vore således att omintetgöra resultatet av deras hittills vidtagna arbete, om vi nu skulle gå en ny väg och införa större valkretsar, och jag kan därför icke vara med om att förstora valkretsarna ännu.

Vad valmetoden beträffar säger man, att man vill ha en bättre och enklare metod. Ja, det vilja vi ju alla, men jag har en smula sinne för valteknik, även jag. Vid studiet av denna metod har jag

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

fått det intrycket, att den är visst icke så synnerligen enkel. Naturligtvis har man den fördelen med den nya metoden, att det icke kan förekomma dekapitering, men med den metod vi nu ha, kan man också ordna det så, att det icke blir någon vidare dekapitering. Studerar man valresultaten under åren 1910—1920, så är det förvånande huru väl valmännen numera kunna handskas med denna metod, och resultatet är också helt annorlunda nu mot då vi första gången skulle tillämpa denna valmetod.

Jag kan därför icke vara med om någon ny valmetod att användas vid de val, som skola förrättas i höst, och detta huvudsakligen av två skäl. Det första är att om vi skola ha val i höst, så kan det icke vara lämpligt att strax före valen komma med ett nytt valsystem. Jag har alltid ansett att valmännen i god tid innan valen skola ske böra få sätta sig in i de förändringar, som blivt vidtagna med avseende på valsättet m. m.

Vad det andra skälet angår skall jag be att få hänvisa till vad Kungl. Maj:t säger. Det heter där:

»De förslag till förbättrande av det nuvarande valsättet till andra kammaren, som de sakkunniga framlagt, innebära *dels* valkretsarnas förstörande (i huvudsak införande av länsvalkretsar), *dels* nytt sammanräkningsförfarande, *dels* införande av officiella valförberedelser och *dels* möjliggörande av vad de sakkunniga benämna personröstning med subsidiär liströstning.»

Då jag anser, att de sakkunniges förslag bort i sin helhet framläggas för riksdagen, men så icke har skett, kan jag icke yrka annat än avslag på Kungl. Maj:ts proposition och bifall till utskottets förslag.

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! Då jag i en motion i detta ärende uttalat vissa kätterska funderingar om proportionalismen särskilt i fråga om dess lämplighet för val till andra kammaren skall jag be att få säga några ord.

Jag kunde i stort instämma med vad herr Rydén framhöll för en stund sedan, men jag skulle tillika vilja säga, att herr Rydéns resonemang lika gärna kunnat sluta med ett yrkande om bifall till herr Leanders principiella ståndpunkt, d. v. s. med att understryka nödvändigheten av att vi återgå till enmansvals-systemet.

Jag skall icke taga upp någon tvist med herrarna om huruvida den reform, som nu är uppe till avgörande, kan på något sätt hjälpa till att undanröja eller minska proportionalismens svagheter, vilket emellertid är något som man kan tvista om. Jag är däremot ganska ense med herr Rydén därom, att en utsträckning av valkretsarna till hela länet säkerligen kommer att utöka partiernas antal och i sin mån ytterligare omöjliggöra åstadkommande av en parlamentarisk regering.

Jag har den bestämda uppfattningen, att den folkvalda kammaren skall vara ett uttryck för folkets vilja och icke ge ett uttryck för vad partierna vilja. Jag har aldrig varit tilltalad av propositionella val till andra kammaren. Jag vill tvärtom säga det, att

enligt min mening var det ett av de största missgrepp, som blivit begånget under utvecklingen av vårt politiska liv, då riksdagen för över tio år sedan beslöt införandet av proportionellt valsätt vid valen till andra kammaren.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Det bör vara så, att representanterna och deras valmän stå i så nära kontakt med varandra som möjligt. Detta kan icke ske under nuvarande förhållanden, även om valkretsarna äro så små att de endast välja tre, fyra representanter. Men om valkretsarna bli större, bli förhållandena i detta avseende sämre och valmännen få ännu mindre möjlighet att utöva något större inflytande; den enskilde valmannen får icke någon möjlighet att göra sin mening gällande, då det gäller kandidatnomineringen.

Man har såsom ett huvudargument framfört — och det underströks i går av en av Stockholms dagliga tidningar — att denna valmetod på grund av sin matematiska och mekaniska karaktär förtagit de personliga förhållandena vid valen. Erfarenheten har också visat, att proportionalismen gynnar uppkomsten av många små partier och därigenom lägger hinder i vägen för uppkomsten av en fast parlamentarisk ordning.

Ja, så vitt jag begriper, ligger saken så till, att det stora flertalet av riksdagens ledamöter, både i denna kammare och medkammaren, alltjämt önska, att vi skola bibehålla tvåkammerssystemet. Men skola vi ha två kamrar i fortsättningen, kan jag för min del icke förstå, varför dessa kamrar skola vara så jämstruktura, som nu är fallet och som det väl alltid kommer att bli, så länge vi bibehålla det proportionella valsättet. Det förefaller mig att den enklaste lösningen vore att välja andra kammaren i enmansvalkretsar och med majoritetsval samt första kammaren efter proportionella linjer.

Jag är övertygad om, att det för landets sunda utveckling icke kommer att visa sig lyckligt, om vi alltmera anstränga oss att skärpa partigränserna. Det bör icke vara något särskilt eftersträfvansvärt mål att få fram partier med skarpt markerade gränser.

Jag vill sålunda ha sagt, att även om den motion, som jag tillåtit mig väcka vid innevarande års riksdag och som i princip omfattats av fyra av konstitutionsutskottets ledamöter, för denna gången endast torde vara att betrakta såsom en opinionsyttring, så vågar jag dock hysa den bestämda uppfattning, att i tider, som komma — och detta gäller icke minst på grund av det beslut, som riksdagen sannolikt kommer att fatta i dag om en utökning av valkretsarna till att omfatta ungefär ett helt län — så skall den känslan för varje val som förrättas, växa sig alltmera stark hos valmanskåren, att vi icke kunna i längden tolerera ett dylikt valsystem. Det skulle icke förvåna mig, det vågar jag bestämt uttala, om det under nästa valperiod skulle visa sig, att de nya valmansskarorna icke komma att bidra till ökat deltagande i valen utan det blir så, att en valtrötthet kommer till synes. Om så skulle bli fallet, kan detta i viss mån tillskrivas den omständigheten att valmännen vilja avge sina röster på personer och icke på partibeteckningar.

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.

Med hänsyn till uttalad önskan skall jag dock avstå från att yrka bifall till herr Leanders reservation.

(Forts.)

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag har icke varit i tillfälle att inom utskottet deltaga i den slutliga behandlingen av detta ärende, men det oaktat skall jag be att här få säga ett par ord i frågan. Hade jag varit i tillfälle att deltaga i beslutet hade jag, ehuru jag i början var något tveksam, dock antagligen kommit att ställa mig på den ståndpunkt, där utskottsmajoriteten nu står, och detta av följande skäl.

Jag har här i kammaren vid upprepade tillfällen framhållit önskvärdheten av att vi icke alltför ofta ändra lagarna, vare sig vallagen eller andra lagar, för så vitt detta icke är absolut nödvändigt. Nu föreslår man här, att riksdagen skall gå in för en partiell reform på detta område, trots att de sakkunniga, som genomgående undersökt denna fråga, ha förklarat, att det icke bara är de större valkretsarna och det nya sammanräkningssättet, som här böra genomföras, utan att i oskiljaktigt sammanhang med detta stå de officiella valförberedelser, som de sakkunniga förordat. Detta är för mig ett av de viktigaste skälen, varför jag inte nu kan gå med på att godkänna Kungl. Maj:ts förslag. Ty vad blir resultatet, om riksdagen i år bifaller den reservation, som här är förordad, d. v. s. i huvudsak Kungl. Maj:ts förslag? Jo, resultatet blir det, att riksdagen nu icke har tillfälle att pröva hela frågan i ett sammanhang, och att valmännen och valmyndigheterna nu få försöka sätta sig in i de här föreslagna bestämmelserna. Och till ett annat år, då frågan om de officiella valförberedelserna, inregistrering av vallistor m. m. kommer upp, får riksdagen taga dessa under omprövning för sig, och om det då blir beslutat en större eller mindre del av vad de sakkunniga föreslagit i det stycket, skola återigen valmännen och valmyndigheterna sätta sig in i en ändrad lag. Det blir så, att vi även på detta område komma in på sådana förhållanden, att vi det ena året göra en ändring, som har ganska stor omfattning, och ett annat år en ny ändring och ett nytt tillägg, och till sist veta valmännen och myndigheterna varken ut eller in. Jag tror det är synnerligen olämpligt att ge sig in på partiella reformer just på detta område, och jag betonar ännu en gång, att de sakkunniga med styrka framhåvt, att de åtgärder, de föreslagit, höra intimt samman. Till yttermera visso har jag i dag frågat en av de sakkunniga, om han ansåg, att man kunde nöja sig med de stora valkretsarna och det nya sammanräkningssättet och låta det vara med det en tid framåt. Han svarade att han för sin del ansåg det vara absolut omöjligt och framhöll, att vi få lov att taga itu med tillägget om officiella valförberedelser fortast möjligt. Sålunda kan man vänta, att ändringsförslag i dessa avseenden komma fram nästa år, och att riksdagen då får taga dem under särskild prövning, som jag nyss antydde.

Varför vill man då ovillkorligen från det håll, där man haft tillfälle att undersöka denna fråga, ha med bestämmelser om de officiella valförberedelserna. Jo helt naturligt därför att man vill

råda bot på de missförhållanden, som riksdagen mer än en gång påpekat: stöld av partibeteckningar, dekapitering m. m., och icke minst för att tillgodose personmomentet, som så många av dem, som här i dag yrkat bifall till reservationen, tidigare hållit så hårt på. Detta kan man icke tillgodose med de nu föreslagna ändringarna. Ehuru jag nu icke vill gå in på detaljer, så ber jag dock herrarna se litet närmare på t. ex. herr Stendahls motion, där han tydligt påvisar, att även med det nya sammanräkningssättet skall man kunna göra åtskilliga valtricks, över vilka valmännen nog även hädanefter komma att bli ganska förvånade.

Vad är det då, som gör, att man anser det så absolut trängande att just nu genomföra endast en del av de sakkunnigas förslag? Jo, så vitt jag förstår, har det anförts endast det skälet, att valmanskåren kommer att ökas så väsentligt därmed att kvinnorna fått valrätt. Ja, men är detta ett tillräckligt skäl för att nu ge sig in på en partiell reform i detta fall? För min del tror jag det icke. Ty, mina herrar, om ni se litet närmare på det nya sammanräkningssättet, så skola ni finna, att detta så långt ifrån att åstadkomma någon sorts sammanhållning och reda i valförhållandena tvärt om kommer att inbjuda till grupperingar inom de olika partierna. Det nuvarande sammanräkningssättet är ägnat att sammanhålla valmännen inom ett parti om en viss lista, men om det nu föreslagna sammanräkningssättet säger man, att det icke gör partiet någonting om valmännen splittra sig i aldrig så många grupper, ty de få i alla fall, om de bli tillräckligt många, utsikt att få in sitt första namn.

Jag tror alltså, att om detta förslag blir bifallet, sådant som det nu föreligger, kommer det att visa sig, att inom de olika partierna komma att uppstå åtskilliga små särgrupper som var för sig tro, att de skola kunna samla tillräckligt många valmän för att få in en kandidat. Det kommer därigenom heller icke att bli så mycket större lindring i arbetet med sammanräkningarna, som man velat göra gällande. Sammanräkningsmyndigheterna måste ju nämligen skilja ut alla dessa särlistor, som ha samma första namn och ordna dem i grupper och även i detta avseende kommer det att bli ett ganska avsevärt besvär.

Jag har, herr talman, icke de ringaste principiella betänkligheter vare sig emot de stora valkretsarna — jag har talat för sådana många gånger förut här i kammaren — eller mot det nya sammanräkningssättet, som — det vill jag tillägga, för att icke missförstånd skola uppstå — jag anser betydligt bättre än det sammanräkningssätt, vi för närvarande ha, särskilt om detsamma kompletteras med officiella valförberedelser. Men jag anser, att fördelarna icke äro tillräckligt stora, för att vi nu skulle fatta ett partiellt beslut, som vi ha klart för oss att vi måste komplettera vid ett senare tillfälle. Då är det bättre att låta valen i höst ske enligt de gamla bestämmelserna, som valmännen känna till och som de i stort sett berett sig på att gå till val under. Jag tror icke heller, att kvinnornas deltagande kommer att vålla några större svårigheter. De komma

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

nog att sättas in i förhållandena av de manliga väljarna, och jag tror att vi på så sätt skola kunna sköta valen i höst utan allt för stora svårigheter. Däremot kunna ju svårigheterna komma att bli större, om vi införa dessa nyheter, vilka kanske komma att vålla en massa överklaganden o. dyl.

På grund av dessa skäl och framför allt emedan jag anser det vara av vikt, att riksdagen blir i tillfälle att pröva hela denna fråga i ett sammanhang, således även beträffande de officiella valförberedelserna, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr J a n s s o n i Edsbäcken: Herr talman! Jag skall icke ingå på någon kritik av det föreliggande förslaget, men då så många förordat detsamma såsom något så utomordentligt förmånligt, kan jag icke underlåta att mot detta genmäla några ord.

Jag tror, att vi efter nästa val skola komma underfund med att det begåtts *väl* lika många valtricks efter den nya sammanräkningsmetodens införande som under den förutvarande.

Den föregående talaren berörde frågan om sannolikheten av att det skulle uppstå många små kategorier, många karteller inom de större partierna och det håller jag för mycket troligt. Inom så stora valkretsar är det givet, att valmännen i de centrala delarna ha större möjlighet att få med sina kandidater vid nomineringen än valmännen i de trakter, som ligga vid periferien, vilka valmän sällan komma att få tillfälle att närvara vid dylika förhandlingar. Då dessa skola gå till val, kommer det därför ofta att inträffa, att de inte känna någon enda av de uppställda kandidaterna. Då komma de att besluta sig för att gå fram med särkandidater och göra vad de kunna för att få dem valda. Alltså: ehuru jag erkänner att det föreslagna sammanräkningsförfarandet är bättre än det vi nu ha, tror jag i alla fall, inte, att det kommer att avhjälpa de brister, riksdagen förut skrivit om.

Det närmaste skälet till att jag nu anslutit mig till dem som yrka avslag å den kungl. propositionen, är detsamma, som den näst föregående ärade talaren anförde. Den nu gällande editionen av vallagen är daterad så sent som — om jag minns rätt — den 26 november 1920. Om vi nu företaga en ändring, få vi en ny edition 1921 och sannolikt blir det en tredje 1922. Jag undrar i mitt stilla sinne, om den reform, som nu är föreslagen, är av så ingripande betydelse, att man icke skulle kunna avvakta nästa års riksdag för att få det hela sammanfört till behandling på en gång. Jag tror nämligen, att vi alla äro ense om, att om vi skola få en ordentlig lag om proportionella val, som kan förebygga valtricks o. dyl., måste däri ingå bestämmelser om officiella valförberedelser, och jag tror, att vi äro på det klara med att vi ha utsikt att få fram ett förslag i den riktningen nästa år. Under sådana förhållanden har jag ansett, att man bör vila på hanen med denna förändring till nästa år.

Detta är anledningen till att jag icke i år kunnat ansluta mig

till det föreliggande ändringsförslaget, och på grund härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)*

Herr O l s s o n i Rösta: Herr talman! Då jag jämte ett flertal Norrlandsrepresentanter avgivit en motion, däri vi hemställt om undantag för Norrlands räkning från den ifrågasatta förändringen, vill jag säga några få ord i frågan.

I den motion, vi framburit ha vi anhållit, att Norrland måtte undantagas från indelningen i länsvalkretsar, och detta på grund av de stora avstånd, som där äro rådande. Det är ju ingenting nytt, att införa undantagslagar för Norrland. Det ha vi alltid haft, och jag antar, att vi komma att få det även i framtiden. Om vi, t. ex. erinra oss kristiden, stiftades det alltid undantagslagar för Norrland. Utskottet har emellertid icke tagit motionen under någon sorts omprövning, antagligen av principiella skäl, men det oaktat har utskottet ansett sig kunna göra undantag för Skåne. Och vi kunna även säga, att Gottland i viss mån utgör ett undantag, på grund av att det där inte blir mer än tre representanter. Och av dessa tre får man en så att säga på köpet, för såvitt invånarantalet inte skulle berättiga till erhållande av mer än två.

Det starkaste skälet som framhållits till förmån för propositionen har varit behovet av ett förändrat sammanräkningsförfarande. Det förefaller emellertid, som om utskottet skulle kunnat taga sammanräkningsförfarandet utan att därför behöva gå med på förslaget om länsvalkretsar. Så har nu icke skett, och det är i frågans nuvarande läge ingen idé att yrka bifall till den av oss avgivna motionen. Men såsom frågan nu ligger anser jag mig icke heller kunna gå med på reservanternas förslag utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr E d é n: Herr talman! Endast några få ord närmast med anledning av ett yttrande av konstitutionsutskottets ordförande, som jag fruktar missuppfattades av kammaren.

Konstitutionsutskottets ordförande meddelade, att han talat med någon av de sakkunniga, som hade sagt honom, att det var omöjligt att undanskjuta frågan om en förbättring av själva valmetoden, frågan sålunda om en personmetod med subsidiär liströstning, även om man nu toge det föreliggande förslaget. Om jag uppfattade herr Larssons yttrande rätt, att det var på detta sätt, då är däremot ingenting att anmärka. Ty ingen av dem, som ha velat nu genomföra den reform, som är möjlig, ha på något sätt antytt, att man därmed skulle skjuta ifrån sig frågan om en metod, som låter personligheten komma bättre till sin rätt och skjuter undan partibeteckningens nu alldeles övervägande betydelse. Den meningen ha vi alla, som ansett oss kunna gå med på Kungl. Maj:ts förslag med de nu här vidtagna förändringarna. Men jag fruktar som sagt, att detta missuppfattades av dem, som hörde anförandet, så, att denne sakkunnige skulle ha låtit förstå, att det var omöjligt att taga det

Om
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.
(Forts.)

nu föreliggande förslaget och skilja ut det från de sakkunnigas förslag i övrigt. Om detta skulle vara förhållandet, så tror jag mig kunna lugnt säga, att ingen av de sakkunniga har den meningen, utan att de sakkunniga ha kunnat vara med om att dela upp problemet, på sätt nu skett.

Jag skall i fråga om vad som för övrigt anförts av herr Jansson i Edsbäcken och andra om de ständiga ändringarna i vallagen bara tillåta mig anmärka, att den vallag, som det nu talas om, av november 1920, den har ännu icke trätt i kraft, så att det blir icke någon ändring i jämförelse med vad som gällde föregående år mer än en enda, den, som nu sammanföres med vallagen av november 1920, i fall vi antaga det nu föreliggande förslaget. I det sammanhanget kanske jag också kan nämna, att när herr Rydén i sitt anförande här påpekade, att valnämnderna hade suttit och satt sig in i vallagen av november 1920 och att de nu skulle få nytt besvär med att sätta sig in i den nya vallag, som kommer till, så är den observationen inte riktig av det enkla skälet, att de nu framlagda förslagen till ändringar i vallagen inte på något sätt beröra valnämndernas funktion utan beröra helt andra partier i vallagen, med vilka valnämnderna icke alls ha något att skaffa.

Jag tror sålunda icke, att skälen för avslag ha på något vis vuxit i styrka under den fortsatta debatten. Är det så, att man verkligen vill nu göra den mest angelägna reformen, ett förändrat sammanräkningsförfarande, och samtidigt vinna de stora valkretsarna, så kan man lugnt göra det och bör också efter min mening göra det.

Jag vidhåller mitt förra yrkande.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag beklagar, om kammaren har fått någon oriktig uppfattning av mitt förra anförande. Men det kan ju bero på, om man hör på uppmärksamt eller icke. Det kan ju kanske vara på det sättet, att en del av kammarens ledamöter ha sammanblandat vad jag anförde rörande den ifrågavarande sakkunniges uttalanden och mina egna slutsatser. Jag vill nämna — för att inte något missförstånd skall uppstå även på den punkten — att den sakkunnige, som jag talat vid, är ledamot av första kammaren. Jag ber att få fästa uppmärksamheten vid vad som står på sidan 76 i de sakkunniges betänkande, där de sakkunnige yttra: »Innan vi gå in på detaljframställningen angående den valkretsindelning, vi föreslå, vilja vi framhålla, att hela vårt förslag rörande valkretsförstoringen — såsom i viss mån redan av ovanstående argumentation framgår — står i oskiljaktigt samband med vårt förslag angående en även i övriga stycken reformerad valmetod». Jag framställde nu den frågan, om den sakkunnige inte ansåg, att det också var nödvändigt att få med även övriga åtgärder, som de sakkunniga föreslagit, framför allt då de officiella valförberedelserna. Han förklarade då, att han ansåg nödvändigt — och det sade jag också i mitt förra anförande — att förslaget om dessa officiella valförberedelser komma upp så fort som möjligt och helst

till nästa riksdag. Denna valreform måste nämligen kompletteras med bestämmelser om sådana officiella valförberedelser, därest det icke skall uppstå en del obehagliga överraskningar, trassel och oreda vid valen. Det var det jag ville säga, och det fasthåller jag fortfarande. Jag framhöll också att orsaken till att jag inte kunde vara med på reservationen var den, att jag anser, att riksdagen bör beredas tillfälle att i ett sammanhang pröva hela frågan och sålunda även förslaget om officiella valförberedelser, samt vidare, att man inte skall besvära allmänheten och valmyndigheterna med ändringar i vallagen gång efter annan.

Detta var skälen för det yrkande jag framställde och som jag, herr talman, vidhåller.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Ekeberg: Herr talman! Vad konstitutionsutskottets ärade ordförande här har anfört kom för mig en smula överraskande, då jag vid resonemang med de sakkunniga icke fått samma intryck som han. Jag vände mig därför nu till de sakkunnigas ordförande, som för mig mycket kategoriskt förklarade, att han anser, att det nu föreliggande förslaget, även om det skulle stanna vid detta, avgjort är att föredraga framför den nu gällande ordningen. Jag vill också framhålla, att det åberopade yttrandet på sidan 76 i de sakkunnigas betänkande närmast är riktat mot ett införande av länsvalkretsar utan alla komplement. Men här föreslås ju dock i propositionen det komplement, som av de sakkunniga framhållits såsom det allra viktigaste, nämligen den förändrade sammanräkningsmetoden.

Herr Vennerström: Jag vill i största korthet som norrlänning nedlägga en protest mot herr Olssons i Rösta metod att tala å hela Norrlands vägnar. Jag har nyligen varit hemma och blev då uppringd av redaktören för den ledande liberala tidningen i Ångermanland, nämligen Västernorrlands Allehanda. Han bad mig uttryckligen å sitt partis vägnar, att jag skulle i riksdagen inlägga en bestämd protest mot att herr Olsson i Rösta och hans medmotionärer skulle tala å det samfälliga Norrlands vägnar. Jag har velat fullgöra det uppdraget, och jag vill därjämte tillägga, att även den ledande högertidningen i samma landskap, nämligen Härnösandsposten, har lika bestämt uttalat sig till förmån för de stora valkretsarna.

Herr Olsson i Rösta: Herr talman! Jag ber att få framhålla, att jag inte talade å Norrlands vägnar i vidare mån, än att jag talade å ett flertal Norrlandsrepresentanters vägnar, vilka under tecknat den av mig avgivna motionen. Det var endast detta jag ville säga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Leander under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit

Om.
ändringar i
lagen om val
till riksdagen.

(Forts.)

med öfvervägande ja för den förra propositionen. Votering likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogse jande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets h ställan i utskottets förevarande utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Leander under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 86 ja, men 120 nej; och hade kammarren alltså bifallit det av herr Leander under överläggningen framställda yrkandet.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av väckt motion om upphävande av bostadsbandet i fråga om valbarhet till riksdagens andra kammare.

Ang.
upphävande
av bostads-
bandet för val
till riksdagens
andra
kammare.

I en inom andra kammaren väckt till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 269, hade herr *Vennerström* hemställt, att riksdagen måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande ändrade lydelse av § 19 riksdagsordningen:

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom riket.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Hellberg*;

av herrar *Strömberg*, *Larsén*, *Hallén* och *Sävström* mot motive- ringen; samt

av herrar *Hansson* i Gårda och *Andersson* i Igelboda, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till förevarande motion, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 19 riksdagsordningen:

§ 19.

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom riket.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr H a n s s o n i Gårda: Herr talman, mina herrar! Frågan om avskaffande av det s. k. bostadsbandet vid val till riksdagens andra kammare har ju vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens prövning och har vid åtskilliga tillfällen framburits i motioner. Från det socialdemokratiska partiet har detta krav gjorts gällande i dess rösträttsmotioner. Under föregående år förelåg en motion av herrar Vennerström och Hage angående upphävande av bostadsbandet. Konstitutionsutskottet, som behandlade frågan, beslöt för sin del tillstyrka en ändring i vederbörande grundlagsparagraf i avsikt att få bostadsbandet upphävt, vilket dock av riksdagen avslogs. I år har frågan återigen dragits inför kammren genom en motion av herr Vennerström. Men denna motion har icke rönt samma välvilliga behandling inom konstitutionsutskottet, som förra årets motion rönt. Utskottet har med rätt stor enighet kommit till den uppfattningen, att den nu föreliggande motionen icke bör till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vi ha dock inom utskottet inte varit fullständigt eniga om denna utskottets hemställan. Jag och herr Andersson i Igelboda ha avgivit en reservation, vari vi yrka bifall till motionärens hemställan. Vi anse nämligen, att de skäl, som av föregående års konstitutionsutskott anfördes till förmån för avskaffande av bostadsbandet, fortfarande äga full giltighet, och vi ha inte kunnat finna, att några nya synpunkter därvidlag ha kunnat göras gällande, som skulle kunna motivera en annan ståndpunkt, än den utskottet år 1920 intog.

Utskottet säger i sin motivering bland annat, att ett av skälen mot upphävande av bostadsbandet är, att »införandet av gemensam valdag kommer åter givetvis att motverka den möjlighet till förflyttning av representanter från en ort till en annan, som förslagets anhängare mena skulle bliva en fördel av bostadsbandets upphävande». Jag får för min del säga, att detta av utskottet åberopade skäl i realiteten inte är något skäl alls. Ty detta, att, som man synes här avse, placera en, om man så får uttrycka sig, fallen kandidat i en annan valkrets och där få honom vald, det går inte heller med de nuvarande valdagsbestämmelserna. För det är ju inte alls säkert, att den valkrets, där en dylik kandidat, som man önskar få återbördad till riksdagen, är hemmahörande, går till val bland de första. Och tidrymden mellan den första och den sista valdagen är ju för övrigt enligt de hittillsvarande bestämmelserna så knapp, att det inte finns någon möjlighet att omplacera en sådan kandidat, om han faller inom egen valkrets.

Vi, som hysa den uppfattningen, att bostadsbandet bör avskaffas, anse visst inte, att man inte bör taga hänsyn till olika orters intressen. Vi anse, att detta bör ske i största möjliga mån. Det visar sig ju också, att trots det att första kammaren inte har något bostadsband, så söker man dock vid förstakammarvalen få sina riksdagsmän från den egna valkretsen. Det har endast varit i yttersta nödfall,

Ang.
upphävande
av bostads-
bandet för val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av bostads-
bandet för val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

då man inte har haft någon lämplig person att tillgå inom egen valkrets, som man gått utanför. Jag tror, att om vi upphäva bostadsbandet även till andra kammaren, så skall detta visst inte medföra, att man går utanför valkretsen, då man inom densamma har lämpliga personer att välja. Men det kan ju tänkas uppstå fall, då man verkligen vill gå utanför. Man kan t. ex. tänka sig följande fall. En valkrets har i många år haft en representant, som har förmått att göra sig gällande inom riksdagen. Han har i hemorten skaffat sig ett mycket stort förtroende. Men han avflyttar ur kretsen. Han köper sig en egendom på andra sidan gränsen och bosätter sig där, eller dylikt. Med nuvarande bestämmelser kan då hans gamla valkrets inte återvälja honom. Man kan ju förstå, om de, som anse, att denna person är någonting att taga vara på, för sin del vilja, trots att han inte bor inom valkretsen, återbörda honom till riksdagen. Ävenså kan ju det förhållandet inträffa, att en person på grund av andra omständigheter kan komma att bli bosatt utom sin gamla valkrets, t. ex. genom inkorporering och dylikt. Också i ett sådant fall anser jag, att det inte vore någonting oriktigt, om valmännen bereddes tillfälle att, därest de så önskade, återbörda sin representant till riksdagen.

Ja, jag skall inte längre upptaga kammarens tid. Jag skall sluta, herr talman, med att be att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av mig jämte herr Andersson i Igelboda avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr J a n s s o n i Edsbäcken: Herr talman! När man framkommer med förslag om lagändringar, så framhåller man i allmänhet, att ett allmänt behov av ifrågavarande lagändring gör sig gällande. Om nu detta bör fordras, när det är fråga om lagändringar i allmänhet, så bör ett sådant krav med än större skäl kunna uppställas, när det gäller förslag till ändringar i våra grundlagar.

Beträffande den fråga, som nu föreligger, får jag säga, att jag icke kan finna eller ens någonsin hört talas om, att något allmänt behov om upphävande av bostadsbandet förefinnes. Förslag härom ha visserligen framförts nu flera år å rad men alltid enstämmigt förkastats av båda kamrarna. Och med det beslut, som kammaren nyss fattat om större valkretsindelning och som väl första kammaren också kommer att antaga, så anser jag för min del, att det här behovet av bostadsbandets upphävande måste ännu mindre förefinnas. än förut varit fallet. Man hörde knappast kravet framkomma under den tid, då vi hade enmansvalkretsar, utan det fanns kandidater då att tillgå. Så fingo vi stora valkretsar, och givetvis blev det då större möjlighet att få kandidater inom valkretsen. Få vi nu ännu större valkretsar, så lär det icke bli någon brist på kandidater inom länet, så att detta behov icke alls behöver föreligga.

Jag är, liksom förut när denna fråga varit före, bestämd motståndare till bostadsbandets upphävande och det av flera skäl, som jag framfört vid tidigare tillfällen här i kammaren. Jag skall där-

för icke upprepa dem utan skall helt enkelt be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Magnusson* i Tumhult, *Larsson* i Kroken, *Persson* i Björnsbyholm, *Bengtsson* i Kullen, *Johanson* i Gäre och *Jonsson* i Mörkhult.

Ang.
upphävande
av bostads-
bandet för val
till riksdagens
andra
kammare.

(Forts.)

Herr *Larsson* i Västerås: Herr talman! I olikhet med den siste ärade talaren kan jag för min del icke annat än anse, att här föreligger fortfarande ett behov av att upphäva bostadsbandet för val till andra kammaren. Den omständigheten, att det kan antagas, att riksdagen nu kommer att besluta om större valkretsar, inverkar åtminstone icke för mig. Naturligtvis kan man säga, att behovet icke blir fullt så stort, men det föreligger i alla fall. Valmännen ha nu på grund av detta bostadsband icke möjlighet, om de så finna lämpligt, att gå utanför valkretsen och söka sin kandidat. I regel göra de heller icke det, men det kan ju finnas fall, då valmännen i en valkrets äro överens om att det skulle vara önskvärt, om de kunde få uppföra den och den personen. Det kan ju t. ex. föreligga ett sådant fall, som att det är en riksdagsman, som varit bosatt inom valkretsen tidigare och representerat densamma under många år samt vunnit valmännens förtroende. Så flyttar han ur valkretsen, och resultatet av den omständigheten blir, att valmännen, trots att de fortfarande vilja ha honom som representant för sig, icke kunna välja honom. Jag tycker för min del, att tiden nu vore inne, att andra kammaren åtminstone för sin del icke tvingar valmännen att ovillkorligen hålla sig inom valkretsen, om de nu vilja gå utanför den för att söka sin kandidat. Det är ju icke fråga om någonting annat här än att giva valmännen rätt att söka och att kunna få den kandidat, som de anse för sin del vara mest skickad att representera dem, även om han är boende utom valkretsen.

Jag anhåller, herr talman, om bifall till den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet av herrar *Hansson* i Gårda och *Andersson* i Igelboda.

Herrar *Branting* och *Leander* instämde häruti.

Herr *Persson* i Fritorp: Herr talman, mina herrar! Under alla de år, som jag tillhört riksdagen, tror jag detta ärende har förekommit, och alla gånger det framkommit har det fallit. Man brukar ju säga om somliga framställningar, att de falla framåt, men jag tror man kan säga om detta förslag, att det faller djupare och djupare vart enda år det kommer fram. Och jag tror det faller denna gång så djupt, att det betager herrar motionärer lusten att framställa motion om saken vidare. Ty det är lätt att konstatera, att det blir allt fler och fler motståndare till förslaget.

Nu yttrade utskottets ordförande, att tiden vore inne att upphäva bostadsbandet, och han framhöll, att det förelåg ett alldeles särskilt behov därav. Jag tycker för min del, att det kan vara all-

Ang.
upphävande
av bostads-
bandet för val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

deles nog därmed, att vi icke ha något bostadsband till första kammaren. Jag tittade för en liten stund sedan i första kammarens katalog och fann däri, att av kammarens 150 ledamöter äro icke mindre än 48 bosatta här i huvudstaden och dess omedelbara närhet. Jag skulle verkligen beklaga, om även representanterna i andra kammaren till ungefär en tredjedel skulle vara bosatta i huvudstaden. Jag tror det kan vara av värde för lagstiftningen, att det blir litet lantluft i denna för övrigt härliga Stockholmsluft. Jag ber få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att icke något bostadsband finnes för val till första kammaren, men beträffande andra kammaren, vet jag icke, att det kan föreligga något behov alls att ställa till på det här sättet, allra helst när valkretsarna nu bli så stora, som de med säkerhet bli. Men det är en strävan i detta, som icke kommer till synes i motionen men som förmodligen ligger bakom den, nämligen att den rena landsbygden skall bli mer och mer orepresenterad i andra kammaren och denna till ojämförligt största delen komma att bestå av representanter från de större städerna och de större samhällena. Då jag är övertygad om detta och icke kan vara med om det, måste jag ovillkorligen ställa mig avvisande till förslaget.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Det skäl, som nu sist anfördes av herr Åkerlund, har säkerligen ingen som helst grund i verkligheten. Om man ser på första kammarens sammansättning och ser, hur kandidaterna till första kammaren nomineras, så skall man kunna konstatera en mycket stark och allmän strävan att i första hand söka representanterna inom länet, inom valkretsen. Att ändå i första kammaren har kommit att sitta så stort antal representanter tagna utom kretsarna, beror naturligtvis på de särskilda villkoren för valbarhet till första kammaren. Jag vet alltså, att för det socialdemokratiska partiet har penningstrecket i fråga om valbarhet utgjort ett mycket stort hinder för det fria valet av kandidater och hänvisat valmännen att söka sina representanter från andra delar av landet. Beträffande andra kammaren finns det intet sådant skäl. Och jag är övertygad om, att om bostadsbandet upphäves, så kommer man ändock överallt att i första hand söka de lämpliga kandidaterna inom valkretsen. Det finns alldeles säkert, med den erfarenhet vi ha av första kammaren, ingen grund att antaga här i landet en sådan utveckling, som herr Åkerlund skrämd med.

Då kan mot detta naturligtvis invändas, att om sålunda bostadsbandets upphävande blir utan några nämnvärda praktiska följder, så finns det intet skäl att skrida till en sådan åtgärd. Det finns dock ett skäl. Det kan nämligen inträffa för ett parti, att det önskar placera i andra kammaren någon man, som händelsevis råkar vara bosatt på en plats, där detta parti icke inom valkretsen representerar den tillräckliga styrkan. Man har dock sett att ett parti,

som förut varit landets största och som i hög grad har behärskat på sin tid andra kammaren, har gått mycket starkt tillbaka. Det är väl sannolikt, att den utvecklingen ännu icke är fullbordad. Och det är icke uteslutet, att det partiet kan komma i en situation, där faktiskt dess bästa män icke kunna inväljas i andra kammaren, icke därför att de icke åtnjuta partiets förtroende och icke därför att icke en och var skulle anse, att dessa representanter ha sin givna plats i andra kammaren, utan därför att de råka vara bosatta i en valkrets, där deras parti är svagt. Det kan emellertid icke vara rimligt, att man avstänger ett sådant parti från att sända sina bästa representanter till andra kammaren. Detta gäller naturligtvis i ännu högre grad om de mindre partierna. De mindre partierna ha icke utsikt att få representanter i varje valkrets, men de ha kanske utsikt att i en eller annan valkrets placera en representant. Vad kan det vara för mening att hindra ett sådant parti att till andra kammaren sända just sina bästa män? Det är för dessa undantagsfall, som upphävandet av bostadsbandet är av betydelse.

Det talas ganska mycket om att andra kammarens nivå behöver höjas. Jag skall icke yttra mig om huru välgrundat detta tal är. Men det är alldeles uppenbart att det skadar i vart fall icke, om man vidtager en åtgärd, som möjliggör, att alla partier kunna hit skicka sina bästa representanter. Jag tror därför, att det är synnerligen välbetänkt att här bifalla den av herr Hansson i Gårda avgivna reservationen, och jag tror icke det finns någon grund för sådana farhågor, som här ha uttalats. Jag tror att ett sådant beslut kommer att bli praktiskt verksamt endast i undantagsfall, och i de undantagsfall, där det blir praktiskt verksamt, blir det enbart till gagn för riksdagens arbete, att valmännen ha en möjlighet att söka sig representanter utanför valkretsen.

Jag skulle också vilja säga, att det förefaller mig dock, som om detta betonande från vissa håll, som skett, av den rena sockenpolitiken kan bli farligt, om denna politik drives allt för hårt. Det är kanske önskvärt, att det finnes en stark karaktärsskillnad mellan kamrarna, men att driva det så långt, att kanske till slut andra kammaren representerar sockenpolitiken och första kammaren representerar rikspolitiken, tror jag icke kan vara någon mening i.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herrar Hanssons i Gårda och Anderssons i Igelboda reservation.

I detta yttrande instämde herrar *Hagman* och *Eriksson* i Stockholm.

Herr *Vennerström*: Jag anser mig böra yttra några ord på grund av herr Perssons i Fritorp anförande — icke därför att jag i egenskap av motionär känt mig på något sätt pikerad av hans mot motionären direkt riktade tal om att denna motion jämnt och ständigt föll bakåt, ty det är självfallet, att med herr Perssons och min diametralt motsatta åskådning kunna våra begrepp om att falla bakåt och framåt aldrig förenas. Men jag begärde ordet med anled-

Ang.
upphävande
av bostads-
bandet för val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av bostads-
bandet för val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

ning av herr Perssons i Fritorp uttalande om att i första kammaren var ett så oerhört stort antal representanter tagna från Sveriges huvudstad. Jag vill erinra herr Persson om det, att jag själv vid denna riksdag väckt motion om att man skulle taga bort de bekanta strecken för val till första kammaren, där det fordras att man är ägare till fastighet på minst 50,000 kronor eller har en beskattningbar inkomst på minst 3,000 kronor. Genom borttagande av detta streck hade man erhållit möjlighet att få representativa talesmän för de olika medborgargrupperna och för de olika landsändarna, där dessa hinder nu föreligga för en sådan representation. Jag kan nämna för herr Persson i Fritorp, att i min valkrets vid det senaste valet till första kammaren fanns ingen möjlighet att inom valkretsen, inom länet ifråga, inom landstingsområdet få fram en enda valbar representant till första kammaren. Men herr Persson i Fritorp och hans liktänkande gingo på avslag på den motionen, och följden är, att vi äro tvungna att taga våra talesmän från storstäderna i stället för att taga dem från våra egna bygder.

När sedan herr Persson i Fritorp vid sitt ställningstagande till denna motion säger, att det är så rysligt många representanter från storstäderna i första kammaren, då vill jag säga herr Persson — vi skola ju icke använda så starka ord — att det talet påminner om hyckleri. Men jag förmodar, att när jag nästa gång kommer tillbaka med min motion om valbarheten till första kammaren, så skall jag finna herr Persson i Fritorp som den främste talesmannen för denna min motion.

Sedan vill jag mot herr Janssons i Edsbäcken tal om den nyligen avgjorda frågan om de stora valkretsarna säga, att det kan icke heller gärna föras fram emot denna reform. Ty varför skola vi ha den här reformen? Ja, det gäller ju endast undantagsfall. Det ena är, då en synnerligen dugande karl flyttar från sin valkrets till en annan. Det andra fallet är, då man vill få in i andra kammaren en av de främsta spetsarna i ett parti. Det förekommer ju, att i båda fallen är det visst icke visst, att förflyttningen sker inom länet, och det är icke heller visst, att den mest dugande, man vill ha finns inom länsvalkretsen. Vill man nå fram till det resultatet att erhålla i båda fallen synnerligen dugande män, så anser jag således, att den reform, som nyligen antogs om större valkretsar, icke på något sätt kan utgöra något bärande skäl mot den i detta fall föreslagna reformen.

Jag ber, även med instämmande i herr Hanssons i Stockholm synpunkter om rikspolitiska hänsyn till landets intressen gent emot i vissa fall en allt för stor betoning av lokala synpunkter, att få yrka bifall till herrar Hanssons i Gårda och Anderssons i Igelboda reservation.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Då jag vid fjolårets riksdag yttrade mig i denna fråga, så hade jag icke tänkt yttra mig i dag, men det var ett uttalande av herr Hansson i Stockholm, som uppkallade mig. Han slog sig till riddare särskilt för de små grupper-

na och sade, att de hade så svårt att få representanter och skulle känna det så ytterst tungt och besvärligt. Jag tillhör själv en av de allra minsta grupperna i riksdagen, men jag har aldrig förnummit, att valmännen beklagat sig över att bostadsbandet finns. Och jag tror, att man har synnerligen svårt att nu, sedan vi i princip tagit länet till valkrets, säga, att vi icke skulle kunna inom varje län leta upp en duglig man inom varje meningsriktning, som är representerad i riksdagen. Jag tror, det är omöjligt att göra det påståendet. Följaktligen går jag förbi det.

*Ang.
upphävande
av bostads-
bandet för val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

Så kommer jag till det där andra, att man säger, att de politiska förmågorna utestängas från riksdagen, och man talade så starkt i fjol om att det skedde på grund av bostadsbandet till andra kammaren. Då framställde jag den frågan, om man kunde säga, att någon utomordentlig politisk förmåga blivit utestängd ur riksdagen just till följd av detta bostadsband. De kunna väl verka som riksdagsmän och för sitt land lika bra, vare sig de tillhöra första eller andra kammaren.

Nu kan jag mycket väl förstå, att representanter för Stockholm och andra större städer tycka, att det har egentligen ingen betydelse, om det kommer några representanter hit från landsbygden eller icke. Men jag vill ändå säga, att när vi ha det nu så ställt, att första kammaren rekryteras så, att man kan välja dess representanter över hela riket, då är det icke mer än klokt — det vill jag bestämt påstå — att man bestämmer, att representanterna i andra kammaren skola väljas inom sina resp. valkretsar. Det är bestämt en fördel och en styrka för landet, att varje del av landet blir representerat, även om vi icke skulle lyckas att få uteslutande politiska förmågor här i riksdagen. Även den enkla landsbygden får draga sitt strå till stacken. Och jag ser mest i detta förslag ett underkännande av att landsbygdsfolket har så att säga i grundlagen fått fastslaget, att det ur sin egen mitt skall skicka representanter hit till andra kammaren.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr H a n s s o n i Stockholm: Att herr Olsson i Kullenbergs-torp representerar de starkt utformade klassynpunkterna, tycker jag är ganska förklarligt, men att han här skall jesuitiskt tala om att man vill utestänga landsbygdsfolket, tycker jag är onödigt. Det finns säkerligen ingen i denna kammare, som tycker, att det skulle vara till lycka för vårt land, om landets jordbruksnäring icke skulle vara starkt representerad. Man kan ju konstatera motsatsen, att alla partier faktiskt tävla om att bereda jordbruket så stor representation som möjligt. Jag är övertygad om, att jordbrukarna på grund av deras betydelse för landet, på grund av den styrka de representera, alltid komma att sörja för att de också ha en representation, som motsvarar deras styrka. Och jag upprepar, att det är ingen, som vill förmena dem den möjligheten. Men jag har här påpekat, att man endast vill öppna en möjlighet för sådana fall, där partierna icke kun-

*Ang.
upphävande
av bostads-
bandet för val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

na på grund av sin styrka i vissa valkretsar placera någon av sina främste. Och det är en möjlighet, som jag är säker på mycket sällan kommer att tagas i anspråk men som dock bör finnas, därför att det kan icke vara något intresse från landets synpunkt att utestänga de bästa inom partierna från andra kammaren. Och det kan icke heller vara något intresse att jaga alla sådana människor över till första kammaren. Vi kunna sannerligen behöva dem här i andra kammaren.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herrar Hansson i Gårda och Andersson i Igelboda avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herrar Hansson i Gårda och Andersson i Igelboda avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 139 ja mot 61 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogos vart för sig konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av väckt motion angående ändring av § 33 i lagen om val till riksdagen;

nr 52, i anledning av väckt motion angående åläggande för valnämnd att vid riksdagsmannaval utdela vallistor; och

nr 53, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändringar i avseende å det proportionella valsättet vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

*Ang.
lönerreglering
för arméns
och marinens
personal.*

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 168, angående Kungl. Maj:ts framställning angående lönerreglering för arméns och marinens personal jämte i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen avlåten, den 8 april 1921 dagtecknad propo-

sition, nr 350, vilken, utom i vad avsåge pensionsförhållanden, för förberedande behandling hänvisats till statsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

*Ang.
lönereglering
för arméns
och marinens
personal.
(Forts.)*

beträffande lönereglering för det fast anställda manskapet

dels godkänna vid statsrådsprotokollet fogat förslag till avlöningsreglemente för fast anställt manskap vid armén och marinen; dels medgiva, att dagavlöningen till skeppsgossar finge från och med den 1 oktober 1921 utgå med följande förhöjda belopp, nämligen:

för skeppsgosse i första årskursen med 15 öre					
» » » andra	»	»	25	»	
» » » tredje	»	»	35	»	;

dels medgiva, att förhöjning i de kontanta avlöningsförmånerna till båtsmän finge från och med den 1 november 1921 utgå enligt de grunder, som i det föreslagna avlöningsreglementet tillämpats i fråga om avlöningsförhöjning för arméns indelta manskap;

dels medgiva, att den ökning i kostnaderna för avlöning till arméns och marinens manskap, som under år 1921 uppkomme vid det föreslagna avlöningsreglementets ikraftträdande redan under samma år ävensom till följd av den föreslagna avlöningsförhöjningen för skeppsgossar och båtsmän, finge bestridas från vederbörliga under fjärde huvudtiteln för år 1921 uppförda avlöningsanslag;

dels besluta att, därest innehavare av manskapsbeställning vid armén eller marinen, vilken enligt äldre avtal eller eljest vore bunden vid anställning för tid efter ingången av november eller, såvitt anginge beställningshavare vid flottan, som vunnit anställning genom karlskrivning från skeppsgossekåren, efter ingången av oktober månad 1921 och å vilken avlöningsreglementet vid nämnda tidpunkt skulle vinna tillämpning, enligt dittills gällande avlöningsbestämmelser ägt uppbära någon del av avlöningen — såväl i stat upptagen avlöning som tillfällig löneförbättring — i förskott, skulle vid ingången av november (oktober) månad 1921 till honom på statsverkets bekostnad utbetalas ett belopp, motsvarande vad beställningshavaren skulle hava i den beställning, han vid utgången av oktober (september) månad 1921 innehade, i förskott uppburit för november (oktober) månad samma år, om de dittillsvarande avlöningsbestämmelserna då fortfarande varit gällande;

dels medgiva, att kostnaderna för senast berörda övergångsarrangemang finge bestridas från vederbörliga under fjärde huvudtiteln för år 1921 uppförda avlöningsanslag;

dels ock medgiva, att kostnaderna för de förmåner, som omföräldades i 8, 9, 10 och 12 §§ av förslaget till avlöningsreglemente, finge bestridas i enlighet med de grunder, som av särskilda sakkunniga angivits och av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkts:

Ang.
lönereglering
för arméns
och marinens
personal.

*beträffande lönereglering för officerare och underofficerare samt
civilmilitära beställningshavare på aktiv stat*

dels provisoriskt för år 1922 godkänna vid statsrådsprotokollet fogat förslag till avlöningsreglemente för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen, att träda i tillämpning från och med 1 januari 1922;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t finge, i huvudsaklig överensstämmelse med de av särskilda sakkunniga angivna och av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta grunder, utfärda nödiga bestämmelser i fråga om övergång på ny stat för de beställningshavare, å vilka avlöningsreglementet skulle äga tillämpning;

dels besluta, att det av 1921 års riksdag godkända avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle från och med år 1922 tillämpas på nedannämnda civila beställningshavare vid försvarsväsendet, ävensom medgiva, att till en var av dem finge utgå lön enligt följande lönegrader, inom avdelningen B i den löneplan, som intagits i berörda reglemente, nämligen:

till professor vid generalstaben	20 lönegraden
» krigsarkivarie vid generalstaben	15 »
» registrator och auktuarie vid marininstaben	13 »
» förste expeditionsvakt	3 »
» expeditionsvakt	1 »

dels besluta att, där beställningshavare, å vilken den nu föreslagna löneregleringen skulle äga tillämpning, enligt dittills gällande avlöningsbestämmelser ägt uppbära någon del av avlöning — såväl i stat upptagen avlöning som tillfällig löneförbättring — i förskott, skulle vid ingången av januari månad 1922 till honom på statsverkets bekostnad utbetalas ett belopp, motsvarande vad beställningshavaren skulle hava i den befattning, han vid utgången av år 1921 innehade, i förskott uppburit för januari månad 1922, om de dittillsvarande avlöningsbestämmelserna då fortfarande varit gällande, vilket belopp för beställningshavare, som utöver kontant avlöning åtnjöt förmånen av bostad eller servis in natura, borde ökas med beloppet av det inkvarterings- eller servisbidrag, som därvid bort till honom utgå, därest han ej åtnjöt dylik förmån in natura;

dels medgiva, att kostnaderna för senast berörda övergångsarrangemang finge bestridas från vederbörliga under fjärde huvudtiteln uppförda avlöningsanslag;

dels medgiva, att kostnaderna för de förmåner, som omförmäldes i 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30 och 34 §§ av förslaget till avlöningsreglemente, finge bestridas i enlighet med de grunder, som av departementschefen tillstyrkts;

dels medgiva, att beställningshavare, vilken åtnjöte avlöning enligt äldre stat än den nuvarande, finge, därest han kvarstannade å

sådan stat, bibehållas vid samtliga enligt denna stat utgående avlöningsförmåner jämte tillfällig löneförbättring;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i förekommande fall medgiva, att det föreslagna avlöningsreglementet finge äga tillämpning jämväl å beställningshavare, vilken kvarstode å äldre stat än den nuvarande, därest denne förklarade sig villig underkasta sig bestämmelserna i nämnda reglemente;

dels medgiva, att marindirektören av 1 graden i flottan C. E. Richson och flaggkvartermannen i marinen A. G. Sjöqvist finge för år 1922 uppbära personliga lönetillägg i enlighet med vad av särskilda sakkunniga angivits och av departementschefen tillstyrkts;

dels ock medgiva, att därest Kungl. Maj:t så funne erforderligt, de i förslaget till avlöningsreglemente omförmälda bostads- och lönenämnder finge träda i verksamhet redan under år 1921.

Därjämte hade Kungl. Maj:t i samma proposition föreslagit att till beställningshavare, vilken tillhörde arméns eller marinens reservstat, arméns övertaliga personal eller personal vid marinen, som erhållit tillstånd att kvarstå såsom lönlös i flottan eller kustartilleriet, eller arméns eller marinens reserv av befäl och civilmilitär personal, finge, oavsett de nya avlöningsföreskrifter, som enligt beslut av 1921 års riksdag kunde bliva gällande för personal på aktiv stat, tills vidare utgå de vederbörande författningsenligt tillförsäkrade avlöningsförmåner, med iakttagande därvid att i avseende å beloppet av nämnda avlöningsförmåner skulle så anses, som om bestämmelserna i de för år 1921 gällande stater fortfarande ärot giltighet.

I sammanhang med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehaft följande i ämnet väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 215, av herr *Berglund*;

nr 216, av herr *Petrén*; och

nr 217, av herr *Almkvist*; samt

inom andra kammaren:

nr 333, av herr *Söderhielm*;

nr 334, av herr *Holmgren m. fl.*;

nr 335, av herr *Holmgren*;

nr 338, av herr *Brännström*;

nr 339 och 340, av herrar *Starbäck* och *Holmgren*;

nr 341, av herr *Laurén*;

nr 342, av herr *Leander m. fl.*;

nr 343, av herr *Hansson* i Stockholm;

nr 344, av herrar *Kaijser* och *Block*;

nr 345, av herr *Hansson* i Gårda; och

nr 346, av herr *Billqvist m. fl.*

Av motionärerna hade herrar Starbäck och Holmgren i sin motion, nr 339, hemställt, att riksdagen måtte för vardera av åren 1921 och 1922 bevilja för arméns och marinens reservstater å extra stat

Ang.
löneroglering
för arméns
och marinens
personal.
(Forts.)

Ang.
lönereglering
för arméns
och marinens
personal.
(Forts.)

ett anslag av inalles 177,000 kronor, därav för arméns reservstatspersonal 165,000 kronor och för marinens reservstatspersonal 12,000 kronor, i enlighet med de grunder, som avgåves i det av arméns och marinens avlöningssakkunniga den 30 maj 1919 avgivna förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. beträffande löneregleringen för det fast anställda manskapet.

- a) med ayslag å motionerna 342/II och 345/II godkända vid utskottets utlåtande fogat förslag till avlöningsreglemente för fast anställt manskap vid armén och marinen;
- b) medgiva, att dagavlöningen till skeppsgossar — — — lika med Kungl. Maj:t — — — 35 öre;
- c) medgiva, att förhöjning — — — manskap;
- d) medgiva, att den ökning — — — avlöningsanslag;
- e) besluta, att — — — varit gällande;
- f) medgiva, att kostnaderna — — — avlöningsanslag;
- g) medgiva, att kostnaderna — — — departementschefen tillstyrks;
- h) förklara att motionen nr 343/II måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört;

II. beträffande löneregleringen för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl.

- a) med bifall till motionerna nr 334/II och 335/II, i anledning av motionen nr 333/II samt med avslag å motionerna nr 215/I, 216/I, 217/I, 338/II, 341/II, 344/II och 346/II provisoriskt för år 1922 godkänna vid utskottets utlåtande fogat förslag till avlöningsreglemente för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. vid armén och marinen, att träda i tillämpning från och med 1 januari 1922;
- b) medgiva, att Kungl. Maj:t finge, i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen angivna grunder, utfärda nödiga bestämmelser i fråga om övergång på ny stat för de beställningshavare, å vilka avlöningsreglementet skulle äga tillämpning;
- c) besluta, att det av — — — 1 lönegraden;
- d) besluta att, där — — — in natura;
- e) medgiva, att kostnaderna — — — avlöningsanslag;
- f) medgiva, att kostnaderna för de förmåner, som omförmäldes i 23—30 och 34 §§ av förslaget till avlöningsreglemente, finge bestriidas i enlighet med de grunder, som av departementschefen angivits;
- g) medgiva, att — — — tillfällig löneförbättring;
- h) bemyndiga Kungl. Maj:t — — — nämnda reglemente;
- i) medgiva, att marindirektören — — — i enlighet med vad av departementschefen angivits; och
- j) medgiva, att, därest — — — år 1921;

III. *beträffande personalen å arméns och marinens reservstater m. fl.*

Ang.
lönereglering
för arméns
och marinens
personal.
(Forts.)

med avslag å motionen nr 339/II medgiva, att till beställningshavare, vilken tillhörde arméns eller marinens reservstat, arméns övertaliga personal eller personal vid marinen, som erhållit tillstånd att kvarstå såsom lönlös i flottan eller kustartilleriet, finge, oavsett de nya avöningsföreskrifter, som enligt beslut av 1921 års riksdag kunde bliva gällande för personal på aktiv stat, tills vidare utgå de vederbörande författningsenligt tillförsäkrade avlöningsförmåner, med iakttagande därvid att i avseende å beloppet av nämnda avlöningsförmåner skulle så anses, som om bestämmelserna i de för år 1921 gällande stater fortfarande ägt giltighet; samt

IV. *beträffande befäl och civilmilitär personal i arméns och marinens reserv*

med bifall till motionen nr 340/II medgiva, att till beställningshavare tillhörande arméns eller marinens reserv av befäl och civilmilitär personal finge utgå per tjänstgöringsdag $\frac{1}{365}$ av årsbeloppet av samtliga avlöningsförmåner, som tillkomme fast anställd personal av motsvarande tjänstegrad.

Reservationer hade avgivits av herrar *Lindblad* och *Söderhielm*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter anförde:

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet *Lybeck*:
Herr talman, mina herrar! Det kanske må tillåtas mig att i ett sammanhang beröra frågan ej allenast om det fast anställda manskapet utan jämväl beträffande övriga personalgrupper vid krigsmakten.

Den fråga om en mera definitiv lönereglering för arméns och marinens personal, som nu föreligger till kammarens avgörande, har föregåtts av flera års omfattande utredningar, och dess slutförande har av personalen motsetts med växande iver, i samma mån som åren förgått och de ekonomiska svårigheterna vuxit. Det är då tydligt, att Kungl. Maj:ts proposition nr 350 detta år angående lönereglering för arméns och marinens personal hälsades med tillfredsställelse, om det också på vissa håll uttrycktes den uppfattningen, att avlöningsbeloppen bort sättas högre, än vad som skett. Propositionen anslöt sig i det stora hela till ett av särskilt tillkallade avlöningsakkunnige avgivet betänkande, vilket i sin ordning var bärande starkt genom en kraftig majoritet i vad avser avlöningsbeloppens storlek. Sakkunnigas synpunkter i denna fråga, vilka upptagits av den kungl. propositionen, voro huvudsakligen trenne nämligen *dels* att söka framföra lönerna till det beräknade prisläget i 1920-talets början, *dels* att söka utmäta beloppen efter arbetets art och tjänsteansvarets betydelse, *dels* slutligen att söka genom en fullständig och följdriktig jämförelse mellan olika grupper av civil och militär personal komma till rättvisa siffror. På denna grundval hava propositionens löneplaner blivit uppbyggda, men dess värre

*Ang.
lönereglering
för arméns
och marinens
personal.*

(Forts.)

har statsutskottet för sin del ansett sig icke kunna tillstyrka densamma utan föreslagit väsentliga nedskärningar.

Vad först angår lönebeloppens framförande till 1920 års prisläge, så är detta en rent matematisk operation, som icke torde kunna lösas på annat sätt, än som skett i propositionen och mot vilken ej heller gjorts någon erinran. Vad då beträffar arbetets art och tjänsteansvarets betydelse inom krigsmakten, så kunna naturligtvis olika meningar göra sig gällande. Men det är härvidlag av väsentlig vikt för hela vårt försvarsväsende, att det militära arbetet icke underskattas. Det är ju givet, att inom försvaret som annorstädes förefinnas mer och mindre arbetsfyllda befattningar, men i genomsnitt är och bör militärpersonalen vara strängt sysselsatt, därvid någon viss bestämd tjänstgöringstid, som ej får överskridas, varken kan eller får förekomma. När arbetet kräves, så skall det utföras oberoende av tid. Det är en uppgift för försvarsorganisationen att se till, det alla tillgängliga krafter användas för arbete. Och dess bättre finns det gott om sådant.

Det militära tjänsteansvaret är stort. Det gäller härvidlag ej endast förvaltningsansvar, utan ansvar för utbildning, övningar, ordning, disciplin, krigsberedskap, försvarets effektivitet och mycket annat. Befälspersonalen har ej blott att svara var och en för sig personligen och sitt arbete utan ock för sin trupp och underlydande och övervaka att därinom varje man utför sina skyldigheter och undfår sina rättigheter. Detta är, det kan jag försäkra eder, mina herrar, ansvar nog.

Kommer så frågan om en rättvis avvägning mellan civil och militär personal. Jag håller före, att trots olikheter beträffande utbildning, befordran till och avgång från tjänsten, tjänstgöringens art och omfattning, så kan en allmän jämförelse mellan vissa militära och civila tjänstemän äga rum. Det synes mig av det sagda, som om övervägande skäl tala till förmån för de grunder, enligt vilka propositionens löneskalor äro uppgjorda.

Och härtill komma ytterligare omständigheter. Den militära personalen kan hava berättigade anspråk på att med penningvärdets fall få sina avlöningsförmåner förbättrade i samma mån som andra löntagare. Så skulle emellertid icke bliva fallet med utskottets förslag. Om man beträffande civila och militära löntagare, som omkring år 1900 voro likställda, gör en lönejämförelse för den nuvarande tiden, så skall man finna att med utskottets förslag hava de militära i flera fall sackat avsevärt efter. Jag befarar, att den militära personalen skall finna en lönereglering av den art, som utskottet förordar, såsom icke tillfredsställande. Detta kan förorsaka en fortsatt mistämning och fortsatta bekymmer som — det synes mig — arméns och marinens personal kunde hava berättigade anspråk att undslippa.

Jag inser tillfullo, att den kostnadsökning om 9,400,000 kronor, som löneregleringens genomförande enligt propositionen skulle kräva, är väsentligt för staten, men den är i jämförelse ej större, än som kommit andra personalgrupper till del, och den kan för staten

ej hava samma betydelse som en utebliven inkomstökning om 6,100,000 kronor, som vid bifall till utskottets förslag skulle, så att säga, drabba den militära personalen.

Det torde sålunda vara tydligt, att en lösning av militärpersonalens lönefråga enligt utskottets förslag icke är tillfredsställande, desto mindre som utskottet icke velat tillstyrka vissa i proportionen föreslagna arvoden. Härtill kommer, att utskottets uttalanden rörande utsträckt ledighet med bibehållen avlöning ställer militärpersonalen i långt sämre belägenhet än för närvarande. Vid ett bifall till utskottets löneplaner blir det nödvändigt att uträkna och utbetala ett flertal personliga lönetillägg åt löntagare, som eljest skulle komma att lida ren inkomstminskning. Beroende på det dyrtidstillägg, som kan bliva bestämt, kan det antal fall, då sådana tillägg måste utgå, bliva högst betydande.

Det är sålunda ett givet önskemål, att propositionens löneplaner kunde godkännas. Jag inser emellertid till fullo, i vilket svårt läge frågan kommit, och håller före, att en lösning enligt utskottets förslag kan vara att förorda ur den synpunkten, att militärpersonalen inpassas i enahanda lönesystem som övriga statstjänare och befrias från de senare årens ovisshet i lönefrågan, men i så fall vill jag dock helst betrakta lösningen av frågan såsom provisorisk. Det förhållandet, att det nya avlöningsreglementet föreslås att gälla provisoriskt under blott ett år, vilket förhållande hittills betraktats som en nackdel, har härigenom förvandlats till en fördel, och man kan hoppas, att efter nya utredningar förbättringar kunna åstadkommas på de punkter, där de nu ifrågasatta avlöningsbeloppen äro otillräckliga eller avlöningsbestämmelserna olämpliga.

Herr Söderhielm: Herr talman, mina herrar! Då jag i detta ärende avgivit en blank reservation, skall jag be att med några ord få redogöra för vad jag åsyftat med denna.

Jag vill till en början uttrycka mitt beklagande av att den militära löneregleringen kommit fram först nu, då omständigheterna ju, som alla känna, äro så passa ogynnsamma, som de äro, för löneregleringars genomförande i allmänhet. Huvudintrycket av utskottets behandling av Kungl. Maj:ts förslag är ju också, att det skett en nedskrivning över så gott som hela linjen av de lönebelopp som föreslagits. Vad manskapet beträffar, utgör lönenedsättningen 120 kronor. Jag vill icke säga så mycket om det. Under de tider, som nu råda, tror jag också, att det skall kunna gå att få folk för det priset. Men jag kan icke underlåta att giva uttryck åt en farhåga, att om det icke skulle gå så, som man just nu tänker sig, om det skulle bli en uppgång igen på arbetslönerna, blir det nog nödvändigt att åter upptaga frågan om manskapets avlöning till revidering. När man gör jämförelser mellan vårt fast anställda manskap och den vanliga civila arbetstagaren på landet, såsom utskottet här gjort, då bör man nog icke taga jämförelsen alltför direkt. Man bör nog härvidlag även taga i betraktande det militära arbetets särart, och framför allt bör man komma ihåg, att det för underbefälet icke blott

Ang.
lönereglering
för arméns
och marinens
personal.
(Forts.)

Ang.
lönerreglering
för arméns
och marinens
personal.
(Forts.)

gäller utförandet av en viss arbetsprestation utan att det även ofta, jag säger icke alltid men ofta, gäller att utföra denna arbetsprestation, som är rätt så slitande, under förhållanden, som göra arbetet obehagligt för den arbetande. Jag syftar, som herrarna väl förstå, på den antimilitaristiska agitationen, som ju rätt vad det är tager sig rent av handgripliga uttryck gentemot underbefälet. Det är icke för mycket, om dessa underbefäl skulle få något mer betalt, än en dräng på landet får.

Jag kommer så till frågan om officerare och underofficerare. Här har utskottet nedskrivit de av Kungl. Maj:ts föreslagna lönesatserna med 300 till 500 kronor, i vissa fall ännu mera. När denna löneregleringsfråga började behandlas, uppdök i ett mycket tidigt stadium den önskan från den militära personalens sida, att den skulle bli fullt lika avlönad som statens civila tjänstemän. Härpå svarades, att detta kunde personalen vara övertygad om att den skulle bli, och i denna förhoppning har personalen levat. När Kungl. Maj:ts förslag framlades, tyckte man ju, att det kanske icke var så alldeles helt med jämställigheten i fråga om de militära befattningshavarna och de civila, med vilka vi militärer jämföra oss, men i alla fall voro skiljaktigheterna icke så stora, att man icke kunde anse sig skäligen tillgodosedd.

I och med att utskottet slagit in på den s. k. Widellska linjen icke en reservation inom de sakkunniga utan en i sista upploppet tillkommen alternativ linje, som det hette — har emellertid läget förändrats därhän, att det är mycket svårt att påstå, att likställighet blivit uppnådd i fråga om avlöning. Utskottet å sin sida avvisar helt talet om jämförelse. Personligen har jag själv vid vissa tillfällen uppträtt emot att göra några alltför hårdagna jämförelser mellan civil och militär personal, men om man nu, såsom vi här i riksdagen gjort, går in för att man skall stoppa in varenda statens löntagare i en mandarintrappa uppifrån och ned, så att varje personalgrupp skall hitta rätt på sig själv någonstans, kan man icke undvika, att var och en tittar uppåt och nedåt på dem, som äro honom närmast, och då gör sina jämförelser i fråga om arbetets art, ansvaret o. s. v. Jag tror nog, att det blir svårt att för framtiden undvika sådana jämförelser. Denna gång berör det den militära personalen, en annan gång kommer det kanske att gälla några andra.

Om utskottet sålunda avvisar likställigheten i fråga om lönebeloppet, har det däremot icke ett ögonblick tvekat att draga paralleller i sådana fall, där de hittills gällande civila avlöningsreglementena uppställa strängare fordringar än de militära. I dessa fall hava vi nog fått de strängare fordringarna ställda på oss. Men när en fara för jämförelser i annan riktning kunnat uppstå, då det gällt att giva oss något mera, har man genast varit färdig med att hänvisa till farliga konsekvenser. Jag syftar här särskilt på ekkiperingshjälpen. Jag anser, att det är en ledsam sak, att utskottet icke velat gå med på att giva den nytexaminerade officeren denna penning i handen för att minska behovet av skuldsättning för den första officersutrustningen.

Jag kan icke hjälpa, att jag tycker, att de hava rätt, som påstå, att det militära arbetet nog har blivit i viss mån undervärderat genom detta förslag, och denna undervärdering av det militära arbetet tycker jag, att man kan läsa sig till även därav, att utskottet icke alls prutat på de civilmilitära befattningshavarnas löner, sannolikt därför att dessa stå de rent civila närmare, utan prutningarna ha helt och hållet gått ut över den rent militära personalen.

Ang.
lönereglering
för arméns
och marinens
personal.
(Forts.)

Emellertid får man väl hoppas, att man vunnit en fördel genom detta, att utskottet sagt, att jämförelser äro så svåra att göra, att utskottet icke vill befatta sig med dem, och det är, att om det någon gång — man vet icke hur det kan vända sig under de närmaste åren — beträffande de nu reglerade civila kårerna skulle komma i fråga att börja göra nedsättningar i avlöningen, detta utskottets avståndstagande från alla jämförelser borde få den följden, att den militära löneregleringen icke behöver beröras av sådana nedsättningar på annat håll.

Utskottets löneskala är ju ställd så, att det blir ofördelaktigast för personalen på billigaste levnadsort. Det är där, som olägenheterna egentligen komma till synes. Det blir redan efter utskottets förslag nödvändigt att tillgripa åtskilliga personliga lönetillägg för att undvika, att befattningshavarna få det sämre efter den nya löneregleringen än de ha för närvarande. Särskilt betänkligt anser jag det vara, att lönerna för kaptenerna i landsorten blivit så pass hårt beskurna. Jag tänker på det stora flertalet kaptener, som icke befordras och som sitta med familjer, som de ha svårt att draga fram. För dem skär man nu ned ända till 450 kronor på lönen, och därav föranledes ju ytterligare reduktion i fråga om dyrtidstillägg.

Det var särskilt en omständighet, som var föremål för invändningar, när Kungl. Maj:ts förslag först framlades. Det var den omständigheten, att löneregleringen endast skulle gälla ett år. Nu har det underliga inträffat, att vad man då betraktade som en olägenhet, särskilt därför att man var rädd för att det skulle verka försvärande på rekryteringen, det kan jag icke i nuvarande läge finna vara annat än en ljuspunkt i förslaget, ty man kan ju hoppas, att när det är så, att denna lönereglering icke skall gälla mer än ett år, man ett annat år kan få en del saker rättade, som behöva jämkas eller förbättras. Det är ju möjligt, att man rent av kan komma in i sådana förhållanden, att man icke längre behöver mötas av det skäl, som nu mött mig, nämligen att det militära arbetet ligger nere för närvarande och att man därför funnit det motbjudande att giva högre avlöning. Detta förhållande kan ju bli ändrat om någon tid, när vår militära organisation och därmed hela det militära arbetet kommer i gångorna igen. Det förefaller också, som om utskottet icke varit alldeles främmande för tanken på att det skulle behövas en och annan jämkning i vad som föreslås, då utskottet antyder i fråga om överstarnas avlöning, att det kan vara möjligt,

Ang.
lönereglering
för arméns
och marinens
personal.
(Forts.)

att man kan komma att behöva dela upp överstegraden i olika lönegrader.

Ja, vad man skulle kunna säga om detta förslag är det, att jag tror icke, att det föranleder någon flykt från fanorna, men icke heller tror jag, att det är tillräckligt betryggande för att säkerställa vår rekrytering, framför allt inom officersgraden. Emellertid skulle jag vilja begagna detta tillfälle att beröra en annan sak, som ganska nära sammanhänger med avlöningen eller åtminstone med de åtgärder, som äro ägnade att betrygga rekryteringen. Arméns underofficerare ha nämligen bett mig att till kammaren och till herr statsrådet och chefen försvarsdepartementet vid lämpligt tillfälle framföra deras förhoppningar om att underofficersskolefrågan icke måtte få förfalla i glömska, utan att det förslag, som kommit upp, att man skall falla tillbaka på det gamla goda utbildningssystemet med fasta underofficerskolor, truppslagsvis eller på annat sätt, måtte bli realiserat.

Såsom herrarna finna, är jag icke nöjd med förslaget. Jag kan icke anse det tillfredsställande. Det höres också röster, som yrka på, att det skulle vara bättre att låta det falla i år i förhoppning att få något bättre en annan gång. Min uppfattning om framtiden är dock tyvärr sådan, att jag icke kan hysa sådana förhoppningar. Jag tror icke, det skulle vara önskvärt att fälla förslaget. Sett mot den mörka ekonomiska bakgrunden och framför allt med tanke på huru statsutskottet redan i år visat sig hantera dyrtidstilläggsreglerna, kan jag icke annat än anse det vara för personalen fördelaktigt att få 16 % överförda från dyrtidstillägget till fasta lönen.

Jag skulle naturligtvis vara mest böjd för att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, men såsom frågan nu ligger är det ju fullständigt utsiktslöst. Första kammaren har ju för övrigt redan tagit utskottets förslag.

Jag har alltså, herr talman, icke något särskilt yrkande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan förekommande ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,31 e. m.

In fidem
Per Cronvall.